

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографски)

на

XVII^{то} обикновено Народно събрание.

Първа извънредна сесия.

XXXIX заседание, срѣда, 28 май 1914 г.

(Открито отъ подпрѣдседателя г. д-ръ И. Момчиловъ, въ 3 ч. 50 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни). Засѣданието се отваря.

Моля г. секретаря да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь д-ръ Х. Георгиевъ: (Прочита списъка. Отсъствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Захари Ангеловъ, Иванъ Ангеловъ, Константинъ Апостоловъ, Никола Атанасовъ, Иванъ Багárovъ, Иванъ Велчевъ, Йонко Веселиновъ, Иванъ Гешовъ, Димитъръ Джанкардашлийски, Гочо Димовъ, Василь Димчевъ, Станчо Донеvъ, Станю Златевъ, Шакиръ Зюмриевъ, Маринъ Ковачевъ, Иванъ Костовъ, Добри Кротневъ, Ангелъ Кундалевъ, Александъръ Механджийски, Станчо Момчевъ, Василь Николовъ, Адамъ Нейчевъ, Петъръ Панайотовъ, Венедиктъ Поповъ, Димитъръ Поповъ, д-ръ Еню Разпоповъ, Юрданъ Рашевъ, Едхемъ Рухи, Илия Стоевъ, Михаилъ Такевъ, Коста Цинорановъ, Крумъ Чапрашиковъ и Юрданъ Юрдановъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни). Отъ 243 народни прѣдставители, отсъствуватъ 33. Има налице надлежното число, за да можемъ да пристъпимъ къмъ разглеждане въпроситѣ, поставени на дневенъ редъ.

Постъпили сж въ днешното заседание слѣдующитѣ питання:

Питане отъ плѣвения народенъ прѣдставитель г. Александъръ Димитровъ къмъ г. министра на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ.

Питане отъ плѣвения народенъ прѣдставитель г. Александъръ Димитровъ къмъ г. министра на войната.

Питане отъ парламентарната група на работническата социалъ-демократическа партия, обединена, къмъ г. министра на желѣзницитѣ, почитѣ и телеграфитѣ.

Тия питання ще се съобщатъ на надлежнитѣ министри и, когато дойде редъ, ще бждатъ поставени на разглеждане.

Пристъпваме къмъ отговоръ на питаннята.

На пръвъ редъ е питането на търновския народенъ прѣдставитель г. Тодоръ Лукановъ къмъ г. г. министритѣ на вътрѣшнитѣ работи, на войната и на правосъдието.

Г. Лукановъ! Желаете ли да развиете питането си?

Т. Лукановъ: Г. г. народни прѣдставители! Нашата група чрѣзъ това питане иска да знае отъ г. г. министритѣ на вътрѣшнитѣ работи, на войната и на правосъдието: (Чете)

„1. Въ повѣренитѣ имъ министерства има ли данни относително русенската кървава баня, произведена отъ органитѣ на Министерството на войната и на вътрѣшнитѣ дѣла на 28 февруарий 1910 г., въ която намѣриха смъртта си маса работници, жени и дѣца, и какво се установява отъ тия данни, ако такива има, касателно причинитѣ и причинителитѣ на това злодѣяние?

„2. Има ли повдигнати углавни прѣслѣдвания въ военнитѣ и граждански сѣдилища срѣщу подбудителитѣ и непосредственитѣ извършители на тази човѣшка касапница и, ако има, то:

„а) какво е установено въ дѣлата.

„б) въ какво положение сж тия дѣла и ще може ли да се очаква отъ тѣхъ поне законното наказание на виновнитѣ подбудители — морални отговорници — и извършители.

„3. Ако дѣла не сж били заведени или-же заведенитѣ такива сж прѣкратени, мислятъ ли г. г. министритѣ да оставятъ въ това състояние работитѣ по прѣслѣдването и, ако не, какви мѣрки мислятъ да взематъ, за да излѣзе наявѣ цѣлата истина по злодѣянието и да се точно опрѣдѣлятъ всички отговорни за него, както и да се тѣ накажатъ по закона?“

Г-да! Ние всички знаемъ, че на 28 февруарий 1910 г. се извърши едно злодѣяние, което потрѣсе цѣлата страна, и което бѣше толкова отвратително, щото и днесъ гражданитѣ въ Русе не могатъ съ спокойствие да слушатъ за него. По поводъ глупавата любовна комедия на Саафетъ Мехмедова съ нѣкой си Стефановъ, бѣха изклани, мушкани съ

саби, стрѣляни съ куршуми маса работници, жени и дѣца, които нѣмаха никаква връзка, нищо общо съ любовното събитие и които бѣха на едно мѣсто съвсѣмъ далечъ, както отъ полицейския участъкъ, за който властта претендираше, че билъ обсаденъ, за да може да се вземе кадѣнчето, така сѣщо и отъ мѣстото, дѣто е станала сватбата на Саафетъ съ този Стефановъ. (Нѣкой отъ лѣвницата възразява нѣщо) Но пакъ се касаеше за една „национална“ кауза.

(Прѣдседателското мѣсто заема прѣдседателътъ г. д-ръ Д. К. Вачовъ)

Въ това врѣме събитие то телеграфически бѣше съобщено на г. г. министритѣ и ние всички си спомняме, че тогава тѣ извиниха злодѣянieto съ това, че то е било потрѣбно, за да се запази престижътъ на властта и авторитетътъ на закона. Ние често се занимаваме тукъ, въ тази извънредна сесия, съ дѣла и дѣяния, които засѣгатъ това своеобразно разбиране престижа на властта и авторитета на закона. И въпросътъ за амнистията, който вчера и днесъ ни занимава, стремимъ се да го свържатъ, както виждате, съ голѣмия престижъ на властта, съ авторитета на закона и съ други такива понятия, въ които всѣки отъ васъ изпѣлва това съдържание, което е потрѣбно на неговата малка партия въ даденъ моментъ. Но ние всички си спомняме не само събитието, което азъ не желая да описвамъ, отъ една страна, поради краткостъ, и отъ друга страна, защото то е прѣмногo познато на всички васъ и на цѣлия български народъ; ние всички си спомняме, че въ това изкаляне на жени и дѣца, нѣмащи нищо общо, както споменахъ, съ тая глупава любовна комедия, престижътъ на властта и авторитетътъ на закона бѣха намѣсени по единъ извънредно оригиналенъ начинъ, безъ всѣкава пужда. Е добръ, ние сме дошли да внесемъ много отъ нашитѣ програмни искания, да внесемъ разбирания, които ние считаме за нови въ нашия животъ, и да искаме много нѣща, които ще повлияятъ, за да се даде другъ ходъ на работитѣ въ страната. Ние, обаче, извършвайки това, неминуюемо ще трѣбва да подиримъ смѣтка за много злодѣяния, които вашитѣ партии сж извършили и за които поне на пръвъ погледъ трѣбва, чрѣзъ уреждането имъ, чрѣзъ подирване смѣтка за тѣхъ, да се даде едно удовлетворение на тѣй наречената обществена съвестъ. Намъ прѣдстоеше да подиримъ смѣтка за това голѣмо злодѣяние, между другото и прѣди всичко, затова, защото тѣзи, които намѣриха смъртта си или осакатѣха въ русенската кървава баня, бѣха повечето работници, жени и дѣца на работници. Е добръ, ние искаме смѣтка за живота на тѣзи хора. И, прѣди всичко, искаме да знаемъ, дали такава смѣтка е подирена или не отъ законно установенитѣ власти въ страната. Ние знаемъ само едно: че крѣвавиятъ пиръ, който се устрои на врѣмето, биде заплаченъ отъ държавната хазна съ 100.000 л., които се извадиха отъ държавната хазна и се раздадоха, понеже се призна, че жертвитѣ сж отишли на вѣтъра, че е могло да се мине безъ тѣхъ и че идеята, за която тѣ се дадоха, налага поне едно малко материално удовлетворение на жертвитѣ. Криво или, право, тѣзи пари сж раздадени. Това сега не може да ни интересува. Знаемъ, обаче, че съ русенското злодѣяние стана една комедия извънредно странна, стана нѣщо, което напомня съ фамозната анкета по голѣмитѣ балкански събития отъ 1912 и 1913 г. Има прѣстѣпление налице, явно е, че има виновници, злодѣянieto е много грозно, трѣбва да се потърси смѣтка. И като-че-ли даже се почва да се дири смѣтка, обаче всичко се свършва съ полумѣрки, всичко се свършва на срѣдъ пътъ и злодѣянieto си остава, прѣстѣпниците не се издирватъ, никакво наказание не се дава, никакво законно удовлетворение не се дава. По този начинъ, както е въ

всички подобни случки — азъ нѣма защо да ги спомнямъ — злодѣянieto се маскира чрѣзъ тѣй нареченитѣ прѣслѣдвания, които нито се извършватъ по закона, нито пъкъ се завършватъ. Известно ви е, че слѣдъ 28 февруарий 1910 г. се образуваха двѣ слѣдствени дѣла. Едното дѣло се образува отъ военнослѣдственитѣ власти, защото въ касапницата голѣмо участие взема нашата „национална гордостъ“, българската войска, която, за нейнъ позоръ и за позоръ на онѣзи, които си служатъ съ нея противъ работническитѣ маси, винаги въ подобни злодѣяния се явява и накрѣвява своитѣ саби и щикове и опитва дѣйствието на своитѣ куршуми прѣди всичко въ месата на българскитѣ граждани. Поради това военнослѣдственитѣ власти не можеха да не почнатъ едно прѣслѣждане. Такова се започна. Започна се едновременно и едно слѣдствие отъ гражданскитѣ сѣдебни власти. Но и двѣтѣ слѣдствия, вѣрвѣщи въ паралелъ, стигнаха до слѣдното положение. Военнитѣ казаха: „Има прѣстѣпление, има виновници, но виновници за това прѣстѣпление сж гражданскитѣ власти. Ние прѣкратаваме дѣлото у себе си. Нека гражданскитѣ слѣдствени власти установятъ отговорноститѣ“. Отъ друга страна, гражданскитѣ власти казаха така: „Има прѣстѣпление, има прѣстѣпници. Вѣрно е, че трѣбва да се даде възмездие, обаче, прѣстѣплението е извършено отъ военнитѣ, тѣ си водятъ слѣдствие — ние прѣкратаваме у себе си слѣдствието, нека военнитѣ власти намѣриятъ виновниците и ги накажатъ“. По този начинъ и двѣтѣ страни прѣкратиха слѣдствията при тържествената декларация на двѣтѣ категории слѣдствени власти, че злодѣяние има, че виновници има, че отговорностъ има, че наказание трѣбва да се наложи; прѣкратиха слѣдствията и никакво възмездие не се даде. Отъ друга страна, на врѣмето си, тази скандална история не само повдигна много шумъ, но повдигна обвинения, които сж много интересни и по които обвинения, доколкото азъ знамъ, нито военното слѣдствено дѣло, нито слѣдственото дѣло на гражданскитѣ власти не казаха каквото и да било. По онова врѣме се говорѣше много за тѣзи, които декламираха тукъ за престижа на властта и авторитета на закона, че сж вземали участие въ подготовянето на тази работа и че тази работа се е дължала на едно настроение, което имало въ тогавашното правителство, подготвящо разходки или, ако шете, политически опити на българския князъ тогава, който се готвѣше да отива въ Цариградъ — подготвяше му пътъ чрѣзъ прѣдварително заявление не само въ думи, но и на дѣло, какво българитѣ и българското правителство сж въ извънредно добри отношения и въ добри настроения спрѣмо цариградския кабинетъ и че, слѣдователно, нѣма никаква причина цариградскиятъ кабинетъ да се сърди и да прави прѣпятствия на голѣмата визита, която тогава се подготвяше.

Голѣми оплаквания станаха отъ турскитѣ духовни власти прѣдъ г. министра на вътрѣшнитѣ работи и прѣдъ сѣдебнитѣ власти за вземането на това кадѣнче. И тогава се увѣряваше въ печата, че министърътъ на вътрѣшнитѣ дѣла е заповѣдалъ на всѣка цѣна — такива думи се казваха тогава — кадѣнчето да се вземе и да се прѣдаде на турскитѣ духовни лица или на неговия баща. Това нѣщо се свързваше съ тогавашния курсъ на политиката и, слѣдователно, имаше връзка между крѣвавото злодѣяние и курсътъ на политиката, по която обаче слѣдственитѣ власти не казаха нищо и по която ние нѣмаме никакви данни, за да се произнесемъ рѣшително, че това е тѣй или иначе. Е добръ, отъ една страна, това се говори за министра на вътрѣшнитѣ работи, отъ друга страна, министър-президентътъ по онова врѣме съобщи печалната случка една вечеръ тукъ, отъ министерската маса, на народнитѣ

прѣдставители, като каза, че той ще чака по-нататъкъ свѣдѣния, за да може да успокои и народнитѣ прѣдставители и българския народъ за изхода на работата и за пейната причина, а отъ друга страна и като даде нужното наказание на онѣзи, които сж причинили самото злодѣяние. По-сегнѣ, обаче, министъръ-президентътъ тукъ, както и другаритѣ му отъ кабинета извиняваха събитието съ това, че по-нѣкога престижътъ на властѣта и авторитетътъ на закона могли да наложатъ такива събития, като това, а може-би и още по-грозни, за да бждатъ тѣ запазени. Слѣдователно, ние имаме тукъ една министерска декларация, която извиняваше това събитие съ обстоятелството, че престижътъ на властѣта и авторитетътъ на закона били нахърпени и че злодѣянието е трѣбвало да се извърши за запазване на този престижъ на властѣта и авторитетъ на закона. Ние не сме виждали голѣмо оправдание на твърдѣ голѣмитѣ приказки за този престижъ и за този авторитетъ въ кървавитѣ събития, които ни се устройватъ отъ врѣме на врѣме въ България. Толкова повече никаква връзка нѣма престижътъ на властѣта и авторитетътъ на закона тукъ, дѣто се набиха жени и дѣца по единъ невѣроятенъ звѣрки начинъ. Установено е отъ съдебно-медицинска експертиза, че е имало жертви, които сж били мушкани съ саби, прободени съ саби, завъртени слѣдъ това въ гърдитѣ и слѣдъ завъртането на сабата сж били извършени втори промушвания и рани. Установено е, че българската кавалерия тамъ е гонила дѣца, че единъ кавалеристъ почти се вмѣкналъ въ единъ дюклякъ, за да догони едно дѣте. Установено е, отъ друга страна, че всички тѣзи жени и дѣца, които бѣха подгонени отъ българската кавалерия и стрѣляни отъ българската пѣхота съ съдѣйствието на полицията, сж били, въ деня на карнавала, на мѣсто, дѣто сж се продавали разни овощия и халви — това е съвпадало съ обичайния денъ на заговѣзнето — или сж се разхождали по булеварда, по главната улица на Русе, безъ дори да знаятъ за това, което е ставало. Прѣди нѣколко дена въ Русенския окръженъ сждъ се разгледа едно дѣло. Това дѣло бѣше заведено отъ властѣта противъ онѣзи, които били атакували участъка, за да взематъ насилъ кадѣчето Саафетъ отъ участъка. Обвиняеми бѣха 57 души, и въ резултатъ на съдебното слѣдствие се появи една присжда, съ която всички тѣзи 57 човѣка бѣха оправдани по обвинението, което имъ бѣше приписано. Слѣдователно, нѣмало е никаква причина дори въ това отиване къмъ участъка на други лица отъ тѣзи, които станаха жертва, за да се извърши самото събитие. И ние искаме да знаемъ тукъ, чрѣзъ установени отъ официалната властъ по законенъ пътъ данни, какъвъ е този авторитетъ на закона и този голѣмъ страшенъ престижъ на властѣта въ България, които не могатъ да намѣрятъ други пѣтища да бждатъ запазени, освѣнъ чрѣзъ кланета, чрѣзъ касационни, които сж устройвани въ разнитѣ кюшета на България, било въ Дуранѣ-кулакъ и Шабла, било въ Русе, било въ други нѣкои крайща, по избори или по други причини. Има, слѣдователно, не само отговорни извършители на злодѣянието, но има и морални отговорници, подбудители, които трѣбва да се извадятъ тукъ и въ слѣдственитѣ дѣла да се посочатъ конкретно, за да намѣрятъ заслуженото по закона.

Г-да! Трѣбва да добавя едно, че материалното възмездие, което дадохте, трѣбва да бжде платено отъ моралнитѣ отговорници, ако има такива, за да си влѣзе на мѣстото; а, отъ друга страна, това възмездие бѣше тѣй недостатъчно, щото трѣбва да се намѣрятъ други срѣдства, за да се обезщетятъ останалитѣ жертви. Има около 20 души убити, има около 50 души ранени, има останали маса вдовици и дѣца отъ тази кървава вакханалия и ние диримъ смѣтка за всичко това.

Ето защо, азъ моля г. министра на правосѣдието и г. министра на войната, подъ вѣдомствата на които се вършеха слѣдствията, а тѣй сжщо и г. министра на вътрѣшнитѣ работи, въ рѣшитѣ на когото е архивата на това министерство, отдѣто могатъ да се почерпатъ извѣстни данни, да ни дадатъ точенъ отговоръ на въпроситѣ, които сж поставени въ това питане.

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на правосѣдието.

Министъръ Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Случката, която стана на 28 февруарий 1910 г., ни е извѣстна. Азъ съмъ длъженъ да отговоря, какъ стои въпросътъ официално. Разпоредихъ да ми докладватъ, за да изуча дѣлото и на разположение имамъ слѣдующитѣ данни: (Чете)

„По това произшествие, тѣй наречената афера „Саафетъ“, сж били заведени още въ сжщия денъ, 28 февруарий 1910 г., двѣ слѣдствени дѣла. Едното е завелъ първиятъ съдебенъ слѣдователъ при Русенския окръженъ сждъ за случката къмъ 3 ч. слѣдъ пладитѣ на 28 февруарий, т. е. по самото облъскване между тѣлната и войсковитѣ части подъ командата на подполковникъ Кацаровъ.

„Това облъскване не е при втория полицейски участъкъ, отдѣто тѣлната насилствено е измѣкнала туркията Саафетъ, а е станало при тѣй наречената „Руменчова кръчма“, при касационитѣ на „Александровска“ улица, далечъ повече отъ единъ километъръ отъ номѣщенieto на втория полицейски участъкъ.

„Другото слѣдствено дѣло е заведено отъ втория съдебенъ слѣдователъ при Русенския окръженъ сждъ за случката въ втория полицейски участъкъ, т. е. за насилственото влизане на тѣлната въ участъка, извличане отъ тамъ туркията Саафетъ и отвеждането ѝ отъ тѣлната къмъ дома на Стефанова, т. е. не далечъ отъ казаната „Руменчова кръчма“. Това е случката, станала между 11 и 12 ч. на пладитѣ сжщия денъ, 28 февруарий 1910 г. Слѣдствието по това дѣло се ограничава само до изстъпленията на тѣлната срѣщу полицейската стража на втори полицейски участъкъ и по това слѣдствено дѣло сж били дадени подъ сждъ съ обвинителния актъ на прокурора при Русенския окръженъ сждъ 26 души обвиняеми, провинени споредъ обвинителния актъ за извършени прѣстъпления по чл. чл. 138 и 141 отъ наказателния законъ. Имената на тѣзи обвиняеми сж: 1) Спиридонъ Буюклиевъ, 2) Георги Н. Кжсоедовъ, 3) Стефанъ Митевъ, 4) Христо Грънчаровъ, 5) Стефанъ Йовчевъ, 6) Петрушъ Йовчевъ, 7) Ганко Йовчевъ, 8) Тодоръ Стефановъ, 9) Димитъръ Ивановъ, 10) Иосифъ Захариевъ, 11) Атанасъ Костовъ, 12) Ангелъ Христовъ, 13) Христо Сакаловъ, 14) Петъръ Ив. Собаджиевъ, 15) Василь Ганевъ, 16) Стефанъ Пѣевъ, 17) Никола Димитровъ, 18) Георги С. Таласъмовъ, 19) Никола Статевъ, 20) Мицо Ивановъ, 21) Иванъ Д. Катарановъ, 22) Владимиръ Тѣпанковъ, 23) Парашкевъ Ивановъ, 24) Христо Адамовъ Стефановъ, 25) Али Мутовъ и 26) Никола Геневъ Терца.

„Образуваното углавно дѣло при Русенския окръженъ сждъ по този обвинителенъ актъ се е разглеждало съ участие на съдебни заседатели на 7, 8 и 9 май 1914 г. И на 9 май, т. е. прѣди нѣколко дни отъ днесъ, е издадена оправдателна резолюция за всичкитѣ обвиняеми, основана само на вердикта на съдебнитѣ заседатели, защото и тримата коронни сждии сж останали на особено мѣстѣ — така щото народниятъ сждъ ги оправдава, коронниятъ не.

„Да-ли ще се подаде въ случай отъ прокурора касационенъ протестъ — засега не е извѣстно. По свѣдѣния, сега прокурорътъ обмислѣтъ и търсѣтъ касационни поводи, защото, както се каза и по-горѣ,

присъждана е оправдателна по вердикта на съдебните заседатели и подлежи на касационно обжалване — и ако прокурорът, разбира се, намъри за добър, ще даде касация. Това е за пръв път участие.

Т. Лукановъ: То е за събитията от 11 ч.

Министъръ Х. Поповъ: От 11 до 12 ч. — (Продължава да чете)

„Слѣдственото дѣло по стѣлжковенията на тѣлпата съ военнитѣ части, при които загинаха 23-ма души и бидоха наранени около 50“ — всичко 73-ма ранени и убити — „водено отъ съдебния слѣдовател на първи слѣдственъ участъкъ при Русенския окръженъ сѣдъ, слѣдъ свършването му е било внесено по реда въ прокурорския надзоръ при Русенския окръженъ сѣдъ, който слѣдъ проучването му го внесъл на 31 мартъ 1910 г. въ Русенския окръженъ сѣдъ съ заключение да бѣде прѣкратено по отношение на граждански лица и изпратено на прокурора при Русенския воененъ сѣдъ за възбуждане углавно прѣслѣждане срѣщу военнитѣ лица: подполковникъ Кацаровъ, капитанъ Пошевъ и др.“ — такава е било заключението на гражданския прокуроръ.

„Русенскиятъ окръженъ сѣдъ съ опредѣление отъ 22 априлий 1910 г. се съгласилъ съ заключението на прокурора при сѣщия сѣдъ и постановилъ да се прѣкрати това слѣдствено дѣло у гражданския сѣдъ и изпрати на Русенския воененъ прокуроръ, като нему подеждо“ — по военнитѣ обвинения.

„Това слѣдствено дѣло било разучено отъ Русенския воененъ прокуроръ, съвмѣстно съ военното слѣдствено дѣло под № 4/1910 г., сѣ по сѣщото произшествие, водено отъ надлежния воененъ слѣдователъ. Военниятъ прокуроръ на 30 май 1910 г. написалъ обстойно заключение съ слѣдния диспозитивъ:

„Заключавамъ: първо, че войската, повикана отъ административнитѣ власти на 28 февруарий 1910 г. подъ командата на подполковникъ Кацаровъ, когато е отишла на площадта при касапницитѣ да прѣсене тѣлпата, посочена ѝ отъ прѣдставителя на окръжния управителъ, е била нападната отъ нея съ камъни, револвери изстрѣли и пр.

„Второ, че употреблението хладно и огнестрѣлно оружје отъ нея противъ нападателитѣ — тѣлпата, съгласно § 13 отъ правилника за сѣдѣйствието, което войската дава на гражданскитѣ власти въ свръзка съ чл. чл. 68 пунктъ 4 и 72 отъ военно-наказателния законъ, е законно. Прочее, началникътъ на отряда въ случая, подполковникъ Кацаровъ, не може да бѣде углавно отговоренъ, защото употреблението на оружје отъ войската, която е командувалъ, е законно и ненаказуемо.

„Трето, колкото се отнася до дѣйствието на административнитѣ власти, тѣхната опѣнка и углавна отговорност, това сѣ въпроси вънъ отъ сферата на моята компетентностъ. За тѣхъ се е произнесълъ вече надлежниятъ единствено компетентенъ граждански сѣдъ.

„Четвърто, настоящето, съгласно ст. 27 пунктъ 3 подлежи на прѣкръпяване по нѣмане на прѣстѣпление.

„Съ това заключение се счита изчерпанъ въпросътъ за по-нататѣшно углавно прѣслѣждане срѣщу лица отъ военното вѣдомство, защото по-нататѣтъ, споредъ военно-съдебния законъ, по заключението не се издава опредѣление отъ надлежния воененъ сѣдъ, а остава на усмотрѣнието на надлежното начальство. Понеже отъ прѣписката по случая не се вижда прѣдаване на сѣдъ, постановено отъ военния началникъ — чл. 430 отъ военно-съдебния законъ — явствува, че послѣдниятъ се е съгласилъ съ заключението на военния прокуроръ и дѣлото е

сметено за прѣкратено по отсъствие на извършено прѣстѣпление отъ военнослужащъ.

„Съ една рѣчь, отъ опредѣлението на Русенския окръженъ сѣдъ отъ 22 априлий 1910 г. и заключението на военния прокуроръ отъ 30 май 1910 г., въпросътъ за отговорността, било на гражданско лице или на военно лице, въ обсъждането на тѣлпата съ военнитѣ части на 28 февруарий 1910 г. къмъ 3 ч. слѣдъ пладне въ гр. Русе, е изчерпанъ въ смисълъ, че виновно лице въ извършено прѣстѣпление нѣма“. Така е фактътъ. (Смѣхъ въ лѣвия центъръ)

Сега, както виждате, случката, която е станала прѣди обѣдъ, е била така: тѣлпата отива при полицията и иска туркичето. Въпросътъ, доколкото азъ го схванахъ, се е главно зародилъ отъ туй, че у насъ, по закона за лицата, малолѣтното дѣте стои подъ родителска власть, и когато това дѣте остави къщата на баща си, бащата има право да се отнесе къмъ прѣдседателя на окръжния сѣдъ, въобще къмъ властитѣ, и да иска да прибере това дѣте. Това явствува отъ глава I. „За родителската власть“ отъ закона за лицата, особено отъ чл. чл. 63 до 65. Сега, когато дойде врѣме една възрастна мома вече, но не съвършенолѣтна по гражданскитѣ закони, до 21 година, за да се ожени, нашитѣ сѣдилища още нѣматъ ясно понятие, може ли единъ родител тогава именно, подъ прикриване на родителска власть, да вземе своето дѣте и да не го даде на този, когото тя обикне? Естествено, че у насъ тѣзи идеи още не сѣ узрѣли, а въ Русенския окръженъ сѣдъ има едно постановление, въ Пловдивския апелативенъ сѣдъ друго постановление. Азъ съмъ водилъ едно дѣло отъ Стара-Загора, кой го е водилъ въ Русе не зная. Но тѣзи постановления сѣ дошли у насъ отъ Codice civile, и въ Италия е ясна юриспруденцията, че когато въпросътъ се касае за женидба, то не е въпросъ вече за родителска власть, когато момата е вече въ тази възраст, когато законитѣ позволяватъ да се ожени. Истина, ако не е дошла до 21-та годишна възраст, тогава се иска съгласието на родителитѣ или на останалия родителъ, но може да се ожени и противъ нейната воля, ако едно учрѣждение се произнесе за това, че тя има право, както е въ нашия екзархийски уставъ, чл. 186, че при този споръ рѣшава Синодътъ. Така и Саафетъ, която е била по нейнитѣ турски закони малолѣтна, като взема нашата религия, е била въ сѣщото това положение, и могло е вече въпросътъ да се рѣши на основание на женидба, а не на основание на родителската власть. Обаче, казвамъ, понятията не сѣ ясни още въ нашето право. Това е новъ законъ, та отъ тамъ произтича това. Родителитѣ сѣ искали да се възползватъ и адвокатѣтъ, за да пазятъ интереситѣ на своя клиентъ, е подвелъ работата тѣй и сѣдѣтъ така се е съгласилъ и, слѣдователно, е било рѣшено момата да се вземе при бащата, да си отиде по родителската власть. Когато, ако се не прикриваше подъ тази мантия на родителска власть, ако въпросътъ би се рѣшилъ отъ гледище на женидба, тогава Саафетъ не трѣбваше да се взема зорленъ, насила. Но както и да е, сѣдѣтъ е постановилъ, грѣшката е грѣшка, трѣбваше Саафетъ да се даде на родителитѣ. И, разбира се, полицията трѣбваше да дойде на помощъ. Тя е дошла на помощъ и полицията не е била виновна, защото на нея ѝ се прѣдписва да даде сѣдѣствие да се изпълни това. И когато вече Саафетъ стои въ участъка, явява се тѣлпата, и иска Саафетъ, въпреки всѣкакъвъ законъ. Въ живота така ставатъ поиякога правоотношения съвсѣмъ неразбрано. Вѣрно е, че не трѣбваше да се рѣшава, по моето убѣждение, така този въпросъ и азъ съмъ успѣлъ да бѣде рѣшенъ тѣй въ Пловдивъ, вѣрно е, че не трѣбба да се прикрива тоя въпросъ, когато е за женидба, ще се рѣши, че това е

женидба, ти не си баща вече да искаш дѣтето си у дома, а ще се рѣши въпросътъ, да-ли е въ интереса на момата, когато прѣйшиш ти като родител да се ожени. И тогава нѣмаме вече работа съ родителска власт по закона за лицата. Но единъжъ пѣкъ рѣшилъ сѣдѣтъ, криво или право, че тази мома трѣбва да иде при родителитѣ си и полицията трѣбва да дава своето сѣдѣйствие, нѣма друго спасение. Единъжъ полицията трѣбва да изпълни своя дългъ, тѣлпата не е въ правото да иде да ѝ заповѣдва и да троши участъка. Който отива по този редъ, макаръ инакъ, по сѣдържание, да бѣде много правъ, отъ гледището на правовия редъ той не е правъ. Ето отъ се почва, казвамъ, тази неразбория. Донесатъ, сега, на министра на вътрѣшнитѣ работи, че полицията се напада, че участъктъ се разбива, че Саафетъ я изваждатъ, въпрѣки волята на властѣта. Естествено, че всѣки министъръ ще иска да пази правовия редъ. И министърътъ тогава е далъ разпорѣждания. Сега, какви разпорѣждания е далъ, подробно ние не знаемъ, това е въпросъ, който може да го изслѣдвате по-нататъкъ; тукъ го нѣма въ дѣлото. Но въпросътъ въ общи черти е тъй, че всѣки министъръ би трѣбвало да запази престижа на полицията. И азъ да бѣхъ, сѣщо щѣхъ да на права.

К. Панайодовъ: Това е вѣрно.

Министъръ Х. Поповъ: Вие да влѣзете въ участъка и да го прѣтърсите, то не е вече правовъ редъ, то е анархия. Сега, тукъ, въ тази тѣлпа, кой е виновенъ, кой не е виновенъ? Въ правото има единъ институтъ, който се казва сѣдебни заседатели. Ако юристътъ разсѣждава по този въпросъ, той ще намѣри, че сѣ виновни тѣзи, които сѣ отишли тамъ, както и виждате, че короннитѣ сѣдии сѣ на особено мнѣние, защото сѣ юристи; тѣ не могатъ да излѣзатъ отъ кръга на правото. А пѣкъ народниятъ сѣдъ чувствува и вижда несправедливостта и ги оправдава. Това е положението, затова сѣ и народнитѣ сѣдии, защото тѣ не гледатъ какъвъ калѣпъ има, за тѣхъ нѣма калѣпъ въ правото; юристътъ гледа да тури правото въ форми, безъ форми той не го разбира, а сѣдебнитѣ заседатели разбиратъ справедливостта безъ всѣкакви форми, по сърце. И така, както виждате, тѣ сѣ оправдали. Сега, прокурорътъ, като юристъ, ще дири касационни поводи, може-би да успѣе да касира; ще дойдатъ, може-би, други заседатели, и какъ тѣ ще рѣшатъ, всичко това не е нито въ моя властъ, нито въ ваша. Така ще бѣде това. Затуй, казвамъ, като ми донесоха тия свѣдѣния до тукъ по дѣлото, което е заведено за отъ 11 до 12 ч., азъ мисля, всичко вѣрви формално, правилно. Вие, г. запитвачъ, ако намѣрите нѣщо, ще ми кажете, на какво основание може да се твърди, че не е правилно; по моето разбиране е, че всичко е вѣрвѣло правилно по форма отъ сѣда.

Сега, по второто обвинение по това, което става при сблъскването на тѣлпата при „Руменчовата кръча“, излиза, че нѣма нито единъ виновенъ. Тукъ вече разбирамъ, че виновнитѣ се теглятъ подъ сѣдъ, но народниятъ сѣдъ е господаръ. По втората случка, понеже се спори между военни и граждани, военниятъ сѣдъ намира, че тукъ нѣма виновни военни, защото всички правила, когато се иска военно сѣдѣйствие отъ гражданскитѣ власти, сѣ изпълнени; тѣ сѣ иматъ правила, кога да стрѣлятъ. Една войска трѣбва да стрѣля, когато трѣбва да стрѣля по законитѣ, и не трѣбва да се спира, защото инакъ отъ нея нѣма нищо, нѣма защо да я имаме. Сега, какви сѣ, обаче, подробнитѣ данни, да-ли дѣйствително тѣ е трѣбвало да стрѣля или не, всичко туй азъ не знамъ. Донесено ми е, както ви казахъ, само заключението. Да-ли ако тия факти сами по себе си, както сѣ въ дѣйствителностъ, ги прѣцѣни единъ безпристрас-

тенъ сѣдия, ще дойде до заключението, че тукъ нито единъ воененъ не е виновенъ, затуй, защото се е съобразилъ тѣкмо съ чл. 18 отъ правилника и чл. 68 пунктъ 4 отъ военно-наказателния законъ, това е сега, както виждате, въпросъ. Прокурорътъ е дошълъ до това заключение. Азъ ви го прѣдавамъ, като на народни прѣдставители, както е. Отъ друга страна, и гражданскитѣ прокуроръ въ Русенския окръженъ сѣдъ дава заключение, че между тѣзи господа тамъ, които държатъ Саафетъ, играятъ хоро, прѣдъ които полицията стояла безсилна, нѣмало виновенъ човѣкъ. По моему, всѣки е виновенъ, който така анархистически вѣрви и не признава никаква властъ по принципъ. Кой може да говори, че е поредѣченъ гражданинъ и че не нарушава законитѣ, когато се противопоставя на суверенитета въ своето отечество? Прокурорътъ, обаче, намира, че тукъ нѣма нито единъ виновенъ. Вѣрно ли е това? Това е сега негова работа. Може да не е вѣрно, но азъ нѣмамъ това право да се бъркамъ въ това, какво мисли прокурорътъ, още по-малко право имамъ; когато Русенскитѣ сѣдъ възприема това. Значи, тукъ, както сме поставени ние днесъ, можемъ само да се помиримъ съ изречението „судъ постановилъ“ и повече нищо. Но прави впечатление, че въ втората случка нѣма нито единъ виновенъ, нито воененъ, нито граждански. И правъ е г. запитвачътъ, когато пита, какъ може това да стане.

Т. Лукановъ: Въ една правова държава.

Министъръ Х. Поповъ: Това, обаче, е станало. Ако почитаемото Народно събрание мисли, че тая аномалия не трѣбва да се допуска и че има нѣкакъвъ недостатѣкъ, то е господаръ да назначи една анкета. Азъ нѣмамъ нищо противъ това и противъ запитвача, но казвамъ, че тъй както фактитѣ сѣ наредени, ще се съгласи г. запитвачътъ, че единъ министъръ на правосѣдието, който е дошълъ като мене *post factum*, не може да направи нищо повече.

Д-ръ Н. Сакаровъ: На единъ митингъ въ Пловдивъ на-ли и Вие говорихте?

Министъръ Х. Поповъ: Азъ говорихъ противъ онѣзи, които викаха „Долу армията!“ Азъ викахъ „Да живѣе армията!“, само това. И казахъ, че ако има виновенъ, воененъ или гражданинъ, ще се накажатъ, но да се вика „Долу армията!“, това е развратъ. Цѣла армия азъ не мога да нападамъ. Това бѣше на митинга.

Т. Лукановъ: Да живѣе армията да застрѣлва гражданитѣ.

В. Коларовъ: Вие говорихте по погрома, азъ бѣхъ тамъ.

Прѣдседателъ: Ама вие, г-да, не признавате ли редъ въ работата?

Министъръ Х. Поповъ: Азъ говорихъ, че за погрома трѣбва да има виновенъ и ще бѣде наказанъ, но народътъ да не вика „Долу армията!“ Това бѣше на митинга. Ние бѣхме противъ правителството, говорихме, че трѣбва да се накажатъ виновнитѣ, и сега ви го казвамъ. Та, туй е положението. Тукъ говорятъ това сѣдебни власти, не го говоря азъ. Тѣй щото, азъ мисля, че нѣмамъ никакъвъ грѣхъ, или ако има такъвъ, той е въ моитѣ понятия — да пази правовия редъ и тогава, когато съмъ въ опозиция.

Прѣдседателъ: Питането е отправено и къмъ г. военния министъръ. Желаетъ ли той да даде повече обяснения отъ тѣзи, които даде г. министърътъ на правосѣдието?

Министър генералъ К. Бояджиевъ: Да, искамъ да кажа нѣщо.

Прѣдседателъ: Имате думата.

Министър генералъ К. Бояджиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Г. министърътъ на правосъдието достатъчно обстоятелствено обясни всичката работа, която е станала по този случай. Азъ ще ви кажа само нѣколко думи, защото питането се отнася и до мене. Азъ ще продължа работата по въпроса само тамъ, дѣто тя се касае до военните власти.

Споредъ правилника за даване съдѣйствие на гражданскитѣ власти, когато комендантътъ получи писмено извѣстие или покана отъ гражданскитѣ власти за даване на съдѣйствие, той е длъженъ да вземе мѣрки, за да изпълни нейното искане. Въ случая искането бѣше да се отнеме кадѣнчето отъ рѣцѣтъ на тѣлпата. Когато войската излѣзе и поеме своята работа, тя е вече властна да прави, по свое усмотрѣние, каквото желае, за да изпълни своята задача. Тамъ полицията и гражданскитѣ власти не се бъркатъ, но влизатъ, споредъ правилника, въ плейно разпореждане. Когато войската е отишла тамъ и е поискала да се промъкне изъ тѣлпата, за да намѣри кадѣнчето и го освободи, тѣлпата е погрѣшила на това желание на войската, и е почнала да хвърля камъни по нея. Слѣдъ това, сж се чули и револверни изстрѣли. На поканата на началника на отряда тѣлпата да се отдръпне и да остави войската свободно да изпълни своята мисия, тѣлпата съ още по-голяма яростъ се нахвърлила на войската пакъ съ камъни. И тогава началникътъ на отряда, прѣдизвиканъ отъ тази постѣпка на тѣлпата, заповѣдва да се употребѣи оръжие. Отъ това употребление на оръжие, както знаете, послѣдваха онѣи жертви, които г. министъръ Поповъ ви каза и които вие знаете. По тази случка се заведоха двѣ слѣдствия: едно отъ гражданската власть, за да се прѣслѣдва отговорната гражданска власть, и друго отъ военната власть. И двѣтъ слѣдствия слѣдъ това се съединяватъ въ едно и се прѣдаватъ на прокурора при военния съдъ въ Русе. Прокурорътъ, като изучилъ дѣлото, както се докладва отъ моя прѣдговорившъ, вижда, че доказателствата, събрани по това дѣло, говорятъ въ полза на войската, че войската е била права и имала основание да се защити и да нападне непослушната тѣлпа. Тѣзи пунктове за оправданието на военните власти сж изложени въ военно-наказателния законъ. Прокурорътъ намира, че употреблението на хладно и огнестрѣлно оръжие отъ войската противъ нападателитѣ, съгласно § 13 отъ правилника за съдѣйствието, което войската дава на гражданската власть, въ свръзка съ чл. 68 пунктъ 4 и чл. 72 отъ военно-наказателния законъ, е законно. Чл. 68 казва (Чете) „Причинитѣ, по които стореното зло не трѣбва да се вмѣнява въ вина, сж: 1) . . . 2) . . . 3) . . . 4) Необходимата отбрана“. Чл. 72 говори: (Чете) „При необходимата лична отбрана употребяване сила и каквито и да сж мѣрки за отражение нападения, а така сжщо и написането при това на нападателя рани, осакатяване и даже смъртъ, не се вмѣнява въ вина, когато отъ нападениято, при невъзможността да се прибѣгне до защитата на властитѣ или до помощта на страни лица, дѣйствиелно сж подвъргвали на опасност живота, здравето и свободата на отбраняющия се или пъкъ цѣломудрието на жена. За необходимата отбрана се признаватъ сжщо и случаетѣ, когато пристигнали при похищението или поврѣждането на каквото и да е имущество, прѣстѣпникътъ съ сила се противилъ на задържането му, или прѣкрятване на наченатото отъ него похищение или поврѣждане“. Както виждате, чл. 72 съдържа нѣколко случая, но единъ отъ тѣзи случаи е именно самозащитата на войската. Военниятъ прокуроръ, споредъ военно-сѣдебния за-

конъ, трѣбва, като свърши дѣлото, да си даде заключението, длъженъ е да го прѣбрати на началника, който е назначилъ разслѣдването. Въ случая началникътъ е билъ военниятъ министъръ. Когато военниятъ министъръ получилъ дѣлото съ това заключение, въ което е изложено, че виновни пѣма и че войската е била прѣдизвикана и, слѣдователно, тя е дѣйствувала законно, военниятъ министъръ е рѣшилъ да се прѣкрати дѣлото. Така се и свърши тази работа.

Прѣдседателъ: Г. Лукановъ! Доволи ли сте отъ отговоритѣ на г. г. министритѣ?

Т. Лукановъ: Азъ не съмъ доволенъ, нито отъ единия отговоръ, нито отъ другия. Заявявамъ, че ще прѣвърна това питане въ интерпелация.

Г. г. народни прѣдставители! Това, което се отговори, не само е недостатъчно, но то иде да увеличи — нека ми позволятъ г. г. министритѣ — скандала съ онази декларация, която ни се каза, че пакъ за авторитета на закона станало това кръвопускане. Каква необходимата законна отбрана имаше тамъ, дѣто наднаха 10-годишни дѣца? Г. Панайотовъ и господата отъ Русе сж тукъ, тѣ сж присѣствували и сж видѣли жертвитѣ. Вие ще видите по-патетикъ, когато ще станатъ изясненията, че голѣма частъ отъ жертвитѣ сж малолѣтни и работници, старици, които не сж имали никаква връзка съ самото нападение на войската. Нищо подобно нѣма относително това, което се разправя, както отъ г. министра на правосъдието, така сжщо и отъ г. военния министъръ за нападенията на войската. Просто войската се развърнала въ боевъ редъ и открила огънь. Кавалерията почва тогава да гои и сѣче дѣца. Сѣчени дѣца има отъ сабя, има хора убити, които сж промушени слѣдъ като куршумитѣ сж минали прѣзъ касакскитѣ дюкани отъ дъски и сж ги ранили съвсѣмъ далечъ отъ мѣстото, дѣто се е развилъ събитие. Каква самоотбрана има тукъ? Или работата не е проучена отъ г. г. министритѣ, или пъкъ тѣ вѣрватъ на съвършено лъжовни обяснения на лица вѣроятно виновни въ това събитие.

Азъ мисля, че г. г. министритѣ не отговориха на послѣдната частъ отъ моето питане. Ако дѣйствиелно слѣдствието е прѣкратено, какво мислятъ да направятъ тѣ, за да се възстанови истината и да се даде законното възмездие. Вие ще се съгласите съ насъ, че не само работата е отвратителна, но единъ скандалъ е въ тази държава, въ която постоинно се говори, особено тукъ, за правовъ поредѣкъ, за законностъ, за не зная какво си. Вие намирате 20 души избити, 50 ранени, има прѣстѣпление, констатира въластитѣ, а пъкъ виновникъ не може да се намѣри. Що за правовъ поредѣкъ е този?

Г. министърътъ на правосъдието ме пита върху това, да-ли съмъ съгласенъ за правилното развитие на дѣлото относително случката отъ 11—12 ч. около участъка. По моето питане нѣма никаква връзка съ това събитие, то насъ не ни интересува. Ние би трѣбвало да съжаляваме, че виновникитѣ на това събитие не сж намѣрени тогава, по друга една причина. Явили се тамъ хора, които пакъ съ „Шуми Марица“, пакъ въ името на тѣзи голѣми декламации, които много често слушаме тукъ, сж нападнали участъка. Тамъ има виновни, но тамъ работата не е толкова тежка, и не е това, което насъ ни интересува. Ние искаме смѣтка тукъ за живота на онѣзи работници, жени и дѣца, които се избиваха между 2½ и 3 ч. на площада до касакшицитѣ, далечъ отъ мѣстото, дѣто се е играло хорото на Стефанова, далечъ отъ участъка, далечъ отъ мѣстото, дѣто се е разиграло това събитие. Но нито хората на участъка, нито тѣзи

шайкаджии, които сж се явили тамъ, насъ не ни интересуватъ.

Вие казвате, г. министри, че тая работа може да се разслѣдва съ една парламентарна комисия. Защо не внесете едно предложение да искате тази комисия? Донесете тукъ материалитѣ, отъ които Вие сами констатираете, че странно нѣщо е, дѣто за едно толкова отвратително дѣяние нѣма виновни, когато се знае, че има виновници, а не се намиратъ отъ органитѣ, назначени да ги намѣрятъ, когато се знае, че има злодѣяние по наказателния законъ. То значи — ние трѣбва да констатираме — че министърътъ на правосъдието въ България констатира въ единъ толкова важенъ случай безсилието на органитѣ на правосъдието да намѣрятъ виновнитѣ. Ако е вѣрно, че има Министерството на правосъдието, което трѣбва да бди за правилното отправление на правосъдието дѣло, и ако вие нѣмате другъ законенъ начинъ да намѣрите правдата въ случая, вие трѣбваше да поискате една комисия отъ парламента, и нѣмаше да ви я откажемъ. Вие можехте да назначите и една специална комисия, както чувамъ да говорятъ тукъ моитѣ другари, за да изслѣдва случката. Ако слѣдствията сж прѣкратени — вие, като юристъ, знаете — това не значи потѣпкване единъжъ завинаги на работата и нѣма давностенъ срокъ изтекълъ по наказателния законъ. И защо не се възбужда това слѣдствие наново и да се издирятъ виновнитѣ? Очевидно, трѣбваше да се чака да дойдемъ ние тукъ да диримъ смѣтка на всички злодѣяния, които е извършила вашата класа, за да дойде редъ и на това, което се извърши на 28 февруарий 1910 г. Затова азъ ще прѣвърна това питане въ интерпелация и тогава ще поискамъ да се завържатъ дебати по тази интерпелация, при които се надѣвамъ, че г. г. министритѣ ще се постараятъ да допринесатъ нови данни, при които дебати ще се даде думата на тѣзи, които биха могли да се обвиняватъ въ интелектуално участие, и които трѣбва да защитятъ голѣмитѣ декларации за законност и власт, които направиха на врѣмето си, и ще искамъ тѣзи дебати да бждатъ приключени съ едно рѣшение, което да постави да се назначи анкета, да се издирятъ и накажатъ моралнитѣ и физически виновници.

Прѣдседателътъ: Има думата г. министърътъ на правосъдието.

Министъръ Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Уважаемиятъ запитвачъ никогашъ не е билъ доволенъ, и сега си е вѣренъ на своето правило. За какво не е доволенъ и той не може да обясни.

Т. Лукановъ: Вие доволни ли сте, питамъ азъ?

Министъръ Х. Поповъ: Искате факти да Ви дамъ, какъ стои дѣлото. Азъ Ви ги давамъ точно тѣй, както сж. Казвамъ ви послѣ, че азъ съмъ министъръ на правосъдието, когато сждинитѣ сж независими, господари на това, което рѣшаватъ. Вие ми казвате: „Заповѣдайте, назначете нова комисия“, а конституцията казва, че нови сждилища ad hoc не се правятъ и министъръ не може да назнача. Ако го направя, утрѣ ще ми кажете: „Защо правите така? Такевъ Ви е противникъ — затова“. Азъ не искамъ такива обвинения. Правовъ редъ искате, а въ сжщото врѣме не Ви интересува въпросътъ, че полицията се напада и се разбива участѣкътъ.

Т. Лукановъ: Ако Васъ Ви е страхъ, ето парламентътъ, поискайте да Ви назначи комисия.

Министъръ Х. Поповъ: Единъ депутатъ да не го интересува въпросътъ, че полицията се напада! Тогава, какво Ви интересува Васъ? Какъ разбирате

Вие правовия редъ? Безредици ли? Депутатътъ, прѣди всичко, трѣбва да се интересува отъ правовия редъ и когато чуе, че се нападатъ отъ тѣлпа органи на властѣта, да иде да я съвѣтва: „Не е този редътъ. Настрана! Вие, колкото и да сте патриоти, събрали сте пжтя“ — както азъ направихъ по тази именно случка въ Пловдивъ, макаръ че бѣхъ въ опозиция. А вие сега не сте били доволни, и ще обърнете питането си въ интерпелация. Въ интерпелация ще го обърнете, ако се касае за мои дѣяния. А сега какво ще направите съ интерпелацията? Г. Такевъ си е отишълъ, неговата парламентарна отговорност отдавна е прѣстанала. Чулъ човѣкътъ за интерпелации, и той иска интерпелации! За дѣяния, които другъ прави, азъ ще трѣбва да отговарямъ парламентарно. (Смѣхъ)

Д. Кьорчевъ: Общоглавната отговорност не е паднала.

Министъръ Х. Поповъ: Съвсѣмъ не е правилно това, и тази интерпелация нѣма да има никакво значение, ако дѣйствително искате правовъ редъ, и когато азъ ви казвамъ, че, като министъръ на правосъдието, трѣбва да бжда безпристрастенъ. Има тукъ едно петно въ това отношение, че виновникъ нѣма подиръ тази пладнешка случка. Но за това азъ ли съмъ виновенъ?

Т. Лукановъ (Възразява нѣщо)

Д. Кьорчевъ: Направете предложение за анкета.

Министъръ Х. Поповъ: Ние имаме прокурори и несмѣняеми сждини. Защо да се напада министърътъ и да се казва даже, че е безсиленъ. Безсиленъ е всѣки, който е вързанъ, а правосъдието е вързано, и добръ е, че е вързано. Ами че Вие тукъ ставате, прѣди всичко, сждиня, Вие отъ тамъ обвинявате всички. Ами ако е вѣрно всичко това, когато хората сж разсѣждавали? Всичко, което можете да направите, то е, ако искате и имате хора на разположение, да направите едно предложение за анкета.

И. Г. Поповъ: Ето пжтътъ.

Министъръ Х. Поповъ: Правовиятъ редъ ще се запази и министритѣ ще се избавятъ отъ губене на врѣме, защото такива питання нѣматъ тукъ за цѣль това, което конституцията иска, а просто да говоримъ тукъ и да ни слуша публиката, за да си правимъ партизани. Ако това е цѣльта на питането, то е другъ въпросъ. Ако ли цѣльта е това, което конституцията иска, тогава трѣбваше да бждете доволни и да кажете: „Г. министри, азъ ще направя едно предложение“, ако намѣрите хора да го поддържатъ. Това е правовъ редъ. Ама случило се, правосъдието тѣй рѣшило и ми се казва: „Какъ, това правовъ редъ ли е“. Какво да правимъ сега? Всѣка роза има и тръне. Така е и съ правосъдието. Когато го направите независимо и когато то не иска да знае отъ никого за нищо и е господаръ, то може да сгрѣши, но то само ще си поправи грѣшкитѣ и вие ще търпите тѣзи грѣшки, а не така да се сърдите, че нѣмало правовъ редъ, защото, щомъ като съмъ станалъ министъръ, не съмъ хваналъ г. Такева: „Ха сега, ела тукъ“. Никогашъ нѣма да го направя.

Т. Лукановъ: Не е въпросъ за г. Такева. Такевъ струва, може-би, сто пжти по-малко отъ жертвитѣ, които паднаха тамъ.

Министъръ Х. Поповъ: Тѣй щото, когато Вие сте недоволни, менѣ ми прави особено впечатление, защото се постаряхъ да направя всичко, за да бждете

особено доволни и да чуя единъжъ отъ тамъ, че сте доволни. (Общъ смѣхъ)

Т. Луановъ: Не съмъ доволенъ. Азъ трѣбва да констатирамъ, че министърътъ на правосъдието заяви, че неговата роля е свършена, че той не може да направи нищо, че органитѣ на правосъдието не могатъ да ни дадатъ удовлетворение. Той призова народното прѣдставителство да подири това удовлетворение; ето защо ние ще направимъ или интерпелация, която да се свърши съ прѣдложение за анкета, или пъкъ ще направимъ прѣдложение за анкетна комисия.

Прѣдседателъ: Врѣмето за питанята мина.

Ще пристѣпимъ къмъ дневния редъ: на първо мѣсто, първо четене на законопроекта за разрѣшение кредити за мѣсецъ юний 1914 г. по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ.

Г. секретарътъ ще прочете мотивитѣ и самия законпроектъ.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ законопроекта за разрѣшение кредити за мѣсецъ юний отъ 1914 г. по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ.

„Г. г. народни прѣдставители,

„Понеже внесенитѣ бюджетпроектъ за текущата 1914 г. не ще може да бѣде разгледанъ и гласуванъ до края на този мѣсецъ, до което врѣме се разполага съ кредити, явява се нужда да се гласуватъ кредити и за мѣсецъ юний т. г., въ размѣръ на $\frac{1}{12}$ частъ отъ редовния и извънредния бюджети и отъ бюджетитѣ за фондоветѣ за 1913 г., респективно отъ гласуванитѣ кредити за 1912 г., като същеврѣменно се запази съставътъ на съществующия персоналъ прѣзъ послѣдното тримѣсечие на 1913 г. и първото на 1914 г. и като тия кредити за персоналъ (несъществувалъ прѣзъ 1912 г.) се считатъ допълнителни къмъ съответнитѣ параграфи.

„Като прѣдполагамъ, че прѣзъ мѣсецъ юний XVII-то обикновено Народно събрание ще може да разгледа и гласува цѣлия бюджетпроектъ за 1914 г., имамъ честь, г. г. народни прѣдставители, да ви прѣдставя настоящия законпроектъ и да ви помоля да го разгледате и гласувате.

„София, май 1914 г.

„Управляващъ Министерството на финанситѣ, министъръ на търговията, промишлеността и труда:

Ж. Бакаловъ.

„Законопроектъ

за разрѣшение кредити за мѣсецъ юний отъ 1914 г. по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ.

„Чл. 1. Разрѣшаватъ се на министритѣ кредити да извършватъ разходи за мѣсецъ юний отъ 1914 г., въ размѣръ на $\frac{1}{12}$ отъ кредититѣ по редовния и извънредния бюджети на царството и по бюджетитѣ на фондоветѣ за 1913 г., респективно гласуванитѣ разходи за 1912 г., за прѣвиденитѣ въ тѣзи бюджети нужди, като оставатъ въ сила всички постановления, съдържащи се въ тия бюджети.

„По отношение персонала да се запази съставътъ на IV-то тримѣсечие отъ 1913 г. и първото отъ 1914 г. както е допълненъ съ таблицата къмъ

рѣшението за одобряване указитѣ № 39 отъ 30 септемврий 1913 г. и № 1 отъ 3 януарий 1913 г., утвърдено съ указъ № 33 отъ 30 априлий т. г., като кредититѣ за персоналъ се считатъ допълнителни къмъ съответнитѣ параграфи.

„Чл. 2. Прѣдоставя се на министра на финанситѣ правото да разрѣшава да се ангажира държавното съкровище въ разходи за вещевени разноси по-големи отъ $\frac{1}{12}$ отъ кредититѣ за 1913 г., респективно за 1912 г., въ онѣзи случаи, когато прѣвиденитѣ вещевени разходи по естеството си или поради поети чрѣзъ договори задължения или по силата на специални законоположения подлежатъ да бѣдатъ удовлетворени прѣзъ мѣсецъ юний въ размѣръ по-големъ отъ $\frac{1}{12}$ части.

„Чл. 3. Разрѣшава се на министритѣ да събиратъ приходитѣ прѣзъ 1914 г. въз основа на съществуващитѣ закони и правилници“.

Прѣдседателъ: Има думата г. Александъръ Стамболийски.

А. Стамболийски: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Вие виждате, че ни е поднесенъ единъ законпроектъ за друга една дванадесетина отъ държавния бюджетъ. Тази дванадесетина става шеста по редъ, защото се отнася за шестия мѣсецъ — юний. Азъ не ще се спирамъ върху законпроекта да изкажа или да приповторя онѣзи сѣждения, които се изказаха отъ прѣждеговорившитѣ оратори по другитѣ дванадесетини отъ бюджета. Азъ ще се възползувамъ отъ сѣщия законпроектъ да отправя едно питане къмъ замѣстника на финансовия министъръ, къмъ министъръ-прѣдседателя и къмъ цѣлото правителство — да ги запитамъ, докога мислятъ тѣ да продължаватъ да управляватъ България съ такива откъслечни, частични, загадъчни, аномални и скандалиозни бюджети?

Министъръ Ж. Бакаловъ: Какъвъ е този изразъ, г. Стамболийски? Той не подобава на Васъ, като шефъ на партия, най-напрѣдъ.

А. Стамболийски: Докога мислятъ тѣ чрѣзъ такива закръпки да крѣпятъ своето анемично властническо положение?

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: А-а-а!

А. Стамболийски: Питамъ още, докога ще продължаватъ да избѣгватъ моментитѣ на сериозно обсъждане тѣхната политика по всички линии и по всички посоки? Питамъ сѣщо, докога ще продължаватъ съ тѣзи дреболии да държатъ настоящата камара въ положение на издребняване, въ положение на компрометиране прѣдъ обществената съвѣсть, прѣдъ обществения сѣдъ? Питамъ още, докога ще продължаватъ да тъпчатъ на едно мѣсто, да живѣятъ съ възвеличаване илюзорното си минало? Докога, най-послѣ, ще продължаватъ да спѣватъ нормалния редъ въ България? Докога ще продължаватъ, продължавамъ да питамъ, да тормозятъ възбудената, напрегнатата обществена съвѣсть и съзнание за сериозни реформи въ тази страна? Питамъ ги сѣщо, докога ще поставятъ партийнитѣ си интереси по-горѣ отъ отечественитѣ?

П. Генадиевъ: На себе си, на вашата партия задайте този въпросъ; то е най-сполучливо.

А. Стамболийски: Питамъ ги сѣщо, докога ще стоятъ тѣ въ тази задънена улица, въ която ги докара тѣхната досегашна политика, и кога, най-сетнѣ, ще ни отърватъ отъ това хаотично, отъ това омерзително положение, за да си отдѣхнемъ и ние, за да

си отдъхне и народът и за да се отдадем на сериозна творческа работа? Тъзи питання отправямъ къмъ почитаемото правителство. Ще ми се отговори: аномалниятъ врѣмена още продължаватъ, потърпете, всичко ще се оправи. Голѣмъ въпросъ е, да-ли още продължаватъ аномалниятъ врѣмена или има нѣщо въ васъ, като правителство, аномално, подозрително, порочно. Ще ми отговорите още: покажете още малко, ще сключимъ заема, на пътъ сме да го сключимъ. Е добръ, ние сме народно прѣдставителство, ние искаме да знаемъ нѣщо по този заемъ. Знаете ли вие, откога сте заматили този заемъ, и знаете ли, че невъзможността, безсилието на България да сключи заема граничи съ прѣстѣпното отъ васъ усилие да държите властта?

П. Генадиевъ: Много бе, брате!

Е. Петковъ: Тебе да те поставимъ министъръ, ще дадешъ ли гаранция, че ще сключишъ заемъ?

Д-ръ Д. Тодоровъ: Само бомбастични фрази!

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Прѣди нѣколко дена на насъ се обѣща, че ще ни се яви нѣщо. Всички ние мислѣхме, че ще ни сезиратъ по въпроса за заема, ще ни кажатъ, какви сж тѣзи голѣми, неприемливи условия, които банцитъ сж прѣдъявили на българското правителство. Камарата засѣдава тукъ, цѣлото общество се интересува за този заемъ, правителството виси на въздуха, стои съ скръстени ръцѣ, оставя камарата въ бездѣйствие, пратили сж тамъ министра на финанситъ и той стои въ бездѣйствие, проси прѣдъ банцитъ, нищо не се постига, насъ ни държатъ въ невѣдение! Ние искаме да знаемъ, г-да, като ще искате да ви гласуваме $\frac{1}{12}$ отъ държавния бюджетъ, да ни кажете, какъ стои въпросътъ по този заемъ? Ние научаваме по слухъ, ...

П. Генадиевъ: Отъ клуба на народняцитъ ли?

А. Стамболийски: По въздуха научихме, г. Павелъ Генадиевъ.

П. Генадиевъ: Въ клуба на народняцитъ.

А. Стамболийски: ... че вие сте намислили да сключите единъ заемъ отъ 500 милиона лева, отъ който 300 милиона да вземете, за да покриете вашитъ съкровищни бонове, вашитъ неотложни нужди, ...

Министъръ Д. Петковъ: Не сж наши.

А. Стамболийски: Държавнитъ. Въ всѣки случай, вие ги прѣдставлявате сега, затова казвамъ вашитъ.

П. Даскаловъ: Вие признавате, че сте чужди на България.

А. Стамболийски: ... а другитъ 200 милиона лева слѣдъ двѣ години да получите, и че като гаранция на този заемъ сте проектирали, сте се съгласили да заложите частъ отъ приходитъ отъ бандерола и мурурието.

И. Г. Поповъ: Тѣ сж заложени още въ 1902 г.

Отъ дѣсницата: Той не знае.

А. Стамболийски: Вънъ отъ това, вие сте се съгласили да дадете концесия на германскитъ банки по постройка на линията Радомиръ—Дупница—Джумая, друга нѣкаква линия за къмъ Севлиево, ... (Смѣхъ)

Отъ дѣсницата: Друга за Никополъ.

Министъръ П. Пешевъ: Много Ви благодаримъ, радвамъ се.

А. Стамболийски: И азъ ще се радвамъ. Единъ забравенъ край ще се съживи. Заслужава това една околия, която 20 години Ви е избирала като опозиционенъ прѣдставителъ.

Министъръ П. Пешевъ: Много Ви благодаримъ.

А. Стамболийски: Друго, съгласили сте се да дадете на тази компания постройката на линията Хасково—Порто-Лагосъ и направата на пристанището. Вънъ отъ това, ние дочуваме, че проектирате да дадете на германски банки да участвуватъ въ едно банково прѣдприятие, въ едно дружество съ 50% отъ капитала си, въ който Българската народна банка да вземе участие съ 25%, Земледѣлската банка съ 25% и правителството да има нужното прѣдставителство прѣдъ банковия комитетъ; че на това банково прѣдприятие щѣло да се даде да построи складове за произведения или за произвеждания тютюнъ въ България; че германскитъ банки искали да обвържатъ България, щото тѣ да сж сигурни въ поукпката на 3 милиона килограма тютюнъ — количество, което сж вземали тѣ нѣкога отъ нова България — и че вие сте се съгласили на всички тия условия — условия, които мѣрятъ да нанесатъ ударъ на тютюневото ни производство. Най-послѣ, ние дочуваме — азъ ще искамъ вие да го потвърдите, да ни обясните — че банцитъ, ни въ клинъ, ни въ ржавъ, сж прѣдложили да се ангажирате България да поеме частъ отъ публичния дългъ въ Турция, частъ, която може да достигне до 200 милиона лева; вие, твърдѣ е възможно, както съобщавате въ вашитъ офицози, да сте се съгласили почти на всички условия. И въпрѣки всичко това, заемътъ още не е сключенъ. Азъ питамъ, коя е причината? Съзираамъ, че има и политически мотивъ. Е добръ, ако тѣзи банки, г-да, сж ви натиснали дотамъ, щото искатъ да ви принудятъ да жертвувате жизненитъ интереси на България, бѣдѣщето на България, да дойдете въ противорѣчие съ вѣжеленията народни, нѣма какво да се колѣбаеете, нѣма защо да държите вашия прѣдставителъ тамъ, повикайте го и се оттеглете.

Отъ дѣсницата и дѣсния центъръ: Охо-о-о! (Смѣхъ)

А. Стамболийски: България нѣма да се свърши съ васъ, разберете това! Има други по-добри патриоти отъ васъ, които не държатъ на властта и които ще намѣрятъ изгодни условия. (Възражение отъ дѣсницата)

Е. Петковъ: Готови ли сте?

Прѣдседателъ: Моля тишина, г-да.

А. Стамболийски: Нѣщо повече, г-да, се научаваме ние.

П. Генадиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Това нѣма нищо общо съ бюджета.

А. Стамболийски: Нѣма ли нищо общо съ бюджета? Ако това, което говоря, нѣма нищо общо съ бюджета, кое ще има? Азъ мисля, че всички тия работи сж причината вие да не внасяте редовния бюджетъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Той е внесенъ.

А. Стамболийски: Защо го не турихте на разглеждане?

Г. г. народни прѣдставители! Ние се научаваме дори, че други банки отъ други държави прѣдлагали износни условия за заемъ и че правителството не се рѣшавало да конферира съ тѣзи банки, за да не разсърди тѣзи или онѣзи велики сили. Щомъ е въпросътъ за пари, г-да, не бива да прѣнебрѣгвате износнитѣ условия, които ви се прѣдлагатъ. Ако пъкъ вие сте толкозъ много загадили, че не можете да се повърнете изъ този пътъ, по който сте вървѣли досега, има едно най-радикално срѣдство — оттеглете се. (Смѣхъ и възражение отъ дѣсницата и дѣсниа центъръ) Азъ забѣлѣзвамъ, г. г. народни прѣдставители, че правителството систематически отбѣгва да постави на дневенъ редъ въпроситѣ, които засѣгатъ неговата политика, особено външната. Защо това е така? Защото тогазъ, когато се поставятъ тѣзи въпроси на дневенъ редъ трѣбва да се критикува неговата досегашна политика, . . .

Х. Г. Поповъ: То не се бои отъ критика, г. Стамболийски.

А. Стамболийски: . . . а резултатитѣ отъ тази политика сж налице — всѣки може да ги види. Днешното правителство, по своята външна политика, е тамъ, кждѣто го заварихме, още когато дойде на властъ.

П. Генадиевъ: Не е тамъ, кждѣто вие ще бждете.

А. Стамболийски: Днешното правителство съ своя новъ курсъ на външната политика не можа да постигне онова, за което то мечтаеше и за което се бѣ ангажирало прѣдъ двореца и прѣдъ обществото. И ако то постави на разглеждане въпроситѣ, които засѣгатъ неговата политика, сигурно ще бжде критикувано . . .

Министъръ Ж. Бакаловъ: Не се боимъ отъ критика.

А. Стамболийски: . . . и сигурно ще се накърни въображаемото приятелство на онѣзи велики сили, на благоволенieto на които то се уповава да сключи заемъ.

П. Генадиевъ: Нѣмаме приятелство съ Сърбия, съ която Вие сте толкозъ приятели!

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Схващате ли вие, особено вие отъ болшинството, че България се нуждае отъ сериозни реформи, че събитията, които прѣживѣхме, тласнаха на поврхността редъ кардинални въпроси и че по тѣзи въпроси българското общество очаква да си кажемъ думата? (Възражение отъ дѣсницата и дѣсниа центъръ)

Прѣдседателътъ: Моля, г-да, не прѣсичайте оратора.

А. Стамболийски: Знаете ли вие, че българскиятъ народъ очаква отъ XVII-то обикновено Народно събрание реформи, които да засегнатъ издѣлно нашия държавенъ и общественъ животъ?

Г. Занковъ: Съ вашитѣ питання ще ги дадемъ.

А. Стамболийски: Знаете ли вие, че българскиятъ народъ очаква отъ васъ да изработите една ясно опрѣдѣлена директива по външната политика?

Х. Г. Поповъ: Вие прѣчите.

А. Стамболийски: Знаете ли вие, че този народъ очаква коренни реформи въ военното ни дѣло, въ вътрѣшното ни управление, въ просвѣтното ни дѣло, въ социалния животъ, въ икономическия животъ и навсждѣ, кждѣто се проявява държавниятъ и обществениятъ животъ? (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ) Знаете ли вие това, или тѣзи въпроси васъ не вълнуватъ? (Възражение отъ дѣсницата и дѣсниа центъръ) Васъ ви интересува по-дългото властвуване, васъ ви интересуватъ, може-би, нѣкакви прѣдприемачески сдѣлки . . .

Х. Г. Поповъ: Лъжа е.

А. Стамболийски: . . . васъ ви интересува назначаването на този или онзи вашъ партизанинъ, но тѣзи въпроси, които сж жизнени въпроси за България, васъ не ви интересуватъ.

Г. Занковъ: И това е лъжа.

П. Генадиевъ: Васъ ви интересуватъ селскитѣ бирници и околийскитѣ началници, за които постоянно правите питання.

А. Стамболийски: Какво мислите вие да дадете на този народъ? Нищо. Поне отъ досегашното ваше властвуване се разбира, че вие нищо сериозно не ще му дадете.

Х. Г. Поповъ: Щомъ г. Генчичъ казва това, така е!

А. Стамболийски: Защо нищо не ще да му дадете? Защото общественитѣ нужди и срѣдствата за задоволяване на тѣзи нужди сж въ пълно отрицание на вашето сществуване като властъ и като властувующи. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ) За да прѣдприемете пълна обнова на България, първата крачка отъ тази обнова е вие да се махнете отъ тукъ.

Х. Г. Поповъ: Тогазъ ще прокопса България!

А. Стамболийски: Вие, които дължите вашето властвуване на двореца, на волята на царъ Фердинанда, не на народа. А първата крачка, която българскиятъ народъ иска, е да се сломи личниятъ режимъ, да се сломи онаа властъ, която иде отъ царъ Фердинанда и да дойде народно правителство.

П. Генадиевъ: Г. г. Теодоровъ и Даневъ го сломиха, Такевъ — сжщо. Защо ще го сломяваме ние?

Д-ръ Б. Вазовъ: Защо пропуснахте случая въ XVI-то обикновено Народно събрание, г. Стамболийски?

А. Стамболийски: Какво искахте, г. Вазовъ, да направимъ ние? Да станемъ ортади съ дѣдо Радо-славова ли? Ако искате това, ние и утрѣ можемъ да станемъ. Това ли искате? Или пъкъ искахте да образуваме единъ опозиционенъ конгломератъ, въ който конгломератъ да влизатъ и провиненитѣ народняци и цанковисти? (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ) Е добръ, това ние не можехме да направимъ.

Д-ръ Б. Вазовъ: Вашето поведение стана причина за този водениченъ камтъ. Това болшинство се дължи на вашето поведение.

Прѣдседателътъ: (Звъни)

А. Стамболийски: Възбуденото отъ г. Вазова дѣло противъ насъ за XVI-то обикновено Народно събрание се разгледа на 23 февруарий. Дѣлото мина

вече. Насъ българският народъ ни оправда. Нѣщо повече, насъ ни възнагради за оная политика, която ние водихме въ XVI-то обикновено Народно събрание.

Д-ръ Б. Вазовъ: Воденичниятъ камъкъ — ето го тамъ. (Сочи дѣсницата) Той стои тукъ, и вие сте причина на това. Ние ви държимъ отговорни тукъ. Не можете да избѣгнете отъ отговорността прѣдъ историята.

Прѣдседателятъ: (Звъни) Права Ви бѣлѣжка, г. Вазовъ. Другъ пътъ да взимате думата, а не да прѣкъсвате.

Д-ръ Б. Вазовъ: Тия прѣкъсвания, г. прѣдседателю, . . .

А. Стамболийски: Г. Вазовъ! Добръ ще бѣде да бѣдете по-смѣлъ въ прѣреканията, когато видимъ резултатитѣ отъ анкетната комисия, която сме назначили, защото сега Вашитѣ закачки правятъ лошо впечатление.

Д-ръ Б. Вазовъ: Сега се касае за Васъ и за Вашето поведение, а пъкъ за анкетата оставете послѣ.

А. Димитровъ: Тя е дребна работа!

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Правителството ни е внесло бюджета за 1914 г., но той още не е поставенъ на дневенъ редъ. Защо? Защото бюджетътъ ви, който сте внесли, ако го разгледате, ще видите, че влиза въ противорѣчие съ най-елементарнитѣ изисквания на финансовата наука и защото е единъ атестатъ за васъ, че сте безсилни да задоволите зѣлющитѣ народни нужди. Бюджетътъ ви е неискренъ. Бюджетътъ ви продължава една разточителна политика не, а я разширява до безконечност. Бюджетътъ ви, който, споредъ нуждитѣ на страната и споредъ вашитѣ наредби, трѣбва да излѣзе 300 милиона лева, вие сте го прѣдставили на 251 милионъ. Само редовниятъ бюджетъ ще възлѣзе на 300 милиона лева.

В. Коларовъ: Фактически 300 милиона лева е само редовниятъ.

А. Стамболийски: И вие чакате сега да сключите заемъ, за да можете отъ този заемъ да покриете дефицититѣ на вашия бюджетъ.

Прѣдседателятъ: Не е вѣрно.

А. Стамболийски: Моля Ви се, г. прѣдседателю, вие не сте гледали бюджета. Прѣгледайте го и ще видите каква бъркотия, каква анархия има въ него. Ние, като дойде редъ за всѣки бюджетъ, ще ви докажемъ това нѣщо.

К. Досевъ: Сега е прѣждевременно.

А. Стамболийски: Вие, г. г. властици, сега трѣбваше да изберете момента, да подберете всички нужди въ тая страна, да прѣдвидите и нужнитѣ срѣдства въ вашия бюджетъ — сега когато имаме откъснати части, когато имаме прибавени нови части, когато старитѣ статистически свѣдѣния вече не вѣрватъ, когато никой не може така лесно да ви даде смѣтка, защото прѣброяване на населението не е станало тамъ, изчисление на богатствата не сж станали. Вие трѣбваше да се постараете да ни поднесете единъ бюджетъ, който да обгръща всѣкитъ нужди на народното ни стопанство.

Х. Г. Поповъ: Нѣмаме дебати по бюджета, г. Стамболийски.

А. Стамболийски: Понеже става въпросъ за $\frac{1}{12}$ отъ бюджета, . . .

П. Генадиевъ: За нея приказвайте.

А. Стамболийски: . . . азъ ще помоля г. г. министритѣ да си оттеглятъ този бюджетъ. Тѣй и тѣй, толкова го бавиха, баремъ да го направятъ сааламъ, или пъкъ ако не сж въ състояние да направятъ — защото азъ виждамъ, че аслѣ не сж въ състояние да направятъ — сжщинския бюджетъ, да се оттеглятъ тѣ, вмѣсто да оттеглятъ бюджета.

Отъ дѣсницата: А-а-а! (Смѣхъ)

А. Стамболийски: Азъ се чудя, г-да. Вие постоянно парадирате съ нѣкакъвъ патриотизъмъ. Това ще бѣде най-големиятъ вашъ патриотизъмъ, ако вие сега, въ този моментъ, прѣнебрѣгнете вашитѣ партийни интереси и се оттеглите отъ властъ.

Г. Занковъ: Вие готови ли сте?

А. Стамболийски: Защото, ако сериозно се замислите, ако видите до какъвъ чикмазъ-сокакъ по всички линии сте дошли, вие ще разберете, че вашето властвувание по-нататѣкъ е пакостно за отечественитѣ интереси.

К. Досевъ: Не е голѣма работа.

А. Стамболийски: Но вие, г-да, не можете, вие нѣмате нужния куражъ да сторите туй, което отечественитѣ интереси ви диктуватъ.

П. Генадиевъ: Имахме куражъ да влѣземъ, когато бѣше най-опасно, та сега ли нѣмаме куражъ?

А. Стамболийски: Защо? — Защото сте въ плѣнъ на котерийни интереси и на дворцови произволи. Че това е така, азъ ще приведа единъ фактъ, който, може-би, вие не знаете.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

А. Стамболийски: Вие сте чували, г-да, че се говорѣше, какво единъ членъ на българския дворецъ щѣлъ да посѣти Америка; вие сте чували, че щѣло да става нѣкакво изложение въ далечния свѣтъ и че българскиятъ дворецъ се ангажиралъ да прѣдстави България въ туй далечно изложение въ Санъ-Франциско. Участието на България въ туй изложение ще коштува на държавната хазна, споредъ прѣсмѣтанята на добри финансисти, около единъ милионъ лева.

П. Генадиевъ: Кои сж тия добри финансисти?

А. Стамболийски: Съгласно закона за отчетността по бюджета, за всѣко едно прѣдприятие, което ангажира държавното съкровище на сума повече отъ 150.000 л., правителството е длѣжно да сезира по-рано народното прѣдставителство, да види, да-ли то одобрява това намѣрение, това прѣдприятие. Правителството, обаче, нѣма куража да излѣзе съ единъ такъвъ проектъ, защото се бои, че и ние тукъ, че и вие тамъ, ще осѣдимъ този проектъ, ще го провалимъ. А заповѣдано му е отгорѣ да прѣдвиди нужнитѣ суми, защото Величието се е ангажирало.

Б. Каракашевъ: Има ли въ бюджетопрокта такава сума?

А. Стамболийски: И правителството се е ангажирало.

Прѣдседателъ: Паазете се отъ инсинуации.

А. Стамболийски: Азъ не виждамъ да има инсинуации. Азъ казвамъ Величието.

П. Геннадиевъ: Въ бюджета се прѣдвиждатъ само реални работи.

А. Стамболийски: Моля Ви се, г. Геннадиевъ, ние съ васъ ще провѣрваме държавнитѣ дългове. Когато ги провѣримъ, вие ще видите, че ще се натъкнемъ на тая обикновена въ България афера.

П. Геннадиевъ: Вие говорите въображаеми работи.

А. Стамболийски: Моля, недѣйте ме прѣкъсва. Правителството, казвамъ, се е ангажирало съ тая сдѣлка и е ангажирало държавното съкровище съ една сума отъ 1.000.000 л., ...

Б. Наранашевъ: Гдѣ, съ кой актъ?

А. Стамболийски: ... макаръ че ние сме тукъ, заседаваме.

Х. Г. Поповъ: Това е лъжа, г. Стамболийски.

А. Стамболийски: Това е разстройство въ държавното ни стопанство. Такива ангажменти, прѣдварителни и безъ знанието на народното прѣдставителство — ние ще ви докажемъ това, когато се гледа бюджетътъ — сж докарали днешното финансово положение, положението да пратимъ единъ нашъ министъръ да проси на чуждитѣ капи за нѣколко милиона лева заемъ.

П. Геннадиевъ: Ние тогава ще Ви докажемъ повече работи.

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители! Азъ желая малко по-сериозно да погледнете на въпроса, особено вие отъ болшинството, да вразумите зашитѣ министри, ...

П. Геннадиевъ: Не сж само наши, тѣ сж на българския народъ, г. Стамболийски, тѣ сж общи.

А. Стамболийски: ... защото азъ виждамъ, че насъ не искатъ да слушатъ; защото има едно клокочене, има една възбуденостъ отъ долу въ обществото. И ако полскитѣ работи ще принудятъ това общество да търпи за извѣстно врѣме, наесенъ сигурно то ще ви поиска смѣтка, какво сте направили като правителство, като болшинство. (Възражение отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

П. Геннадиевъ: Ще му я дадемъ, ние сме длъжни да му я дадемъ: затуй е народно прѣдставителство.

А. Стамболийски: И така, г. г. народни прѣдставители, законопроектътъ за $\frac{1}{12}$ ми даде поводъ да ви кажа $\frac{1}{12}$ отъ онова, което заслужава да се каже, по вашата политика и по вашето жалко положение като властници.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

А. Стамболийски: Азъ се надѣвамъ, че поне $\frac{1}{12}$ отъ това, което казахъ ще се загнѣди въ вашето съзнание и ще ви накара да се опомните и да разберете, че вие сте излишни вече (Възражение отъ

дѣсницата), че вие сте безсилни да задоволите нуждитѣ на страната и че трѣбва да си вземете калпачетата и да си отидете. (Възражение и смѣхъ отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Г-да! Не злорадствуваме надъ вашето безсилне да сключите заемъ и да се справите съ нуждитѣ на страната. Но не ще останемъ равнодушни прѣдъ вашето дебелоочие да стоите и тогава на властъ, когато виждате, че сте непотрѣбни.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

А. Стамболийски: Г. г. народни прѣдставители, почитаеми министри! Ние не аспираме за тѣзи мѣста, за вашата власт, ...

Х. Г. Поповъ: Не сте способни за тия мѣста.

А. Стамболийски: ... но не ще ви позволимъ да принесете въ жертва отечественитѣ интереси прѣдъ идола на вашитѣ котерийни смѣтки. Това трѣбва добръ да запомните. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центъръ)

К. Панайодовъ: Фрази, фрази!

Прѣдседателъ: Има думата г. министърътъ на народната просвѣта.

Министъръ П. Пешевъ: Г. г. народни прѣдставители! Считаю за нужно да взема думата тутакси, за да не остава безъ възражение думитѣ, които лидерътъ на земеделскитѣ дружбаши каза съ такава дързостъ тукъ прѣдъ васъ.

Той укори болшинството и правителството, че не работили въ камарата.

А. Димитровъ: Каза една истина.

Министъръ П. Пешевъ: Този укоръ трѣбваше да хвърли прѣди всичко на себе си, защото тукъ той и приятелитѣ му всѣки день ни занимаватъ съ безконечни свои питання за най-дребнави работи.

М. Турлаковъ: Вие и вашето болшинство дохажда въ 4 ч., когато правилникътъ прѣдвижда въ 2 ч. да почва засѣданието.

Министъръ П. Пешевъ: Тукъ слушаме г. г. ораторитѣ отъ земеделската дружба и тѣхнитѣ врѣменни съюзнции да говорятъ по цѣли часове, да говорятъ по три педѣли по единъ само въпросъ.

М. Турлаковъ: На всѣки случай, не три дена като вашитѣ оратори.

Министъръ П. Пешевъ: Всичко това го допуска болшинството въ пълно съзнание, че изпълнява своя дългъ къмъ парламента, като му дава пълна свобода да се изкаже по всички въпроси, които го интересуватъ тѣй, както той желас. Никакво стѣснение не е имало тукъ на мнѣнията, които се изказватъ отъ всички парламентарни групи въ Народното събрание. Ако не се е свършило толкова работа, колкото желаеше и правителството, колкото, увѣренъ съмъ, желаехте искрено и вие, не се дължи това на прѣчки отъ правителството и болшинството; това се дължи на самия съставъ на Народното събрание, на желанието на Народното събрание да бжде напълно свободно, на желанието му да се изказва всеотрано по всички въпроси.

Недѣлчо Атанасовъ: Разтурете го пакъ.

Прѣдседателъ: (Звъни)

Министъръ П. Пешевъ: Не е въ властта на правителството, защото то не е и вашъ господарь, г. г. народни прѣдставители, да ви наложи този или онзи начинъ на работа: вие сте свободни да рѣшите, че подиръ 8 ч. не желаете да работите, вие сте свободни да разисквате и да говорите по извѣстни питання повече отъ единъ часъ, вие сте свободни да разисквате напр. по въпроса за амнистията да говорите колкото желаете.

А. Димитровъ: А вие въ 4 ч. почвате работа, вмѣсто въ 2 ч.

Прѣдседателъ: Права Ви бѣлѣжка.

Министъръ П. Пешевъ: Желанието на правителството не е да ви прѣчи; правителството не разполага съ сила, да ви накара да работите нощно врѣме, то не е вашъ господарь, вие сте неговъ господарь.

Недѣлчо Атанасовъ: Вие сте господари на болшинството.

Министъръ П. Пешевъ: Г. прѣдставителъ на земледѣлскитѣ дружбаши...

Отъ земледѣлската група: Земледѣлския съюзъ.

Министъръ П. Пешевъ: ... много плаче тукъ за властта, много му се иска да му се отстъпнѣ властта. Съжалявамъ, вѣрвамъ, че когато ви се прѣдлагаше тази власт, вие се отказахте; вие се попишманихте, вие я искате сега, вие пей давате и се молите да ви се даде.

А. Димитровъ: Вие пей давате сега. Ние не я искаме.

Министъръ П. Пешевъ: Вие взехте резолюция, че може да отидете тамъ, отъ дѣто се дава властта; но ще почакате — когато ви дойде редътъ, тогазъ ще ви се даде. Ще види и васъ мама, ще видимъ какъ ще управлявате. Ако вие въ бѣдѣшето ваше управление проявите тая нетолерантностъ, съ която сж проникнати вашитѣ сегашни проповѣди, верѣдъ вашето царство, тамъ въ селата ви, тежко и горко на тази България! (Бурни ржкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

А. Радоловъ: Кога е взета такава резолюция? Срамътъ е да лѣжете тукъ. Земледѣлскитѣ съюзъ никога не е вземалъ такава резолюция.

Министъръ П. Пешевъ: Моля ви се, оставете ме свободенъ.

Прѣдседателъ: (Силно звѣщи) Моля г. г. народнитѣ прѣдставители да не прѣсичатъ, когато говори министъръ. (Прѣрѣкания между дѣсницата и земледѣлската група)

Прѣдседателъ: Какъ Ви бѣше името, моля Ви се?

А. Радоловъ: Александъръ Радоловъ.

Прѣдседателъ: Г. Радоловъ! Азъ Ви правя трети пѣтъ бѣлѣжка.

А. Димитровъ: А на васъ ние правимъ четвърти пѣтъ, дѣто не правите бѣлѣжка на министра.

А. Радоловъ: Единъ министъръ трѣбва да пази своето положение.

П. Генадиевъ: И това сж хората, които искатъ се-риозна работа!

П. Даскаловъ: Тѣ всѣкога сж безочливи!

Прѣдседателъ: Моля тишина, г-да!

Министъръ П. Пешевъ: Г. г. народни прѣдставители! Прѣдставителъ на земледѣлската група г. Стамболийски се отнася спрѣмо прѣдставителитѣ на днешното правителство съ едно прѣнебрѣжение, съ едно прѣзрѣние, като че-ли тѣ сж нѣкои разбойници, нѣкои крадци, като че тѣ сж нѣкои врагове на България, нѣкои узурпатори на властта, та ги поканва часъ по-скоро да напуснатъ властта, за да я отстъпятъ на приятелитѣ на г. Стамболийски. Не сме ние тукъ, г. г. народни прѣдставители, само по волята на държавния глава, ние сме и на власт и по довѣрието на българския народъ. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ)

Нѣкой отъ земледѣлската група: Ама и на полицията.

Министъръ П. Пешевъ: И не само ние се ползуваме съ довѣрието, не само на сегашното XVII обикновено Народно събрание, но имаме довѣрието и на XV-то обикновено Народно събрание, въ което прѣдставителитѣ на всички групи, на всички оппозиционни партии, които посрѣщнаха съ симпатии и благопожелания прѣдставителитѣ на днешното правителство. (Ржкоплѣскане отъ дѣсницата и дѣсния центъръ) Не подобава на лидера на земледѣлската дружба да говори такива громки фрази, да подхвърля укорни думи и одумки, да изрича, тѣй да кажа, псувни срѣщу днешното правителство. Извинително би било за по-простичкитѣ господа, поради своята наивностъ, когато не подбиратъ изразитѣ си, но на г. Стамболийски, интелигентенъ човѣкъ, водителъ на една парламентарна група, не подобава да говори подобни думи.

А. Стамболийски: (Възразява нѣщо)

Министъръ П. Пешевъ: Това мога да кажа за всичко онова, което той говори; неприлични и недостойни сж подмѣтанията на г. Стамболийски относително заема, относително намѣренieto на правителството, което ужъ прави Богъ знае какви пагубни за България условия. Като съчинява и измислюва нѣкакви условия, г. Стамболийски гради върху тѣхъ зловни укори къмъ днешното правителство. Нека г. Стамболийски позволи и менъ да бѣда и азъ българинъ, колкото и той; нека позволи и на моитѣ другари да милѣятъ, колкото него, за тази България. Нека никои не се съмнѣва, че било въ прѣговоритѣ за заемъ, било въ другитѣ си дѣла, както и всѣкога, когато дѣйствуватъ отъ името на България, днешнитѣ управници милѣятъ за тази България толкозъ, колкото всѣки другъ искренъ и честенъ българинъ. Че сме ние тукъ на това мѣсто, това не ни лишава отъ правото и ние да бѣдемъ българи, и ние да обичаме България. Съ това, че сме облѣчени въ властта на министри, ние измѣнихме ли на призванието си, званието и названието си българи, та да ни клеймите, да ни позорите по такъвъ начинъ и да искате частъ по-скоро да напуснемъ властта, за да дойдете още сега вие на власт? Имайте търпѣние, г. г. дружбаши, по реда си ще дойдете и вие. Вие трѣгнахте по тоя пѣтъ, станавате вече управляюща партия, ще имате малко търпѣние, както сж го имали всички други партии. Трудете се да вземете тази властъ съ една лоялна и една благородна борба, но не по такъвъ начинъ, по какъвто се прояви тази борба днесъ чрѣзъ устата на вашия водителъ г. Стамболийски.

Г. Стамболийски мисли, че днешното правителство било направило толкова много злодеяния, щото непременно трябвало българският народ да възстане още сега, но поради полската си работа, той отлагал туй възстание, отлагал да прояви своето възмущение и негодувание за наесен, когато ще се освободи от полските си работи.

А. Димитровъ: Ако речете да продавате България, нѣма да ви простимъ.

А. Стамболийски: Дайте реформи.

Министъръ П. Пешевъ: Ние нѣма да се уплашимъ; ние не се боимъ отъ вашитѣ заплашвания, ние ще стоимъ на поста си дотогазъ, докогато имаме довѣрието на Народното събрание; ние ще изпълнимъ дълга си тъй, както го разбираме като българи; ние не ще допуснемъ да бъдемъ изнудвани отъ вашитѣ заплашвания; ние не ще трепнемъ отъ вашитѣ заканаваия, нито ще спремъ своята дѣйностъ прѣдъ вашитѣ гюрюлтии. Отъ вашитѣ хули и отъ вашитѣ укори не се боимъ. Това го доказахме не само сега, но и при много други обстоятелства. Въ самото поемане властта на 4 юлий м. г., когато „храбритѣ“ тукъ измежду васъ бѣгаха отъ властта, не искаха да се натоварятъ съ отговорноститѣ и въ ония сѣдобоносни врѣмена, хората отъ днешното правителство имаха, куража, въ ущърбъ на своето реноме, въ ущърбъ на своята популярностъ, да поематъ тази отговорностъ, която тѣ носятъ досега и ще я носи дотогазъ, докогато се убѣдятъ, че неговата задача се е привършила. Тая задача далечъ още не е привършена. Дотогазъ, докогато днешното правителство има довѣрието на българския народъ, чрезъ болшинството въ Народното събрание, то ще стои твърдо на позицитѣ си и ще изпълни своя дългъ докрай. (Бурни ръкоплѣскания отъ дѣсницата и дѣсни центръ)

Прѣдседателъ: Има думата г. Андрѣй Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Нека не бѣде никому обидно, ако азъ не мога да не се спра на питаніята, които направи въ своята рѣчь г. Стамболийски, и на тѣй бързия отговоръ, който г. министърътъ на народното просвѣщение пожела да даде. Не мога да не се спра на тѣхъ за туй, защото въпросътъ, който ни прѣдстои да рѣшимъ, наистина е свързанъ съ всичкото това. Бюджетъ — това е политиката на държавата въ най-широкъ смисълъ на думата. Ние живѣемъ 18 мѣсеца, заедно съ мѣсець юний, съ дванадесетини. Има нѣщо тревожно, има нѣщо истинно въ питането: докога ще бѣде това, докога сѣ съ дванадесетинки ще минаваме, особено слѣдъ една война? Споредъ г. Стамболийски, това ще бѣде дотогава, докогато правителството сключи заемъ, а г. министърътъ на народното просвѣщение ни казва, че то ще бѣде дотогазъ, докогато Народното събрание заночне да работи — азъ тѣй схванахъ неговия отговоръ.

Министъръ П. Пешевъ: По сжществото на въпроса азъ не говоря.

А. Ляпчевъ: Да, г. министре. — Наистина, този упрекъ може да се отпрати на едно народно прѣдставителство, но е ли така случаятъ? Е ли въ нѣщо виновно народното прѣдставителство на XVII-то Народното събрание, дѣто то не е сезирано нито съ единъ отъ дѣйствително творческитѣ въпроси, отъ въпроситѣ, по които се гради животътъ на България?

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. д-ръ Сава Иванчовъ)

Х. Г. Поповъ: Внесени сж бюджетпроектитѣ, г. Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: Азъ ще кажа: не, народното прѣдставителство не е сезирано. Дори нѣщо повече ще кажа. За честта на цѣлото народно прѣдставителство, макаръ то да е тѣй разнообразно, то се държи извънредно прилично, то досега не си е позволило ни по единъ въпросъ да прави обструкции на правителството, макаръ да е имало случаи — нека ми бѣде позволено и това да кажа — дѣто малцинството отъ опозицията, така голѣмо, да е било заставено да върви по този пѣтъ. Но не, то, може-би, е чувствувало своята мощъ, както числена, тѣй, и, особено, морална, и затуй се е въздържало.

П. Даскаловъ: Че кой е тоя случай, дѣто да сте имали право да правите обструкция?

А. Ляпчевъ: Моля, г. Даскаловъ. Вие най-малко имате право да ми отправяте това питане, . . .

П. Даскаловъ: Искамъ да зная тоя случай.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля Ви се, г. Даскаловъ.

А. Ляпчевъ: (Къмъ г. Даскалова) . . . прѣди всичко, поради Вашето държане спрѣмо Вашитѣ политически противници въ тази ограда.

П. Даскаловъ: Изглежда, че не знаете тогава, какво е обструкция.

А. Ляпчевъ: Изглежда, че ще я научимъ отъ Васъ. — Г. прѣдседателътъ прави бѣлѣжка нему, а позволете и на мене тоже да знамъ, кой прѣдизвиква бѣлѣжкитѣ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Правя бѣлѣжка, ама нѣма кой да ме слуша.

А. Димитровъ: Той е отъ болшинството.

П. Даскаловъ: Ако съмъ отъ болшинството, това не значи, че трѣбва да ми се запуши устата.

А. Димитровъ: Леке, т. е. бѣлѣжка не те лови, искашъ да кажешъ.

П. Даскаловъ: Ти самъ си леке.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля, г-да.

А. Димитровъ: (Къмъ г. Даскалова) Не обиждайте, защото азъ зная повече да обиждамъ. На твоето чело има по-голѣмо петно. Азъ мога да обиждамъ онзи, който отива въ Америка да продава патриотизмъ, и слѣдъ туй дойде да се кълчи тукъ.

П. Даскаловъ: Азъ съ простаци нѣмамъ работа. Разберете го!

А. Димитровъ: Търговцитѣ на идеи не могатъ да продаватъ тукъ чалъмъ, на улицата могатъ, ама тукъ не.

А. Ляпчевъ: Г. министърътъ на народното просвѣщение каза, че днешното правителство се поддържа отъ едно болшинство не само въ Народното събрание — тѣй е, аритметиката е на негова страна — а че то се поддържа и отъ българския народъ. — Да допуснемъ. Но той каза нѣщо повече, нѣщо, което дѣйствително трѣбва да трогне всички насъ, въ това число и г. г. министритѣ: че днешното пра-

вительство е било посрещнато с доверие, дори с симпатии от XV-то обикновено Народно събрание — от събранието на народници и прогресисти.

Х. Г. Поповъ: Въ което участвахте и вие.

А. Ляпчевъ: Да, въ което участвахме и ние всички.

Министъръ Х. Поповъ: Г. Ляпчевъ не беше въ него.

А. Ляпчевъ: Какъ е дошло правителството тогазъ на власт, азъ не желая сега да се разпирямъ. Това го казва австро-унгарският дипломатически агентъ тукъ, като заявява въ своята телеграма, прочетена прѣдъ васъ, че Негово Величество Царьтъ на българитѣ, подъ впечатлението, което добилъ отъ нѣкаква телеграма, какво турцитѣ настѣпватъ, тѣзи, които сж се случили прѣдъ него, тѣмъ повѣрилъ властта, а тѣзи били г. Генадиевъ и слѣдъ него г. Радославовъ. Тѣй е било, и вие нѣмате право да говорите, че нѣкой е бѣгалъ отъ властта.

А. Стамболийски: Значи, тѣ сж случайни министри?

А. Ляпчевъ: Това правителство, така посрещнато отъ своитѣ противници, оправда ли ония надежди, които му се възлагаха? Ще кажа, че то стори възможното и ще изключи този въпросъ. Най-послѣ, това може да не е било по силата му, и различно ще се тълкуватъ въ историята тѣзи въпроси: какво е могло правителството да направи повече и какво е сторило по-малко. Но има другъ единъ въпросъ, който е прѣдъ насъ и за който ще говоря, за който не можемъ вече да мълчимъ, то е въпросътъ: какво направи правителството отъ него врѣме до днесъ — скоро ще стане година — за вътрѣшното уреждане на България? Войната прѣстана, г-да, а ние имаме бюджетъ отъ прѣди войната, съ всичкитѣ му акцесоарии, съ всичкитѣ му добавления прѣзъ войната. Практически, значи, войната продължава. Докѣга ще бѣде това? Ще ли бѣде — както вѣроятно г. Стамболийски тълкува мисълта на болшинството или на почитаемото правителство — докогато то, правителството, сключи заемъ? Позволете ми, г-да, да обърна най-сериозното ви внимание, че ако има нѣщо погрѣшно въ политиката на правителството, то е именно туй, че то отива да търси заеми, прѣди да си нагласи вътрѣшно своитѣ бюджетни срѣдства, прѣди то да намѣри срѣдства, отъ дѣто ще плаща тѣзи заеми. Отъ тамъ трѣбваше да залочне г. министърътъ на финанситѣ, отъ онова, което всички чакатъ: да видятъ, какъ ще се нагласи бюджетътъ на българската държава, отъ дѣ ще се погасяватъ всичкитѣ задължения поради войната, какви реформи ще се прѣдприематъ, какви нови източници ще се откриятъ, на чий грѣбъ новиятъ товаръ ще се наложи. И когато туй се направи, тогазъ и само тогазъ единъ разуменъ финансовъ министъръ, при една разумна политика на правителството, може дѣйствително да търси пари въ чужбина. Въпросътъ е много простъ, за да може всѣки единъ да го разбере. Когато отидете при лихваря и му кажете: „Дайте ми пари“, той трѣбва, прѣди всичко, да знае, имате ли вие тѣзи срѣдства, за да му гарантирате лихвитѣ и погашенията, а нашиятъ министъръ това не е направилъ. И като не е направилъ това, за мене нищо чудно не е, че той ще дойде, може-би, въ конфликтъ съ собственитѣ си другари, когато ония чужденци по своему ще търсятъ ресурси, за да се наплатятъ лихвитѣ и погашенията, и тѣ отдамечъ, безъ да познаватъ нашитѣ икономически и социални нужди, ще ни налагатъ наредби, за да откриваме източници за приходи на държавния ни бюджетъ.

Тамъ е първата грѣшка, грѣшка, безспорно, съ колосални послѣдствия, грѣшка, която постави, дѣйствително, нашето правителство, па и България — защото правителството, това е България за външния свѣтъ — въ положението на просиякъ, когато, въ сжщностъ, нашата държава има всичкитѣ основания да излѣзе съ много по-открито чело да иска отсрочване на извѣстни свои задължения, защото има ресурси да се отплати въ лихвитѣ и погашенията. Когато човѣкъ би сравнилъ това, което сж сръбскитѣ държавни финансии, грѣцкитѣ държавни финансии, и какъ тѣзи държави съумѣха да си уредятъ своитѣ врѣмenni изплащания въ дългосрочни, и погледнѣте нашата държава, то не може, дѣйствително, да не изпадне въ възмущение, и това възмущение — нека ми бѣде позволено да кажа — ще бѣде ако не спрѣмо друго, то най-малко спрѣмо безработенето у насъ, спрѣмо туй, че се спи у насъ, когато трѣбва да се работи.

Е добръ, иска ни се $\frac{1}{12}$ отъ бюджета за мѣсець юний. Ще я вотираме, г-да! Формалнитѣ приказки за това се казва други пѣтъ, па и сега тѣ дори нѣматъ си мѣстото. Но какво ще излѣзе отъ туй? Четете послѣдната алинея на мотивитѣ къмъ законопроекта, въ която самото правителство ни дава да разберемъ, че то не мисли, че ще се свърши работата само съ тая $\frac{1}{12}$. (Чете) „Като прѣдполагамъ, че прѣзъ мѣсець юний XVII-то обикновено Народно събрание ще може да разгледа и гласува цѣлия бюджетпроектъ за 1914 г.“ — значи, само прѣдполага, а азъ съ увѣреностъ твърдя, че прѣзъ мѣсець юний, ако искаме да вотираме бюджета тѣй, както той е сложенъ, ако искаме да отговоримъ на всички ония нови нужди на държавата, съ всички ония реформи и съ всички ония измѣнения и допълнения на законитѣ и особено съ търсенето на съвсѣмъ нови ресурси, ние не ще можемъ да свършимъ въ единъ мѣсець и сигурно ще послѣдва $\frac{1}{12}$ и за мѣсець юлий.

Министъръ Х. Поповъ: Въ Франция прѣзъ 1910 г. осемъ мѣсеца минаха съ дванадесетини.

А. Ляпчевъ: Напълно съмъ съгласенъ съ г. министра на правосъдието, че има държави, които живеятъ съ години дори съ дванадесетинки.

Министъръ Х. Поповъ: Ама не е въпросътъ така, както го рисувате.

А. Ляпчевъ: Моля Ви се. Азъ мога да Ви кажа, г. министре, че Белгия така си е нагласила своя редъ, че тя живѣе съ дванадесетинки, само че тамъ е друго. Тамъ дванадесетикитѣ се промѣняватъ вслѣдствие промѣнитѣ, които ставатъ въ бюджетнитѣ, а не както у насъ, които имаме дванадесетинки отъ 1912 г., г. Поповъ.

Министъръ Х. Поповъ: Въ 1912 г. имаме война. Недѣйите прѣувеличава така.

А. Ляпчевъ: Прѣдполагамъ, че съмъ се пазилъ и се пазя отъ всѣкакви прѣувеличения, но не мога да откажа факта, че ние прѣзъ мѣсець юний не ще можемъ да имаме бюджетъ. Азъ ще кажа: нѣщо по-друго. Нека не ви се види странно, че при сегашното положение, въ което се намираме ние, при работата, която прѣдстои за да се уреди единъ бюджетъ, както трѣбва, за нашата държава, и по много други съображения, които ще имамъ случай да изкажа при друго врѣме, азъ лансирамъ още отсега мисълта, че най-добръ би било, ако министърътъ на финанситѣ — съжалявамъ, че го нѣма тукъ, за да си отправя апела по-намамо — би ни сезиралъ съ $\frac{3}{12}$ и би отсрочилъ отъ 1 септемврий да търси новъ бюджетъ. Защото, какво означава

новъ бюджетъ? То само хартия ли означава, само цифри ли да напишемъ? Не, то означава да приложимъ нови наредби, било въ администрацията и разходитъ, било въ приходитъ. Е добръ, г-да, ако ние днесъ започнемъ да работимъ подготвителната работа на бюджета и пристъпимъ отпослѣ къмъ него, азъ ви увѣрявамъ, че на практика разглеждането на бюджета не ще може да започне по-рано отъ мѣсець августъ или септемврий.

Г. Кирковъ: Нѣщо повече дори.

А. Ляпчевъ: Нѣщо повече дори. Ние имаме нужда сериозно да поработимъ върху всичкитѣ тѣзи въпроси, защото днесъ, когато бюджетопроектъ е внесенъ — позволете ми сега да кажа една голѣма дума — на топтанъ . . .

П. Генадиевъ: Вие я казахте и напърѣцъ.

А. Ляпчевъ: . . . той не отговаря на себе си.

Министъръ Х. Поповъ: Клише.

А. Ляпчевъ: Не е клише. Вие сте скрили, напр., 8 милиона лева отъ едно перо — имате 12 милиона лева за пенсии, а тѣ сж 20 милиона лева. Да не изброявамъ по-нататѣкъ.

Министъръ Х. Поповъ: Вие отъ заема колко скрихте, за да кажете, че нѣма дефицитъ. Помните ли? На народа казахте тогава, че нѣма дефицитъ.

А. Ляпчевъ: Моля Ви се, г. Поповъ. Азъ ще Ви кажа колко сме скрили, азъ ще Ви кажа, когато ще дойдатъ да се разглеждатъ тукъ отчетитѣ на държавата. Азъ искамъ тѣхното разглеждане. Азъ не искамъ да обвиня г. министра на финанситѣ въ зложелание, искамъ да го обвиня въ погрѣшенъ пѣтъ, че съ този пѣтъ не се излиза. Ние трѣбва да очистимъ, прѣди всичко, онова, което трѣбва да се плати, което, дѣйствително, ще се разходва, и да видимъ тогавъ, колко ще порасне разходътъ и слѣдъ туй да прибѣгнемъ да търсимъ ония източници, които не тѣй лесно се намиратъ съ 6.000 л. отъ машинитѣ за пушене на тютюнъ, значи и отъ огнилата. Тази работа тѣй не става. Това показва, че има незнание на въпроситѣ. И ще видите, когато ще дойде да се разгледа този въпросъ, че има грамадни суми, които невѣрно сж изчислени.

Х. Бояджиевъ: Отъ ергенския данѣкъ.

А. Ляпчевъ: Дори когато г. министърътъ на просвѣтата ни заявява, че тѣ сж дошли — да допуснемъ — по една държавна необходимостъ, позволете и намъ да кажемъ, че тая държавна необходимостъ ни дава право да направимъ апелъ къмъ васъ за едно общо сътрудничество, за да можемъ дѣйствително да изправимъ България на краката си, защото искамъ да я изправимъ.

Министъръ Х. Поповъ: (Възразява нѣщо)

А. Ляпчевъ: Хитъ не е свършенъ въпросътъ — азъ това искамъ да кажа.

Н. Мушановъ: Оставете да прѣкъсватъ, г. министре, срамота е!

Министъръ Х. Поповъ: Да не продавате толкова много познания. Никой нищо не знае, само Вие знаете.

Н. Мушановъ: Срамота е министъръ да прѣкъсва.

Министъръ Х. Поповъ: Срамота е вашето поведение.

А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Единъ бюджетъ, който прѣдвижда 50 милиона нови приходи, който съдържа въ себе си, безъ да го обажда министърътъ, 100 милиона нови разходи, . . .

Министъръ Х. Поповъ: Кажете, че е невѣжа. Това е всичкото Ви знание. Демокрация, възмутително!

Н. Мушановъ: Срамота е, че прѣкъсватъ постоянно, г. министре.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, тишина.

А. Ляпчевъ: . . . този бюджетъ прѣдполага една подготвителна работа отъ промѣна на закони, той прѣдполага едно засѣгване икономическия строй на България, едно ново разпрѣдѣление на социалнитѣ товари, което току-тъй не се рѣшава. Дайте ни тази работа. Какво бъркаше на г. министра на финанситѣ, още когато внесе бюджетопроекта, да започнатъ дебатитѣ по него. Ние щѣхме да поработимъ малко и тогава щѣше да му бжде по-добрѣ послано въ чужбина, защото азъ съмъ дълбоко убѣденъ, че щѣше да излѣзе наявѣ тукъ онова, което малцина то знаятъ дори у насъ. Че ние по своитѣ ресурси за държавата, ако речемъ само три артикула да засегнемъ, ще покриемъ онова, което ни е нужно, и да ги доведемъ само до ония товаръ, който плаща днесъ Сърбия.

Т. Лукановъ: Вѣрно.

А. Ляпчевъ: Добрѣ. Дайте тази възможностъ. Дайте да поработимъ. Когато тѣй стои въпросътъ, може ли да ни се хвърли упрекъ, г. г. народни прѣдставители, че народното прѣдставителство въ този си конгломератъ, отъ какъвто е съставено то, бърка на работата? Извинете ме, това е една погрѣшна мисль, която не може, освѣтъ да отхвърлимъ.

П. Даскаловъ: Протакате работата.

А. Ляпчевъ: Като не желая да влизамъ въ подробноститѣ на въпроса, азъ ще направя слѣдния апелъ. Г. министърътъ на финанситѣ, чрѣзъ своя замѣстникъ, да се съгласи да внесе още отъ утрѣ на разглеждане въ Народното събрание самия законопроектъ по бюджета, голѣмия — това ще му го вотираме — защото той ще ни открие много работа и, слѣдъ като ще го приемемъ по принципъ — защото той се приема по принципъ — ще трѣбва да работимъ поне мѣсець, мѣсець и половина върху всички онѣзи закони, които, съ общо сътрудничество, българското народно прѣдставителство ще трѣбва да ги създаде, за да може новиятъ товаръ, който ще легне на България, по-справедливо да се понесе, а най-важното — по-леко да се чувствува, защото съ общо съгласие, повече или по-малко, се е постигналъ. А слѣдъ туй вече да можемъ да пристѣпимъ къмъ самия бюджетъ и, когато правителството успѣе да ни внесе своя заемъ, не ще съмнѣние, ще го разглеждаме. Но дотогава, г. г. народни прѣдставители, ние имаме колосална работа, за която не остава нищо друго, освѣтъ г. г. министритѣ да ни подканятъ, и ако ние тогава откажемъ да работимъ, ние само тогава ще бждемъ виновни, но докогато тѣ не ни сезиратъ съ тѣзи въпроси, тѣ сж хората, които не желаятъ да работятъ.

(Прѣдседателското мѣсто заема подпрѣдседателъ г. д-ръ С. Иванчовъ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. д-ръ Никола Сакаровъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! И по този законопроектъ за $\frac{1}{12}$ прѣживяваме сѣщото, което прѣживѣхме при двойнитѣ гласування на двата законопроекта по 3 и $\frac{2}{12}$. Г. финансовиятъ министъръ ни остави и този пътъ безъ въобще освѣтление. Азъ мисля, че г. министъръ Бакаловъ би могълъ, като замѣстникъ на финансовия министъръ да даде нѣкои прѣдварителни данни, за да разумѣемъ какво ще стане. Г. финансовиятъ министъръ даже не счете за потребно да направи единъ обикновенъ уводъ къмъ своя законопроектъ и се задоволява само съ нѣколко реда въ мотивировката, като ни увѣрява, че причината, по която той ни внася днесъ този законопроектъ, е невъзможността на камарата да гласува досега бюджета за 1914 г. Може-би, г. Стамболийски употребилъ изрази, които раздразниха болшинството, и стана едно депласиране на въпроса, но, на всѣки начинъ, въ туй, което г. Стамболийски бѣ замислилъ, остава една основа вѣрна, и тя е, да-ли наистина внасянето на този законопроектъ е продиктувано отъ невъзможността на Народното събрание до днесъ да се справи съ общия бюджетъ за 1914 г. Нѣма съмнѣние, ние можемъ да разглеждаме този законопроектъ само откъмъ неговата счетоводна и финансова страна, но ние трѣбва да го разгледаме и откъмъ неговата общественно-политическа страна за този моментъ.

Нѣма да говоря нищо за общия бюджетъ на държавата. Жалко е, че до днесъ още този случай не ни е прѣдставенъ, слѣдъ като настоящето правителство 12 мѣсеца работи съ дванадесетинки. Азъ нѣма да обвиня настоящето правителство за първитѣ шест мѣсеца до 4 юлий м. г., прѣзъ които е управлявало съ дванадесетинки бившето правителство. На всѣки начинъ, ако до 1914 г. се намираха съображения за първитѣ шест мѣсеца отъ управлението на сегашното правителство да бждатъ упражнявани дванадесетинки; и ако, най-сетнѣ, за първото тримѣсечие отъ тази година това бѣ възможно, то, при гласуването на дванадесетинитѣ за м. м. априлий и май, г. министъръ Тончевъ ни увѣри, че вече съ тѣхъ понататъкъ нѣма да оперира. А ние днесъ виждаме даже перспективата и м. юлий да мине чрѣзъ $\frac{1}{12}$. Да-ли, наистина, е правъ г. министърътъ на финанситѣ, това можете да го узнаете отъ факта, че още прѣди 20 дни, даже и 25 дни, въ Финансовото министерство не се приготвяваха къмъ дебатитѣ на бюджета за 1914 г. и министърътъ на финанситѣ не се приготвяваше къмъ своето експозе за общия бюджетъ, а той прѣкрати своята работа съзнателно и започна да се приготвява тази дванадесетинка. Значи, ние тукъ нѣмаме една изненада, не виждаме финансовия министъръ да е свършилъ въпроса до прѣди 15 дни, напр., и да можемъ въ тия 15 дни да се занимаемъ съ генералнитѣ дебати по бюджета, а напротивъ, имаме едно рѣшение отъ страна на финансовия министъръ и на цѣлото правителство още прѣди повече отъ 20 дни, че за м. юний ще се приѣтне къмъ $\frac{1}{12}$. Това показва, че г. финансовиятъ министъръ самъ съзнава онова, противъ което прѣди малко господата отъ болшинството протестираха, и азъ не разбирамъ, защо се протестираше. Немъ вие, г-да, отричате, че бюджетътъ днесъ не е подложенъ на разглеждане, защото дѣйствително въ него има пробели, произходящи отъ несвършени задачи на правителството? Защо вие не позволявате да кажемъ по този поводъ...

Х. Бояджиевъ: Болшинството протестираше противъ начина на израза отъ г. Стамболийски.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. квесторе.

П. Генадиевъ: И противъ въображаеми работи, казалъ бихъ азъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ ще говоря по това, г. Бояджиевъ.

Азъ нѣмамъ намѣрение да говоря за тия въображаеми работи, за които казва г. Генадиевъ.

П. Генадиевъ: Ами Вие по тѣхъ протестираше.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, недѣйте прѣкъсва.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Нито имамъ намѣрение да говоря и по ония условия, които самиятъ министъръ на финанситѣ не знае, а какво остава да ги знае болшинството или опозицията.

П. Даскаловъ: И затуй Васъ никой не Ви прѣсича и Ви слушаме всички, а Стамболийски всѣки ще го прѣсича, защото говори глупости.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Затуй и Вие недѣйте прѣсича, г. Даскаловъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Но азъ искамъ да установя, че когато ще кажемъ на г. министра на финанситѣ, да-ли мотивитѣ, които тукъ той намъ прѣдлагава, сѣ достатъчни, сѣ пълни и сѣ именно тѣзи, които сѣ го раковождали, ние трѣбва да признаемъ, че финансовиятъ министъръ ни е казалъ само едната частъ на въпроса, че той се е спрѣлъ на нея, като е смѣталъ, че тя ще бжде достатъчна за публично достойние, а, въ дѣйствителностъ, ние се намираме, наистина, прѣдъ извѣстни мъчнотии, произходящи, на първо мѣсто, отъ несклучването още на първия заемъ отъ серията на заеми. И, слѣдователно, по този поводъ добръ е онова, което е възможно, да се каже — а вѣрно е, че не всичко може да се говори въ Народното събрание отъ страна на г. министра, докогато прѣговоритѣ не влѣзатъ въ една рѣшителна фаза — да чуемъ отъ замѣстника на финансовия министъръ. Затова азъ смѣтамъ, че болшинството и особено правителството, специално г. министъръ Бакаловъ, като замѣстникъ на министъръ Тончева, трѣбваше, и има още възможностъ, да ни каже онова, което нѣма да попрѣчи на прѣговоритѣ на заема,...

Д-ръ П. Табурновъ: Кое то не трѣбва да се казва.

Д-ръ Н. Сакаровъ: ... но което намъ е необходимо, за да си прѣдставимъ като на какво мѣсто се намираме ние днесъ. Не говоря за ония клаузи на заема, не говоря за ония алексии къмъ договора, които нѣма да каже никога тукъ, нито говоря за подробности на този заемъ, но говоря за онуй, което виждамъ, че липсва въ внесенния проектъ за държавния бюджетъ. Г. Ляпчевъ ви помена единъ случай. Той ви каза, че сѣ прѣдвидени 8.000.000 л. за пенсии, когато се знае, че ще бждатъ 20.000.000. Значи, нѣма нужда да споримъ. Самъ г. Тончевъ въ XVI камара ни каза това, че ще бждатъ 20.000.000 л., а сега мога да ви заявя, че ще бждатъ 25.000.000 л., защото финансовиятъ министъръ знае по-подробно инвалидитѣ и сѣмействата на убититѣ и умрѣлитѣ, знае какви пужди ще има и, слѣдователно, скритата сума е по-голяма, отколкото каза г. Ляпчевъ, не е 12.000.000 л., а е близо 17.000.000 л. Сега ще минемъ дванадесетинката, по която дванадесетинка, разумѣва се, нѣма да критикуваме бюджета за 1914 г., но това, което ни прѣдстои, въ свръзка съ тази дванадесетинка, трѣбва да го знаемъ поне grosso modo, за да можемъ да бждемъ ориентирани. Не е само това перо за пенсийтѣ. Имате друго едно перо — за да не се впускамъ въ повече подробности — въ генералния бюджетъ сѣ показани 73 милиона лева за погашение и лихвитѣ на заемитѣ, безъ да се знаятъ добръ, какви ще бждатъ лихвитѣ на новия заемъ, безъ да се знаятъ

всичките консолидирани задължения, но знаят само една част от летящите задължения на България. Е добър, мислите ли вие, че не е полезно за Народното събрание, че не е задължително за финансовия министър да ни даде върху тия нѣща, поне едно малко освѣтление, за да се разбере, че ние ангажираме държавата въ приходи и разходи съ съзнанието, че дѣйствително знаемъ и контролираме туй, което вършимъ? Азъ не виждамъ туй, г-да, и азъ смѣтамъ, че тукъ има нѣща, по които самото болшинство трѣбва да се смѣта не напълно освѣтлено и да претендира отъ правителството, респективно отъ г. министра на финанситѣ, за освѣтление. И ако ние правилно бѣхме подвели тѣзи въпроси, ние щѣхме да ги свършимъ, вмѣсто въ петъ часа, въ два, въ единъ и щѣхме да минемъ веднага къмъ гласуване и тогава правителството нѣма да каже, че му прѣчимъ на работата. Но да желаете отъ правителството да поднесе проектъ на камарата и тя да го гласува безъ да мисли — ако така върви работата въ камарата и ако това вие наричате дѣятелност — ще сгрѣшите.

Д-ръ П. Табурновъ: Ще го накарате сега да говори.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Защо да не говори, за да разберете вие и ние? Азъ мисля, че и той ще се съгласи.

Нѣкой отъ дѣсницата: Той е прѣдрѣшилъ въпроса.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ако г. министърътъ на финанситѣ е прѣдрѣшилъ въпроса, тогава жалко е за него. Какъ е възможно да прѣдрѣшавате въпроситѣ, безъ да давате освѣтления на камарата?

Д-ръ П. Табурновъ: Вие сами казахте, че не могатъ да се съобщятъ извѣстни нѣща.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не всички, разберете добър въпроса. Има едни нѣща, които могатъ да се знаят, има и нѣща, които не могатъ да се знаят. Но той още не е съобщилъ нищо. Въ заемитѣ и въ бюджетитѣ се касае за много подробности, които никой не ви желае, г. Табурновъ. Има си хасъ да дойде г. министърътъ на финанситѣ сега да ви изброи, до последната подробност, всѣка клауза, по която споритъ въ Берлинъ. Никой не мисли това. Но има нѣща, които можемъ да знаемъ, има нѣща, които и въ интереса на правителството е да ги прѣдупрѣди, за да не става туй, което г. Стамболийски лансира. Той казва, че това е слухъ, той желае да се освѣтли, той прѣдставлява българския народъ, прѣдставляватъ го и вие. Това трѣбва да знаемъ ние. Вие не ни давате никакъвъ материалъ върху това. Вие, вѣроятно, сте убѣдени, че можете да гласувате набързо. Ако това считате за полезно, грѣшите, това не може да бѣде полезно. Никой нѣма да ви оцѣни дѣятелността само съ туй, че сте минали въ нѣколко часа по-малко запитѣ разисквания, нито обратното — ще ви похвали цѣлкомъ, ако сте говорили излишни часове и сте отрудили камарата въ нейната работа. Нито едното, нито другото.

П. Генадиевъ: Никой нищо подобно не е казалъ. Това, което се каза, бѣше отъ страна на г. Стамболийски.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Генадиевъ, не прѣсичайте.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Азъ не бихъ смѣталъ, че г. министърътъ на финанситѣ може да ни каже много подробности по въпроса за ангажмента на България,

който тя ще поеме, но той би могълъ да ни прѣдупрѣди, напр., по онѣзи голѣми стопански въпроси, които засѣгатъ една грамадна частъ отъ нова България: въпроса за монопола на тютюна, въпроса за фабрикацията на тютюна, да-ли тя да бѣде държавна или не, за отношенията на тютюнопроизводителитѣ. Това трѣбва да ни се каже; вие имате по този въпросъ цѣлни данни. Дайте ни едно освѣтление, съ което да се внесе успокоение. Вие сами сте получавали отъ ваши приятели протести, г. министърътъ на финанситѣ получава всѣки денъ протести за това, прѣдъ него се явяватъ депутации. Ние нищо не чуваме отъ органитѣ на властта, ние нищо не чуваме отъ официозитѣ. Недѣйте казва, г-да, въ настоящия моментъ точно онова, което не е свършено, но има нѣща свършени вече. Вие получавате ежедневно извѣстия по това. На камарата нищо не съобщавате. Вие желаете да ни изненадате. Вие имате ли пълномощно, което конституцията ви задължава да имате, за да прѣговаряте за заема? Нѣмате. Ще кажете: така върви въ България. Добър, но ако нѣмате пълномощно, недѣйте ни поставя винаги прѣдъ свършенитѣ факти; едни, може-би, пакостни ангажменти ще поемемъ. Г. Пешевъ казва: „Ние сме българи“. Това нищо не значи; това не е достатъчно. Вие сте българи — върху това ние не споримъ — но вие можете, като българи, и като добри българи, и като монополизирани патриотизма патриоти, да сгрѣшите — съзнателно или несъзнателно, и да ни вкарате въ бѣля като държава. Това е възможно.

П. Генадиевъ: Никой не е казалъ това.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ето защо, азъ мисля, че само тѣй може да се схванатъ мислитѣ и думитѣ на г. Стамболийски, който желаете освѣтления и който изрази това свое желание въ нѣколко питання. Азъ смѣтамъ, че по сжщество неговитѣ питання заслужаватъ отговоръ отъ г. министра на финанситѣ. Даже ние прѣди нѣколко дена депозирахме питане въ бюрото: въ кръга на възможността, да чуемъ нѣщо по поводъ прѣдстоящитѣ задължения на България. Не знамъ защо то не е турено на дневенъ редъ. Може-би, г. министър-президентътъ смѣта, че не е потребно още да говори по това, но, на всѣки случай, съгласете се, г-да, че, ако ние сега отложимъ бюджета за още единъ цѣлъ мѣсецъ — както ни каза г. министърътъ на финанситѣ, той прѣдполага само, че ще бѣде готовъ — и подиръ единъ мѣсецъ ние нѣма да бждемъ готови, то ние сами отваряме портата да караме и м. юлий съ дванадесетини. Азъ смѣтамъ, че възмущението на г. министра на просвѣтата отъ 15—20-дневното дебатирание по анкетата не може да засѣга оппозицията, защото, ако направите смѣтка по дневницитѣ на камарата, вие ще видите, че болшинството по този въпросъ, ако смѣтаме на дни, не по-малко отъ 10 дни има на разположение да говори, да освѣтлява, докато види гласувано неговото прѣдложение. Защо вие обвинявате насъ и кой ви кара васъ да турате на първо мѣсто въпроса за анкетата, щомъ вие сте съзнавали, че тая анкета ще отнеме толкова дни, щомъ вие сте смѣтали, че бюджетътъ е по-първо и по-важно дѣло, което впрочемъ, е вѣрно? Защо като се върнахте отъ ваканцитѣ, споредъ обѣщанието на г. министра на финанситѣ, не турихте на дневенъ редъ бюджета и слѣдъ това да прѣминемъ къмъ анкетата? Нема толкова бѣше необходимо, та не можеше слѣдъ 15—20 дена да стане това? Не. Азъ мисля, че правителството съзнателно прѣмина къмъ този въпросъ, защото видѣ, че прѣговоритѣ за заема нѣматъ край, защото видѣ, че до бюджета нѣма да стигне. То само за формалностъ внесе единъ неплътенъ бюджетопроектъ, колкото да се каже, че го е внесло. Обаче, тѣй, както е внесенъ бюджетопроектътъ въ Народното събрание и е съобщенъ отъ бюрото,

още не значи, че е на дневен ред. Пита се, въ действителност, имаме ли внесен бюджет за 1914 г.? Не. Вие първа ще коригирате бюджета въ неговата голѣма част. Трѣбва да констатирамъ, че анкетата, нѣщо повече даже, въпросътъ за амнистията, който се внесе отъ вчера, колкото и належащъ да с, особено за хората, които се намиратъ вече въ затворитѣ, вие съзнателно ги експлоатирате, като ги туряте прѣди бюджета, само и само да се каже, че вие сте побързали съ живи въпроси, и същевременно да спечелите време до разглеждането на бюджета. Имаме ли право, не е ли наша длъжностъ да ви посочимъ туй съзнателно дѣйствиe на правителството? Може-би, господата да не знаятъ тази работа: допустимо е да сте нѣмали частно събравие по това . . .

П. Генадиевъ: Толкова питаня станаха по този въпросъ.

Д-ръ Н. Сакаровъ: По кой въпросъ?

П. Генадиевъ: По въпроса за амнистията. И нито единъ не е направилъ питане, кога ще се внесе бюджетътъ.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, г. Генадиевъ, не прѣсичайте.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ама моля Ви се, недѣйте казва така. Обратното е вѣрно. При разглеждането на $\frac{2}{12}$ -ни за мѣсецитѣ априлий и май, г. финансовиятъ министъръ отговори на нашето искане, да тури бюджета на разглеждане така: „Веднага слѣдъ ваканцията азъ ще го внесе — той е подъ печатъ — и веднага ще го туримъ на дневен редъ“. Това бѣше неговата декларация прѣди мѣсецъ и половина. Е добръ, ако бѣхме влѣзали въ неговото разглеждане, повѣрвайте ми, че това щѣше да бѣде много лесно даже за гласуване, защото ние щѣхме да прѣкараме 20—25 дена въ генерални разисквания по бюджета, върху цѣлата политика на правителството, по която сега се разервираме, по необходимостъ, да говоримъ, понеже не е тя въ тази дванадесетина, но тогава щѣхме да направимъ тѣкмо туй, което правятъ въ Франция и за което каза г. министърътъ на правосъдието, че карали по осемъ мѣсеца съ дванадесетини, и ние щѣхме да караме осемъ, и десетъ мѣсеца, но ще знаемъ какво вършимъ. Вие знаете, че въ Франция онзи денъ се смѣни кабинетътъ между другото и около бюджета и че се смѣни въ течение на разискванията на проекти свързани и съ бюджета. Не ще рече, че не е възможно даже въ България подобно нѣщо.

Д-ръ П. Табурновъ: Малка работа.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е малка работа, защото се касае за прогресивно-подоходния данѣтъ и за тригодишната военна служба. Ами свържете ги и съ бюджета, понеже тамъ имъ е центърътъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Съ падането на Кайо.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Е добръ, за това има редица мотиви, но, на всѣки начинъ, вие знаете, че днесъ се иска дванадесетина и то не прѣчи на парламента, който е започналъ отъ четири мѣсеца да разглежда самия бюджетопроектъ.

Азъ мисля, прочее, че въ дадения случай г. финансовиятъ министъръ бѣше длъженъ да ни освѣтли и по тѣзи свои мотиви, за да не влизаме ние въ дебати, и да не го подканваме къмъ подобно освѣтление, а той самъ да ни освѣтли съ признанието си, да ни прѣдупрѣди, а не да излѣзе да ни увѣрява, че нѣма подобно нѣщо, че спѣнкитѣ не сж отъ такова есте-

ство. Не, г-да, нѣма защо да се лъжемъ. Вие много хубаво знаете, че ако заемътъ не би успѣлъ, ние не можемъ да направимъ бюджета си както трѣбва.

Д-ръ П. Табурновъ: Ха!

Д-ръ Н. Сакаровъ: Какво „ха“? Точно така. Това като е така, вѣрно ли е, че камарата е виновна, че не е успѣла да разгледа бюджета?

Д-ръ П. Табурновъ: И това е вѣрно.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Не е вѣрно. Вѣрно е това, че правителството не е успѣло да сключи заемъ. Азъ не го осждамъ само за това, че не е успѣло. Финансовото положение е аслѣ толкова затруднително, че не е въпросътъ тукъ за г. Табурнова, или нѣкой другъ, а въпросътъ е за много обстоятелства, за много съображения, на които, обаче, ние желаемъ да разберемъ хода или поне прѣдполагаемия край въ общи черти. Това, което е публично допустимо — това е нашето желание. Недѣйте дѣйствува съ упреци, недѣйте стоя на убѣждението, че опозицията нѣма друга роля, освѣтъ да ви прѣчи.

П. Генадиевъ: Не цѣлата опозиция.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля ви се, г-да, оставете прѣсичанията.

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ако това е така, г-да, азъ питамъ: сме ли ние въ положение сега съзнателно да гласуваме тази дванадесетинка въ този видъ, въ който ни я прѣдставлява финансовиятъ министъръ? Не е потрѣбно да повтаряме това, което казахме при разглеждането на другитѣ дванадесетини по-рано. Нѣма нужда да губимъ времето на парламента. Азъ се позовавамъ на туй, което на времето прѣдъ васъ всички се дебатира за $\frac{2}{12}$ за мѣсецитѣ априлий и май. Но, въ дадения случай, по чисто финансовата страна — слѣдъ като правя бѣлѣжки относително политическата страна — това съзнателно бавене на бюджета, това несигурно отношение на парламента къмъ него, тази несигурностъ даже да съставимъ въобще бюджета, тѣй като още нищо не знаемъ по прѣговоритѣ за заема, и то на единъ заемъ, на № 1 отъ серията — колко ще бждатъ по-нататѣтъ, по това нищо още не знаемъ — ние имаме не догадки, а много съображения, които не желая да говоря, именно, за да не бждемъ обвинени, че ние прѣчимъ на България за условията на единъ добъръ заемъ.

Прочее, чл. 2 отъ проекта гласи: (Чете) „Прѣдоставя се на министра на финанситѣ правото да разпрѣшава да се ангажира държавното съровище въ разходи за веществени разноси по-голѣми отъ $\frac{6}{12}$ “ — то значи, по-голѣми отъ слѣдъ мѣсецъ юний — „отъ кредититѣ за 1913 г., респективно за 1912 г., въ онѣзи случаи, когато прѣдвиденитѣ веществени разходи по естеството си или поради поети чрѣзъ договори задължения или по силата на специални законоположения, подлежатъ да бждатъ удовлетворени прѣзъ м. юний въ размѣръ по-голѣмъ отъ $\frac{6}{12}$ “.

И. Г. Поповъ: Какво отъ това?

Д-ръ Н. Сакаровъ: Ще видите какво, потърпѣте малко. — Г-да! Първиятъ членъ, въ неговитѣ двѣ алинеи, приповтаря обикновената формула за дванадесетинкитѣ, като дава съдържанието на онѣзи законоположения, съ които досега сж били утвърждавани дванадесетинкитѣ. Но този чл. 2, като ни задължава да прѣминемъ м. юний, той съ туй вече не ни дава право да се произнесемъ само по въпроса за разносикитѣ за м. юний, но дава възможностъ на финансовия министъръ да поема ангажменти и по-на-

татък. Сега, г. финансовият министър ще каже така: има вече поети задължения. Той има даже и наеми, които, може-би, плаща на 2—3 месеци. Той ще каже: може-би и тѣ влизатъ вътрѣ. Добрѣ, г-да, но само за онова, което е оправдано, онова, което е легален договоръ, онова, което е допустимо по закона, а тукъ се казва въ такава обща форма. Не казвамъ азъ, че финансовият министър ще прави разходи, които не сж оправдани, затуй, защото той е изключилъ персонала: ако бѣше за персонала, по никакъв начинъ той нѣма това право, ако бѣха разходи отъ онова естество, които камарата гласува по параграфи, сжщо нѣма никакво право, но той тукъ визираща специални задължения. Азъ се досѣдамъ какви има той прѣдъ видъ. Азъ питамъ: не е ли потребно г. финансовият министър въ такъв случай, било тукъ, при мотивитѣ на чл. 2, било устно въ едно кратко експозе по въпроса, да ни каже кои сж тия задължения, да видимъ това, да разберемъ това, за да ги разберемъ камарата, за да не запитваме: „а, какво отъ това“? Вещественитѣ разходи сж 50% отъ бюджета, а веществениитѣ разходи за единъ мѣсець сж около 5% отъ цѣлия бюджетъ, и тѣзи разходи трѣбва да знае финансовият министър, той трѣбва да ги съобщи. Азъ правя тази бѣлѣжка отъ гледището, че финансовият министър е длъженъ, безъ да има намѣренето въ случая да скрие нѣщо, понеже то не е отъ такова естество, прѣдварително да ни освѣтли върху тѣзи материи. Той не го е сторилъ. Съ туй искамъ да подчертая, отъ друга страна, бързината, съ която финансовият министър е дѣйствувалъ при съставянето на този проектъ — бързина, която характеризира не особено доброто стопанисване по бюджета въ администрацията на Финансовото министерство. Потрѣбно е, прочее — и въ този случай особено, когато повечето сме по такива въпроси обикновено дилетанти — прѣдварително да бъдемъ освѣтлени, да знаемъ съзнателно, какво приемаме и какво гласуваме, а това може да се знае много лесно. Г. министър Вакаловъ е могълъ туй да получи, той може да получи една таблица веднага, даже да я публикува, за да бже да насъ въпросътъ освѣтленъ. Не е нужно само за тѣзи, които биха могли да догадятъ, които биха могли да разумѣятъ, за какви пера се касае; а потребно е цѣлата камара да знае туй нѣщо. И азъ смѣтамъ, че въ печатаната мотивировка на г. финансовия министър липсва истината по отношение на мотивитѣ, които заставиха него и цѣлия кабинетъ да не турятъ досега на дневенъ редъ бюджета за 1914 г.; въ мотивировката липсватъ онѣзи пробѣли, за които загатна г. Ляпчевъ и които азъ допълнихъ съ примѣра за държавнитѣ дългове, непознати, неизвѣстни до този моментъ нито въ тѣхното погашение, нито въ лихвитѣ. И най-вече потребно е г. финансовият министър да прибѣгва винаги, за съкратяване на дебатитѣ, за помощта на самото народно прѣдставителство, къмъ едни прѣдварителни освѣтления. И по този начинъ, надѣвамъ се, ние бихме могли тогава да разумѣемъ причинитѣ, по които камарата е длъжна да потърпи, да почака нѣколко дена финансовия министър до завършването на онѣзи задачи, за които говори г. Пешевъ. Азъ не зная, да-ли той има прѣдъ видъ това, което азъ говоря, да-ли той говори за други голѣми въпроси отъ външната или вътрѣшна политика, но на всѣки начинъ, доколкото той говори за нашата заемна политика, въ този пунктъ той е правъ, че задачитѣ на правителството не сж завършени; обаче ние сме прави да искаме да знаемъ отъ финансовия министър и правителството, докѣдъ и съ каква перспектива сж свършени усилията на правителството въ това направление, за да бъдемъ спокойни, за да не бъдемъ изненадани съ нѣкой крахъ въ тия прѣговори, съ нѣкой повратъ, който може да коштува още други шестъ мѣсеца разстройство на нашето бю-

джетно стопанство. И вървамъ, че това ще накара финансовия министър да ни освѣтли по тѣзи въпроси, за да минемъ по-нататъкъ къмъ самия проектъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Марко Турлаковъ.

М. Турлаковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Прочете ни се едно прѣдложение за гласуване още $\frac{1}{12}$ отъ бюджета за 1914 г. по този случай народното прѣдставителство се намира прѣдъ единъ въпросъ: защо пакъ $\frac{1}{12}$ се иска, защо се искатъ кредити за единъ мѣсець, когато имаме внесени бюджетопроектитѣ още прѣди мѣсець, защо не се пристѣпя къмъ разглеждането му, а се иска пакъ $\frac{1}{12}$.

Г. г. народни прѣдставители! Тукъ, по поводъ на туй прѣдложение, на този законопроектъ се напраща отъ страна на опозицията питання и се хвърлиха незаслужени упреци или закачки и подигравки даже отъ министерската маса. Прѣди всичко, дългъ ни е да се запитаме, отъ колко врѣме засѣдава туй Народно събрание въ тая си сесия, каква работа е разгледало, какъ можемъ да сравнимъ неговата работа съ работата на миналитѣ Народни събрания, и даже какъ е въ чуждитѣ страни, защото тукъ се хвърлиха упреци, че опозицията е причина, дѣто не се вършила работа. Дълга отъ туй мѣсто, отъ свое име и отъ името на групата, къмъ която принадлежа, да отхвърля тия упреци, колкото се отнася до опозицията.

Г. г. народни прѣдставители! XVII-то Народно събрание засѣдава вече съ днесъ 68 дена, откакъ е свикано. Вие имате Народни събрания, които, съ едно относително болшинство, макаръ при друга изборна система, сж засѣдали, при по-раншитѣ постановления на конституцията, всичко на всичко два мѣсеца, и при все туй държавниятъ бюджетъ е билъ внасянъ, макаръ и несвоеврѣменно, съ нѣкои закъснѣвания, но сѣ пакъ не е оставалъ негласуванъ.

П. Генадиевъ: Деветъ мѣсеци сж засѣдали.

М. Турлаковъ: Зная колко сж засѣдали. — Ние имаме днесъ 68 дена, откакъ Народното събрание засѣдава. На 28 мартъ, когато финансовият министър излѣзе прѣдъ насъ съ едно подобно на днешното прѣдложение да иска кредити за мѣсецитѣ априлий и май, той ни декларира, че слѣдъ завършването ни отъ великденската ваканция — десетина дни, прѣзъ които не засѣдавахме — ще заваримъ бюджетопроекта готовъ и ще се раздаде още първитѣ дни на народнитѣ прѣдставители. Това наистина толковъ наскоро не стана, но въ всѣки случай, бюджетопроектитъ ни се раздаде прѣзъ мѣсець априлий и ние го имаме вече въ нашитѣ чекмеджета. Който се е интересувалъ повече, разгледалъ е що-годѣ нѣкои пера отъ него, или по-подробно го е разгледалъ, а който по-малко се е интересувалъ отъ тѣзи работи, може-би, повърхностно го е разгледалъ. Обаче мѣсець и повече мина, откакъ бюджетопроектитъ ни е раздаденъ, и отъ страна на самото правителство, което знае, че интереситѣ на България, че и неговитѣ интереси, като правителство, му диктуватъ по-скоро да има редовенъ бюджетъ, никакъв интересъ отъ негова страна не се е проявилъ, и ние стоимъ, продължаваме тукъ засѣданията, само върху работи, за които се хвърля упрекъ на опозицията, че не работила. Ако погледнемъ, въ що се състои дѣйността на камарата досега и кой е виновникътъ за тая дѣйностъ, ние трѣбва да отговоримъ съ единъ отговоръ прѣмъ, като посочимъ виновника въ лицето на правителството.

Д-ръ П. Табурновъ: (Възразява нѣщо)

М. Турлаковъ: Какво прави, г. Табурновъ, когато излъжете, Вие ще кажете.

Г. г. народни прѣдставители! Отъ насъ пакъ се иска $\frac{1}{12}$. На 28 мартъ се декларира, че се внася прѣдложение за $\frac{2}{12}$, за да не би да не успѣе камарата прѣзъ мѣсець априлий да прокара бюджета, та да не стане нужда пакъ да се внася друго прѣдложение за $\frac{1}{12}$. Правителството, по тѣзи мотиви, поиска кредитъ не за единъ мѣсець, не $\frac{1}{12}$, а $\frac{2}{12}$, за да има разчистени смѣтки и да има врѣме въ два мѣсеца, както се изразяваше то, да се разгледа бюджетътъ. При все това, въпрѣки тая декларация отъ страна на г. министра на финанситѣ, ние доживѣхме 28 май вече, и двата мѣсеца, за които бѣха прѣдвидени кредититѣ, изтекоха, и никакво разглеждане на бюджета не е започнато. На ония забѣлѣжки, които нашиятъ другаръ отъ това мѣсто отпрати спрѣмо правителството за причината на причинитѣ, по които не се пристѣпва къмъ вотирането на бюджета, и поради които много държавни въпроси свързани съ бюджета, стоятъ висящи, отъ страна на г. министра на просвѣтата се хвърлиха упреци, че сдѣлали не причината, виновницата на това е опозицията, голѣмата опозиция въ днешната камара; като-че-ли той искаше да си подготви почвата за нѣкакъвъ атентатъ противъ закона, плодъ на който е днешната камара. Азъ отъ свое име отхвърлямъ съ възмущение тѣзи обвинения, които г. министърътъ искаше да припише на опозицията.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Отдѣ водите туй заключение?

М. Турлаковъ: Туй заключение вади, защото г. министърътъ каза, че ние сме причината, защото сме голѣма опозиция, която разисква по цѣли часове. Г. министре! Азъ ще се спра на този въпросъ, да видите, да-ли опозицията съ своитѣ разисквания, съ своитѣ дълги рѣчи е причината, или вие съ вашето болшинство сте причината на това.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Това значи ли, че ние ще правимъ атентатъ на избирателния законъ?

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители и г. министре! Когато се подхвърлятъ постоянно такива упреци, ние не можемъ да дойдемъ до друго заключение, до друго обяснение на тѣзи работи. Освѣтъ че правителството, като не може да намѣри другагѣ оправдание на своето бездѣйствие, търси съ какво да се обяснява, съ какво да се извинява.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Мнозинството отъ васъ сте адвокати, които сте учили държавно право, и знаете, че въ парламентарнитѣ страни рѣководителъ на камарата е парламентарно-отговорното правителство, и ако камарата не дѣйствува, ако е свършила малко работа, отговоренъ е рѣководителътъ, защото въ камарата всѣкога има едно болшинство, което се намира подъ управлението, подъ командата на отговорното правителство.

Д-ръ Н. Стойчевъ: Не е вѣрно това; болшинството е самостоятелно.

М. Турлаковъ: Това е вѣрно. Ако вие не искате да признаете това, можете да попитате вашитѣ министри.

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: Губимъ скъпото врѣме, г. Турлаковъ. Това, което Вие говорите, не се отнася до законопроекта.

М. Турлаковъ: Когато ни хвърлите такива упреци, ние сме длѣжни да ги отхвърлимъ. Вие сте длѣжни да видите, на какво ще обоснова заключението си.

Г. г. народни прѣдставители! Въ единъ парламентъ дѣйността на правителството зависи отъ неговото болшинство. Болшинството се командува или се рѣководи, по-право да кажа, отъ отговорното правителство. Г. министърътъ на просвѣтата казваше тукъ: „Вие, които вземате по часове да говорите, вие сте причината да не се върши работата. Азъ отричамъ това. Г-да! Не е България само парламентарна държава. Въ Европа и въ свѣта има много парламентарни държави, въ които парламентарното мнозинство на правителството се състои отъ 3—4 гласа. При все това, не можемъ да посочимъ ни една държава, която да остава съ мѣсеци безъ рѣдовенъ бюджетъ. На какво се длѣжи това? Г. г. народни прѣдставители! Това се длѣжи, прѣди всичко, отъ една страна, и на неопрѣдѣлеността на самата правителствена политика. Днешното правителство се намира въ една мъгла. То нито въ своята външна, нито въ своята вътрѣшна политика има ясно прѣдставление за работитѣ, нито само знае на какѣ отива то, нито знае на какѣ води България. Причината за туй протакане и разтакане на работитѣ въ парламента е тая неопрѣдѣленостъ на правителствената политика. Правителството, когато дойде на властъ, излъже съ една политика, като декларира, че спасението е въ политиката съ Австрия, че спасението е въ политиката съ тройния съюзъ, и днесъ, когато това правителство иска да свърже сѣдбата на бюджета съ сѣдбата на държавния заемъ, и когато този заемъ днешното правителство иска на всѣка цѣна да склучи само съ нему приятелски божемъ държави, затуй ние имаме едно такова разтакане и протакане незаслужено. И макаръ правителството само да вижда, че тая негова политика на австрофилство изигра своята роля, фалира още на двата мѣсеца, при все туй, отъ желанието да се задържи на властъ, не иска да се прости съ тая мисль и да признае, че не сѣ само германскитѣ банки, които могатъ да дадатъ държавенъ заемъ, че и другагѣ може да се намѣри заемъ. Но схващайки положението, че то нѣкакъ е твърдѣ много ангажирано съ тази своя външна политика, и като не иска да обърне своя погледъ и внимание другагѣ, ами се държи нататъкъ, заради туй отлага работитѣ си съ, заема, а съ заема заедно отлага пъкъ и гласуването на бюджета.

Г. г. народни прѣдставители! Че заемътъ и неопрѣдѣлеността на правителствената политика е най-голѣмата причина, по която бюджетътъ досега не е гласуванъ, и отъ насъ сега искатъ $\frac{1}{12}$, за който не съмнѣвамъ, да-ли ще бѣде послѣдна, достатъчно е да вземете изявленията на г. министра на финанситѣ и г. г. неговитѣ колеги, другитѣ министри, па и хората на правителството, още съ откриването на настоящата сесия, че тѣзи дни ще имаме заемъ и работитѣ ще трѣгнатъ. При все това, нито заемъ има, нито бюджетъ има, нито работитѣ въ парламента могатъ да трѣгнатъ въ единъ нормаленъ редъ. Хвърлиха се упреци, г-да, отъ страна на г. министра на просвѣтата, че опозицията говорила много. Азъ си направихъ трудъ да провѣря, кои сѣ говорили толкова много, и особено по единъ въпросъ, който отне 20 дена отъ засѣдаиията на тая камара. И какво излиза отъ туй? Намирамъ, че по сѣдбоносния и многошуменъ въпросъ за анкетата сѣ говорили 21 души. Въ 20-тѣ дена говорили сѣ 21 души. Кои сѣ тѣзи, които сѣ говорили? Вие знаете, г-да, че по поводъ на туй прѣдложение, имаше едни обвинения, тѣй да се каже. По поводъ на този въпросъ трѣбваше да взематъ думата трима души обвинения, трима министри, значи, отъ бившия кабинетъ, трѣбваше да взематъ думата четирма души

предложители от правителствена страна и трима души от тази страна (Сочи крайната лъвица). Четирма и трима — седем души, и трима — 10 души са първо заинтересувани в работата, тъй да се каже. От тази страна (Сочи дъсницата) четирма като вносители, и от тази страна (Сочи крайната лъвица) трима като вносители, и трима обвиняеми по право. Какво остава по-нататък? Остава, че са говорили 11 души. Какви са тези 11 души? Вие имате един парламент, в който са представени от тази страна (Сочи лъвицата) седем групи, и от тази страна (Сочи дъсницата), нека го кажем, три групи. От страната на 7-те групи са говорили пет души, извън обвиняемите и извън предложителите, а от тази страна (Сочи дъсницата), освън предложителите, са говорили шест души. От три групи са говорили шест души, а от седем групи — пет души. Ако разгледате чии ръчи колко заседания са отнели, вие ще констатираме следното, въ още по-силно отношение е пропорцията спрямо васъ.

Министър Х. Поповъ: И питання правите по два часа.

М. Турлаковъ: Г. министри! Вие си знаете правилника и вашето бюро знае правилника. Ако вие, г. г. министри, и вашето болшинство дойдете тукъ въ 2 ч., както сме ви канили не единъж и дваъж, ще имате време за питанята, ще имате време и за другата работа. (Ржкоплъскане от лъвия центъръ)

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Говорите за работи, които нѣматъ нищо общо съ въпроса.

М. Турлаковъ: Защо се обажда г. министърътъ? Вие, г. председателю, сте длъжни да ми гарантирате свободата на словото. Когато говоря действителността, г. министърътъ трѣбва да слуша.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ама туй, което говорите, нѣма нищо общо съ въпроса.

М. Турлаковъ: Азъ говоря за бюджета, защо не е гласуванъ и защо ни искате дванадесетини. — Г. г. народни представители! Че причината на протакането на работата въ камарата е правителството съ уважаемо болшинство, фактите говорятъ това. Защото отъ 20-те дена, въ които сме заседавали за анкетата, достатъчно е да вземете прѣдъ видъ, че само за единъ правителственъ ораторъ трѣбваше да се посветятъ три заседания.

П. Генадиевъ: Вие вдигнахте рѣка за това рѣшение на Събранието.

М. Турлаковъ: Останалите деветъ правителствени оратори, които говориха, вземете, 11-те че са говорили въ петъ заседания, и вие ще видите, че прѣзъ всичкото време на 20-те дена, около 12 дена са заели ораторитѣ отъ правителствената страна, а останалитѣ осемъ — ораторитѣ отъ опозицията. Но заседанията въ 20-те дена не са 20, тѣ са по-малко.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Скъпете времето, г. Турлаковъ.

М. Турлаковъ: Азъ трѣбва да обоснова своето мнѣние, защо вие си играете съ дванадесетини. — Г. г. народни представители! Азъ искамъ да кажа още двѣ думи по туй обвинение, че опозицията не давала на парламента да работи.

П. Генадиевъ: За лични обяснения петъ минути се даватъ.

М. Турлаковъ: Вземете дневниците и вижте, въ колко отваряме заседанията и въ колко ги затваряме. Кой е причината да не се отварятъ заседанията въ 2 ч.? Всѣкога, когато дойдете, ще намерите тази група (Сочи лъвия центъръ) на мѣстото си. Ето, вижте и сега тази група е на мѣстото си, и най-малко г. министърътъ имаше право да вини нея, че не давала на парламента да работи.

Председателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Никога, г. Турлаковъ, не сме вдигали заседанието по-рано отъ 8 ч.

М. Турлаковъ: Г. г. народни представители! Заявявамъ, че ще дойде денъ, ако Господъ ви продължи дните още, да заседаваме и ще заседаваме, може би, и нощемъ, както бившите управници са го правили досега, и ще видите, че тези, които искате да вините, са тукъ, били са въ минало, ще бждатъ и въ бждеще на мѣстото си; обаче редоветѣ на онѣзи, които идатъ да хвърлятъ упреци, ще видите често пъти изпразнени или ще ги видите изъ бюфета.

Г. г. народни представители! Завършвамъ по тези упреци, хвърлени незаслушено спрямо опозицията, спрямо групата, къмъ която принадлежа. Ще се спра сега на срѣдната, която г. министърътъ проявява спрямо нашия другаръ г. Стамболийски. Какво значение имаха думите на моя другаръ г. Стамболийски. Думите на моя другаръ значеха, че когато вие, г. г. министри, когато вие, г-да отъ болшинството, имате една неопредѣленост и виждате, че съ вашата политика водите страната въ чикмакъ сокакъ или, по-право, карате работата отъ днесъ за утрѣ, вие ставате причина за тези работи, за които отъ днесъ за утрѣ ни се внасятъ само дванадесетини. Защото думите на моя другаръ значеха, че следъ този погромъ, който прѣкара България, ние не можемъ да се задоволимъ само съ дванадесетини, защото дванадесетините, г. г. народни представители, ангажиратъ държавата за разходи, разходитѣ вървятъ, а пъкъ приходитѣ не са уредени. Вие имате единъ бюджетъ за 1912 г., въз основа на който ни внасяте предложението за дванадесетини. Разходитѣ сте надули, разходитѣ си вървятъ, а приходитѣ не са съобразени спорѣдъ новите нужди на държавата. Вие имате отъ януарий до края на юний шестъ мѣсеца изтекли отъ тази година, за които ни искате дванадесетини. Какъ мислите вие, че ще можете да свържете двата края на този бюджетъ? Право забѣлѣза прѣждеговорившиятъ прѣди мене, че този бюджетъ, който се внася, е единъ фалшъ, че ние нѣмаме бюджетъ, че проекто-бюджетътъ, който е внесенъ, не е бюджетъ. И другъ пътъ, по поводъ на други ваши актове отъ миналото, ние сме забѣлѣзали тази работа. Азъ заявявамъ — и смѣтамъ, че декларирамъ истината — какво вашиятъ бюджетъ, който внасяте сега въ тази форма, ще склучи въ края на 1914 г. съ единъ дефицитъ минимумъ 80—100 милиона лева.

И. Г. Поповъ: Да се запише въ протоколитѣ това.

А. Кундалевъ: То и безъ това ще се запише.

И. Г. Поповъ: Да се подчертае, тогава.

М. Турлаковъ: Защо ще склучи съ дефицитъ, г. г. народни представители? Вие ангажирате държавата въ разходи, вие сте разширили функциите въ чиновническите служби безъ да взимате въ съображение ресурситѣ на държавата, безъ да взимате въ съображение, че ви остава само окастрена България и разширена отъ една страна съ една провинция, която първитѣ двѣ-три години нѣма да ви даде, може да се каже, и половината отъ онова,

което вие очаквате. При туй положение, и при положението, че вие ни внасяте единъ бюджетъ, когато сж се изтекли вече шестъ мѣсеца отъ годината, позволете ни да мислимъ, че ние не само ви казваме едно прѣдположение, ами ви казваме една истина, когато идемъ тукъ да ви заявимъ, че вашиятъ бюджетъ ще свърши съ единъ грамаденъ дефицитъ.

Хафузъ Садкъ Мехмедовъ: Кажете, какво трѣбва да направи правителството, за да нѣма дефицитъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Имайте търпѣние. Г. Турлаковъ ще говори още два часа да ви каже и това.

М. Турлаковъ: Г. прѣдседателю! Азъ съмъ говорилъ 20 минути. Недѣйте ми натяква, че съмъ заелъ мѣстото на трибуната. Ако моя другаръ е отнелъ половинъ часъ, азъ имамъ право да говоря поне единъ часъ. Защо и вие се обаждате да отвлечете вниманието ми? Ако икономиятъ вършихте тѣй, както ние ги разбираме и както трѣбваше да се вършатъ, нѣмаше да докараме работата до тамъ.

Г. г. народни прѣдставители! Питатъ ме, задаватъ ми въпросъ, какво трѣбваше да се направи. Какво ли трѣбваше да се направи? Трѣбваше не да растакаме работитъ съ дванадесетини, трѣбваше не да отлагаме въпроса за бюджета отъ днесъ за утрѣ, ами трѣбваше да си стегнемъ цървулитъ, дѣто викаха едно врѣме, да си съберемъ вниманието и да видимъ, че България се намира при единъ разгромъ, че България слѣдъ тази война не може да понесе онзи бюджетъ и онзи разширени разходи, каквито е понасяла въ минало врѣме, когато нейното финансово и национално стопанство е било уязвено. На България, на българскитъ управници, най-вече на българския финансовъ министръ прѣдстоеше една сериозна работа, едни сериозни реформи, едни сериозни икономии и едно сериозно бюджетирание, а не да управлява съ дванадесетини. Какво трѣбваше да направи министрътъ на финанситъ и почитаемото правителство? Трѣбваше да направи слѣдното. Ние имаме откъснатата отъ България една провинция, която, може да се каже, е златната ядка отъ българската територия, ние имаме откъсната Добруджа, имаме прибавена една обезлюдена, унищожена, опропастена провинция. Щомъ това имаме и щомъ имаме, отъ друга страна, толкова задължения, консолидирани и неконсолидирани, неуредени, трѣбваше да направимъ слѣдното нѣщо: да се направи сериозно съкращение въ всичкитъ вѣдомства на държавното управление.

Второ. Трѣбваше министритъ да ни прѣдложатъ не дванадесетини, ами да ни прѣдложатъ въ приходния бюджетъ такива реформи, които да дадатъ очакваното или необходимото за посрѣщане на новитъ пужди и за съкращаване на държавни разходи и които въ приходното стопанство да гарантиратъ на държавата единъ доходъ, който да посрѣщне тия задължения. Но какъ? Тия данъчни реформи трѣбваше да обхващатъ еднакво и съразмѣрно всички слоеве на нацията. Ние не виждаме това. Ние виждаме единъ кърпелжъ въ бюджета, който състои въ това, както се изрази тукъ единъ, да облагаме цигаретата и нѣкакви си машинки, за да получимъ нѣкакви си 60 хиляди лева. Ние виждаме, отъ друга страна, че държимъ такива служби въ нашето финансово стопанство, които сж само луксъ и служатъ само за издържане на излишенъ персоналъ. Азъ мога да ви посоча, г-да, ако щете, че на едно мѣсто има разсадникъ отъ единъ декаръ, въ който има и управителъ, и неговъ помощникъ, отъ които първиятъ получава 250 л. мѣсечно, вториятъ 150 л., и свърхъ това има единъ старши старажръ, който получава 125 л. Всичката тая работа може да се върши

отъ срѣдния само чиновникъ съ 150 л. заплата, защото всичкото стопанство въ този горски разсадникъ се върши въ 1—2 мѣсеца.

Хафузъ Садкъ Мехмедовъ: Когато ви викаха да вземете участие въ управлението, вие бѣгахте.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля, г. Мехмедовъ, не прѣкъсвайте.

М. Турлаковъ: Съ тебе сетнѣ ще приказваме.

Х. Бояджиевъ: Ергенскитъ данѣкъ ще покрие всичкия дефицитъ.

М. Турлаковъ: Г. Бояджиевъ! Карате ме да се отклонявамъ. Ако бждемъ живи и ако бждемъ дѣйствиелно нѣкога управници, ние нѣма да се откажемъ отъ ергенския данѣкъ, но вие ще видите, че ние ще ви го въведемъ тогава съ такова реформиране, противъ което и вие нѣма да можете да викате. Ергенскитъ данѣкъ, ако се прокара въ 1908 г. въ таквъ сакатлъкъ, търсете вината у г. Ляпчева.

В. Молловъ: Че вие го прѣдложихте на трето четене.

А. Стамболийски: Благодарение на него г. Ляпчевъ се ожени. (Смѣхъ въ лѣвия центръ)

М. Турлаковъ: Ние го прѣдложихме инцидентно, вие го приехте топтанъ. Става въпросъ за ергенски данѣкъ. Нека ви кажа, че, по моитъ свѣдѣния, ергенски данѣкъ, ако искате да знаете, има въ ония страни даже, които вие смѣтате, че сж най-напрѣднали.

Н. Досевъ: Кои сж?

М. Турлаковъ: Ергенски данѣкъ има въ Съединитѣ щати.

А. Стамболийски: Въ Швеция, Норвегия, Швейцария, Прусия, Франция.

Д. Кьорчевъ: Лѣжа е, говоришъ глупости.

А. Стамболийски: Онзи, който казва, че нѣма, той не разбира нищо отъ финансова наука.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звъни) Моля, г. Стамболийски.

Д. Кьорчевъ: То е съвсѣмъ друго нѣщо: не е ергенски данѣкъ.

А. Стамболийски: Азъ ще ви моля да запитате мене, когато азъ съмъ на трибуната, за да ви обясня тази работа.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ казвамъ, че прѣди да ни се изнесѣха тукъ дванадесетини, трѣбваше да се започнатъ сериозни реформи.

Д. Кьорчевъ: Тамъ искатъ да има ергенски данѣкъ не отъ финансови съображения, а за да иматъ дѣца.

А. Стамболийски: Г. Кьорчевъ! Недѣйте прѣкъсва тукъ за работи, които не отбирате.

Отъ дѣсницата и дѣсния центръ: А-а-а!

А. Стамболийски: Азъ ви увѣрявамъ, че хаберъ нѣмате отъ финансова наука.

М. Турлаковъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ казахъ, че прѣди да се внесе самиятъ бюджетно-проектъ и прѣди да се внесатъ дванадесетинкитѣ, трѣбваше да се пристѣпи къмъ сериозни реформи, защото въ днешния моментъ, който България прѣживява, само сериозни реформи ще могатъ да я изкаратъ на добъръ край; иначе, тъй както я карате вие, нито заемъ ще имате като хората, нито пъкъ бюджетъ, нито въ края на годината ще имаме свързани двата края на бюджета наредно. Всичко това ще свърши тъй, както сж свършвали въ минало врѣме батакийскитѣ бюджети у насъ.

К. Василевъ: Паяковски бюджети.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Свършихте ли?

М. Турлаковъ: Не съмъ свършилъ. Още нѣколко думи ще кажа.

Г. г. народни прѣдставители! Когато ни се прѣдлага $\frac{1}{12}$, азъ подозирамъ и другъ единъ стремежъ у правителството. То като-че-ли не се смѣта толковъ сигурно, и макаръ г. Пешевъ да ни декларира: „И ние сме българи, ние митѣмъ повече за тая страна или най-малко колкото васъ“, въ тия думи, колкото и да се крие известна доза патриотизъмъ, сѣ пакъ, за да се отлага разглеждането на бюджета, менъ ми се струва има малко и партизански смѣтки. Какви сж тия смѣтки? Менъ ми се струва, че правителството — тъй подозирамъ поне — не се смѣта толковъ сигурно, нито съ своя заемъ, нито съ своето властване и като-че-ли не бърза твърдѣ съ прокарването на бюджета, защото дигъ ако влѣзе въ чикмакъ сокакъ, да си отиде, та който остане, той да му мисли за бюджета. (Смѣхъ въ лѣвия центръ)

Г. г. народни прѣдставители! Азъ нѣмаше да взема думата никакъ да говоря по тоя въпросъ, слѣдъ като говори нашиятъ другаръ г. Стамболийски, ...

Д-ръ П. Табурновъ: Асж и не сте говорили по този въпросъ.

М. Турлаковъ: ... ако не бѣха упрецитѣ, които се хвърлиха отъ страна на министра на просвѣтата. Но дълженъ съмъ да заявя тукъ, въ реда на ония обяснения, на ония мисли, които нахвърляхъ тукъ прѣдъ васъ, че по тия съображения ние мислимъ, че вашето стоеие на властъ е противъ добръ разбранитѣ интереси на страната, макаръ, може-би, въ себе си вие да си мислите, че вашето именно стоеие на властъ е въ интереса на страната. Отъ работитѣ, които протекоха у насъ откажъ сте дошли на властъ, особено нѣкъ отъ послѣднитѣ 5—6 мѣсеца насамъ, ние пъкъ идемъ до заключението, като-че-ли вашето стоеие на властъ е едно голѣмо нещастие за България, и споредъ насъ, щомъ е така работата, колкото по-скоро си отидете, толкова по-добъръ. Фактитѣ, които се наизаха отъ нѣколко врѣме, като-че-ли идатъ да потвърдятъ, да оправдаятъ това наше мнѣние, тая наша мисль. Като виждаме, че вие искате само съ дванадесетинки да прокарвате тукъ бюджета и да прахосвате държавнитѣ срѣдства, безъ да се замислите за стопанската страна на вашия бюджетъ, ние не можемъ да гласуваме за вашето прѣдложение. (Ржкоплѣскане отъ лѣвия центръ)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. министърътъ на търговията, промишлеността и труда, управляющъ Министерството на финанситѣ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ не прѣдполагахъ, че такива оживени и ожесточени даже дебати ще станатъ по приемането на първо четене законопроекта за $\frac{1}{12}$ за м. юний.

Обвинява се, прѣди всичко, правителството и финансовиятъ министъръ, задѣто сега не се е потрудилъ да се тури на разглеждане бюджетътъ за тази година. Г. г. народни прѣдставители! Въ това обвинение азъ съзирамъ едно пристрастие отъ страна на тѣзи, които ни обвиняватъ. Сегашната сесия на Народното събрание е извънредна сесия и, прѣди всичко, трѣбваше Народното събрание да се занимае съ най-неотложнитѣ нужди на държавата, чието разрѣшение се изискваше отъ Народното събрание. И не по желанието на правителството да не тури на гласуване бюджета за тази година, стана, че и досега бюджетътъ не е поставенъ на гласуване.

Г-да! Упрекваме се едни други, че отъ два мѣсеца и нѣколко дни Народното събрание не е извършило никаква ползотворна работа. Азъ намирамъ, че това обвинение може да се хвърли еднакво върху всички народни прѣдставители, а най-вече върху тѣзи, които отпращатъ обвинението. Може-би Народното събрание съ сегашния правилникъ е искало да реагира противъ известни злоупотребления, които сж ставали отъ болшинствата надъ меншествата въ миналото, и съ правилника да е искало да гарантира по-голѣма свобода на словото на народнитѣ прѣдставители, за да могатъ въпроситѣ, които се подлагатъ на негово обсъждане, да получаватъ по-голѣмо освѣтление и да се получава по-правилно тѣхно разрѣшение. Обаче, нека си признаемъ, че ние всички сме словоохотливи и въ това отношение правилникътъ дохожда чисто и просто въ помощъ на тази словоохотливостъ. Ето, виждате, по единъ нищо и никакъвъ въпросъ по двама души отъ една група говориха. (Възражение отъ лѣвия центръ) Моля, азъ не искамъ да кажа, че въпросътъ е маловаженъ. Напротивъ, гласуването на бюджета е единъ отъ най-важнитѣ актове на Народното събрание, по когато дойде да се гласува общиятъ бюджетъ на държавата, тогава си иматъ мѣстото всички ония прѣния, които станаха сега, по поводъ вотирането на $\frac{1}{12}$. Казвамъ, по този въпросъ станаха толкова много разисквания, щото тѣзи разисквания продължиха ето вече два часа и ни отнеха врѣмето да можемъ да вотираме досега на първо четене законопроекта.

Г-да! Обвиняваме се, казвамъ, въ протакане на работата. Не сме ние причината. Причината е словоохотливостта на народнитѣ прѣдставители въ българския парламентъ, плюсъ правилникътъ, който услужва на тази словоохотливостъ. Прѣдставете си вие, по всѣки единъ въпросъ се дава два часа врѣме на единъ ораторъ отъ една група да говори. Така ли е въ другитѣ парламенти? Азъ ще ви процитирамъ само единъ случай отъ практиката на френския парламентъ. Даже когато се поставя на вотиране бюджетътъ и ставатъ прѣния по финансовото положение на страната, министърътъ излиза да прави своето експозе и единъ народенъ прѣдставителъ или вземе думата, или не вземе. Ако парламентътъ поиска прѣкратаване на дебатитѣ, la clôture des débats, гласува се тутакси, и често пѣти въ френския парламентъ изложението на финансовия министъръ и приемането на бюджета по принципъ минава само за два-три часа или даже за единъ часъ, само съ единъ ораторъ. Допущамъ, че тамъ народнитѣ прѣдставители сж може-би по-добъръ посветени въ работитѣ, че тамъ се даватъ по-голѣми освѣтления. Но какво искате вие сега отъ мене, като управляющъ Министерството на финанситѣ, да ви дамъ по вотирането на единъ законопроектъ за $\frac{1}{12}$, слѣдъ като Народното събрание вече е вотирало другитѣ $\frac{1}{12}$ досега? Азъ смѣтахъ, че сегашното прѣдложение нѣма да прѣдизвика тия ожесточени прѣния, хули и ругания, които нѣкои отъ оппозиционнитѣ оратори отпращаха, било къмъ болшинството, било къмъ насъ. Когато дойдемъ прѣзъ м. юний да започнемъ гласуването на общия бюджетъ на държавата, тогава ще станатъ ония обширни де-

бети, които, разбира се, сж необходими, и по които народното прѣдставителство, не ще съмнѣние, ще има по-дълго време да се изкаже.

А. Димитровъ: А за да не станатъ онѣзи дебати, може да внесете $\frac{2}{12}$, да се свърши работата безъ разискване.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Защо не можахме да започнемъ гласуването на бюджета за настоящата година още въ началото на м. май или въ края на априлий, тутакси слѣдъ внасянето на бюджетопроектитъ? Г. г. народни прѣдставители! Вие сами знаете, че ние досега имаме нѣколко важни въпроси, върху които имаме прѣдложение даже и отъ страна на опозицията, какъвто бѣше въпросътъ за анкетиране дѣлата на бившитѣ кабинети. Вие отъ земеделската група отъ 10—15 дена постоянно правите запитване, защо не се внесе законопроектътъ за амнистията. Ето, внесе се законопроектътъ за амнистията; него дебатираме. Искате ли да оставимъ него, за да започнемъ гласуването на бюджета? Вие настояхте най-напрѣдъ да туримъ на дневенъ редъ законопроекта за амнистията и да се започне неговото разглеждане.

Вънъ отъ това, не дѣйте обвинява само насъ, че ние или болшинството не идемъ на време, за да започва засѣданieto въ 2 или 2½ ч., а започва въ 3 ч. Този упрекъ може да се хвърли на всички еднакво, безъ съ това да се оскърбява този или онзи.

А. Димитровъ: Болшинството може да почне засѣданieto, и ние тогава да дойдемъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Въ всѣки случай, ако ние започваме въ 3½ ч. и често пѣти губимъ часъ, часъ и половина, по питанията, това значи, че Народното събрание не се занимава съ онази ползотворна, споредъ васъ, работа, за какъвата то е повикано.

Г. г. народни прѣдставители! Упрекътъ, който се хвърля върху насъ за нежеланието ни да туримъ на разглеждане бюджета, е упрекъ неоснователенъ. Ако не съмъ могълъ да бѣда по-изразителенъ, като съмъ употребилъ думата „прѣдполагамъ“, азъ мисля, че прѣзъ м. юний, въ началото му даже, ще можемъ да започнемъ вотирането на бюджета и до края на мѣсеца да се свърши. Г. Ляпчевъ мисли, че подобна работа не може да се свърши за единъ мѣсець. Възможно е. Ще работимъ повече, ще си дадемъ повече усилия, ще дохождаме и сутринъ, и подиръ обѣдъ да засѣдаваме, за да можемъ да привършимъ бюджета и да не става нужда да се вотира въ постоянно дванадесетини.

Г. Ляпчевъ каза: По-хубаво е финансовиятъ министъръ да иска $\frac{2}{12}$ или $\frac{3}{12}$. Г. г. народни прѣдставители! Ако вие мислите, че прѣзъ м. юний не ще може да се завърши бюджетътъ, вие сте властни да гласувате и $\frac{2}{12}$. Обаче, азъ мисля, че — както сами нѣкои отъ опозиционнитѣ оратори заявиха тукъ, мисля и г. Сакаровъ — когато Народното събрание вече се занимае съ вотирането на бюджета, лесно е тогава да се гласуватъ дванадесетини въ време вотирането на бюджета, защото тогава Народното събрание ще бѣде освѣтлено върху общото финансово положение на страната и върху всички онѣзи въпроси, които засѣгатъ приходитѣ и разходитѣ на държавата въ свръзка съ законитѣ, които ще трѣбва да се прокаратъ прѣзъ Народното събрание. Та искамъ да кажа, че ако Народното събрание счита, че не ще може прѣзъ м. юний да гласува бюджета, нека гласува $\frac{2}{12}$, обаче, надѣя се, че ще можемъ да минемъ съ $\frac{1}{12}$ и въ края на м. юний, като имаме общия бюджетъ на страната, ще можемъ да отговоримъ на всички искания на опозиционнитѣ оратори.

А. Стамболийски: Искайте $\frac{2}{12}$ и си вземете бюджетитѣ та ги попълнете, г. министри. Бюджетитѣ ви

сж много лоши; споредъ нуждитѣ, които сж прѣдвидени, трѣбватъ 300 милиона лева. Заради туй по-хубаво е да искате $\frac{2}{12}$, да си оттеглите бюджетитѣ и да ги дадете на Финансовото министерство да ги попълни, а вие да съкратите разходитѣ въ тѣхъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля Ви се, г. Стамболийски, не прѣжсвайте.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Азъ нѣма да отговарямъ на политическата страна на въпроситѣ по бюджета, които нѣкои отъ ораторитѣ възбудиха, толкова повече, че г. Пешевъ говори за това. По бюджета може да се говори за общата политика на правителството, външна и вътрѣшна — това е безспорно. Но азъ намирамъ, че е по-умѣстно тѣзи въпроси да се възбудятъ и да се говори по тѣхъ, когато пристъпимъ къмъ гласуване на общия бюджетъ.

Засега, искатъ се нѣкои свѣдѣния по заема. Г. г. народни прѣдставители! Азъ ще ви кажа, че тогава, когато ние бждемъ готови да дадемъ на народното прѣдставителство нужнитѣ освѣтления — има питання по този въпросъ — г. министъръ-прѣдседателъ ще отговори.

А. Стамболийски: Може и сега да ни каже. Той обща по-рано.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Г-да! Ние не бѣгаме отъ критиката, която ни се прави, но искаме тая критика да се прави основателно, да се прави умѣтно, но не да се обвиняваме въ въображаеми прѣстѣпления или факти, които така, отъ въздуха, се взематъ и се приписватъ на насъ. Не искамъ, г. г. народни прѣдставители, като дойдете да разглеждате единъ бюджетъ, което е една положителна работа, да се захишавате и съ градене на голословни обвинения, които не сж умѣстни именнѣ по бюджета, нито пъкъ да създавате изкуствено такава база, която вие сами разрушавате и отъ тамъ да черпите оръжия противъ насъ при вотирането на бюджета.

Да-ли общиятъ бюджетъ е искренъ или не, по този въпросъ ще се говори, когато започне неговото вотиране. На всѣки случай, $\frac{1}{12}$ отъ бюджета, която искамъ, искамъ я възъ основа на бюджетитѣ отъ 1912 и 1913 г., които и трѣбва да бѣдатъ приложени въ случая, плюсъ ония измѣнения, по силата на законитѣ или по силата на ония конституционни постановления, които правителството е извършило, и по силата на които Народното събрание вече вотира $\frac{2}{12}$ отъ тазгодишния бюджетъ.

Възражението, което г. Сакаровъ ми прави много умѣтно, разбира се, по чл. 2, и по което съмъ длъженъ да дамъ обяснение, е слѣдующето: „Защо въ сегашния случай не съмъ прѣдставилъ една таблица, отъ която да се види, какви суми могатъ да бѣдатъ ангажирани за веществени разходи повече отъ $\frac{1}{12}$ отъ тазгодишния бюджетъ“. Г. г. народни прѣдставители! Ако това не е невъзможно, то е мѣчно изпълнимо. Какви сж вещественитѣ разходи? Ще обърнете законопроектитѣ, които имате прѣдъ васъ по всѣкитѣ министерства, и ще видите, какви сж тѣзи веществени разходи. Тѣ сж за насъ на помѣщения и канцеларски потрѣби, мобили и т. н., които обикновено въ всѣки бюджетъ на всѣко едно министерство се прѣдвиждатъ. Е добръ, вие знаете, че по силата на законитѣ, по силата на отдѣлни договори или отдѣлни задължения, тия веществени разходи могатъ да бѣдатъ ангажирани въ началото на годината за смѣтка на цѣлата година. Отдѣ сега Финансовото министерство ще може по всѣко едно министерство, за всѣко едно учрѣждение въ цѣлата страна, да събере тия свѣдѣния и особено за едно кѣсо време, та да види, какви суми сж ангажирани или ще бѣдатъ ангажирани прѣзъ м. юний за смѣтка на мѣсецитѣ

юлий, август и т. н. Защото има суми по договори или по законъ, които се изплащатъ даже въ началото на годината за смѣтка на пълната година, или въ края на първото шестмѣсечие за смѣтка на послѣдующето шестмѣсечие. Такъва таблица е мжчно да се състави, а пъкъ не е и необходима. Бие, народното прѣдставителство, ще знаете, че министритѣ не могатъ да разходватъ за смѣтка на бѣдашитѣ мѣсеци, юлий и т. н., до края на годината суми, освѣнъ за такива разходи, каквито, по силата на закона или по силата на поети вече задължения отъ държавата, трѣбва да направятъ. А щомъ това е така, считамъ за излишно, за ненужно да се прѣдстави една подробна таблица, за да се покаже, кое учрѣждение, напр., е прѣвидѣло за мѣсцитѣ юлий и августъ, а е платило прѣвъ м. юний суми за дрехи на разсилни или пъкъ за наемъ на помѣщеніето. Това е ненужно.

Ето защо, г. г. народни прѣдставители, азъ намирамъ много отъ упрецитѣ, които ни се хвърлиха, задѣто не сме започнали дебатиранието на бюджета за тази година по-рано, а сме го оставили за м. юний, за неоснователни, като намирамъ, че има причини, а тѣзи причини се криятъ въ самото народно прѣдставителство, тѣзи причини могатъ да зависятъ еднакво и отъ опозицията, която твърдѣ често, по много маловажни въпроси, отнема врѣмето на Народното събрание.

Прочее, моля народното прѣдставителство да се съгласи да вотира законопроекта за разрѣшение кредити за м. юний 1914 г. по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ на първо четене сега, а пъкъ всички ония въпроси, които се възбудиха отъ опозиционнитѣ оратори, да останатъ да се възбудятъ при вотирането на общия бюджетъ, когато надлежниятъ финансовъ министръ ще бѣде тукъ и ще даде всички освѣтления по тѣзи въпроси.

А. Стамболийски: Съобщете нѣ нѣщо за заема.

Министръ Ж. Бакаловъ: Азъ казахъ за заема, г. Стамболийски.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Пристапме къмъ гласуване законопроекта за разрѣшение кредити за мѣсецъ юний 1914 г. по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ . . .

И. Георговъ: Искамъ думата.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: По чл. 50 отъ правилника, никой не може да иска думата прѣвъ врѣме на гласуването и додѣ не се обяви резултатътъ.

И. Георговъ: Азъ ще кажа само нѣколко думи.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ама трѣбваше да искате по-рано думата.

И. Георговъ: Азъ мисля, че съмъ записанъ да говоря.

Министръ Ж. Бакаловъ: Г. Георговъ! Сега ще искамъ да се гласува спѣшностъ за второто четене на законопроекта. Вземете тогава думата — при второто четене.

И. Георговъ: Вие не можете да ми отнемете думата.

Х. Гендовичъ: Азъ съмъ искалъ думата прѣди него.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Имате думата, г. Георговъ.

И. Георговъ: Г. г. народни прѣдставители! Най-важната задача на Народното събрание е вотирането на бюджета . . .

Министръ Н. Апостоловъ: Това е стара пѣсенъ.

И. Георговъ: . . . на приходитѣ и разходитѣ на държавата. Тукъ се възбуди въпросъ, кое е причината, че Народното събрание, което засѣдава повече отъ два мѣсеца, досега не пристѣпи къмъ разглеждането на бюджета за 1914 г. и кое е причината да се искатъ дванадесетини.

Д-ръ Ф. Симеоновъ: Другитѣ оратори го казаха.

Х. Бояджиевъ: Не повтаряйте казани работи. Нис трѣбва да работимъ, какво е това?

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля ви се, тишина!

И. Георговъ: Г. г. народни прѣдставители! Причината за това не може да се търси въ словоохотливостта на опозицията, защото правителството, което носи отговорностъ за управлението, не е поискало да се тури на дневенъ редъ бюджета за 1914 г. Намѣсто ние да се занимаваме съ софийския изборъ, пълъта на който бѣше да се касиратъ нѣколко земледѣлци, можехме да се занимаваме съ най-важния въпросъ, който има да разглежда едно Народно събрание, съ бюджета. Слѣдователно азъ отхвъргамъ упрека, че опозицията е причина, задѣто още не сме пристѣпили къмъ изпълнението на най-важната задача.

Министръ Н. Апостоловъ: Това е живо доказателство.

И. Георговъ: Г. г. народни прѣдставители! Виновно е отчасти и прѣседателството, което по чл. 10 отъ правилника, трѣбва да открива засѣданията точно въ 2 ч.

Д-ръ П. Табурновъ: Qui s'excuse s'accuse.

П. Генадиевъ: Ами ти дойде въ 6½ ч. И имашъ суратъ да говоришъ!

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля, тишина, г-да.

И. Георговъ: Досега прѣседателството ни единъжъ не е открило нашитѣ засѣдания точно въ 2 ч.

Х. Бояджиевъ: Че като идвате на 4 ч., разбира се.

И. Георговъ: И ако бѣхме започвали засѣданията споредъ правилника, щѣше да има врѣме да се занимаемъ и съ нашитѣ питання и слѣдъ това и съ законопроектитѣ, съ които ни сезирва било правителството, било по частна инициатива народното прѣдставителство.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Свършихте ли, г. Георговъ.

И. Георговъ: Не съмъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Вие ми казахте, че само една бѣлѣжка ще направите. Ще Ви дамъ думата послѣ, слѣдъ като гласуваме законопроекта и пристѣпимъ къмъ второто му четене.

И. Георговъ: Друго, г. г. народни прѣдставители. Народното събрание трѣбва ревниво да пази привилегиитѣ, които има, да вотира приходитѣ и разходитѣ на държавата.

П. Генадиев: Безъ паузи да говори, г. прѣдседателю.

И. Георговъ: То трѣбва да иска да ни занимае не само съ бюджета, но и съ ония законопроекти, които лежатъ въ основата на бюджета. Ние днесъ сме длѣжни, т. е. не сме длѣжни, но правителството иска отъ насъ . . .

Д-ръ П. Табурновъ: И това се казва говорене!

И. Георговъ: . . . да вотираме $\frac{1}{12}$ не само върху бюджета отъ 1912 г., но и върху всички ония кредити, върху всички ония укази, които правителството си е създало, си е вотирало само.

И. Вълчевъ: Тѣ сж одобрени отъ Народното събрание.

И. Георговъ: Тая дванадесетина, която ние сега трѣбва да вотираме, въ основата ѝ лежатъ нови разходи, които ние не сме приели. Искатъ се отъ насъ, напр., една нова дивизия, искатъ се и други разходи, които не сж били разгледани отъ Народното събрание.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: При второто четене ще кажете това.

И. Георговъ: Министерството трѣбваше да занимае Народното събрание съ тѣзи нови разходи. Сега, когато ние сме сезирани да вотираме $\frac{1}{12}$, какво излиза? Ние вотираме нови разходи, източникитѣ за покриването на които не знаемъ и резултатътъ отъ тоя редъ на законодателствуване ще бѣде, че ние ще създадемъ основа за дефицитъ, както изтъкнаха вече пѣкопцина отъ прѣждоговорившитѣ оратори. Г. г. народни прѣдставители! Фактътъ, че правителството досега не е турило на дневенъ редъ бюджета, показва, че неговата финансова политика е банкрутирала. (Възражения отъ дѣсницата)

Х. Бояджиевъ: Голѣмата парламентарна група съобщава това.

И. Георговъ: Съвсѣмъ основателенъ е този упрекъ, който ви се направи тукъ отъ центра и отъ лѣвицата, че правителството, ако да имаше една опрѣдѣлена финансова политика, щѣше отдавна да ни покани да пристѣпимъ къмъ разглеждане на бюджета.

Въпросътъ за заема тѣй сжщо показва, че правителството нѣма опрѣдѣлена политика и че то компрометира българската държава, като въ продължение на 1—2 мѣсеца не е могло да сключи заемъ. Не трѣбва Народното събрание да се оставя толкова дълго врѣме безъ бюджетъ и не трѣбва правителството, . . .

Нѣкой отъ дѣсницата: Да може безъ заемъ.

И. Георговъ: . . . щомъ не може да сключи заемъ, да стои на властъ. Прави бѣха ония оратори, които казваха, че правителството, като не е могло да сключи заемъ въ продължение на два мѣсеца, трѣбва да се оттегли.

Отъ дѣсницата: А-а-а! (Ржкоплѣскане)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Ще пристѣпимъ къмъ гласуване на законопроекта за разрѣшаване кредити за м. юний отъ 1914 г. по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ. Тия отъ г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж за приемането по принципъ на тоя законопроектъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се по принципъ.

Има думата г. управляющиятъ Министерството на финанситѣ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Искамъ да се гласува спѣшностъ на законопроекта, за да може да се мине и на второ четене.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. министърътъ на финанситѣ прави прѣдложение да се вотира спѣшностъ по този законопроектъ. Които г. г. народни прѣдставители сж за тази спѣшностъ, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приема се. Моля г. секретаря да го докладва.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за разрѣшение кредити за мѣсецъ юний отъ 1914 г., по редовния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сж за приемането на заглавието, тѣй, както се прочете, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Чл. 1. Разрѣшаватъ се на министритѣ кредити да извършватъ разходи за мѣсецъ юний отъ 1914 г., въ размѣръ на $\frac{1}{12}$ отъ кредититѣ по редовния и извънредния бюджети на царството и по бюджетитѣ на фондоветѣ за 1913 г., респективно гласуванитѣ разходи за 1912 г., за прѣвдвиденитѣ въ тѣзи бюджети нужди, като оставатъ въ сила всички постановления, съдържащи се въ тия бюджети.

„По отношение на персонала да се запази съставътъ на IV-то тримѣсечие отъ 1913 г. и първото отъ 1914 г., както е допълненъ съ таблицата къмъ рѣшението за одобрение указитѣ № 39 отъ 30 септември 1913 г. и № 1 отъ 3 януарий 1913 г., утвърдено съ указъ № 33 отъ 30 априлий т. г., като кредититѣ за персоналъ се считатъ допълнителни къмъ съотвѣтнитѣ параграфи.“

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има думата г. Андрей Ляпчевъ.

А. Ляпчевъ: Г. г. народни прѣдставители! Спомняте си вие, че когато вотирахме $\frac{2}{12}$, че азъ обрѣнахъ вашето внимание, какво не е редно, не е пжтно, законътъ за отчетността запрѣщава да се вотира бюджетъ съ одобрение на укази, които сж за минало врѣме. Когато ние одобрихме съ рѣшение на Народното събрание разходитѣ извършени отъ правителството за врѣмето отъ 1 октомври 1913 г. до 31 мартъ 1914 г., ние ги вотирахме на едно четене, и правилно, като разходи, тѣй или иначе, право или криво, станали — опрощаваме му прѣгрѣшението, това значение имаше този вотъ. Тогава, обаче, се пристѣпни къмъ вотирането на $\frac{2}{12}$, въ които, както и въ $\frac{1}{12}$ за м. юний, влизатъ тоже разходитѣ по указитѣ № 39 отъ 30 септември и № 1 отъ 3 януарий и пр., които разходи не сж частъ отъ нѣкакъвъ бюджетъ. Тѣзи разходи тогава още азъ ви молихъ да се съгласите да ги разгледаме наново — това е редътъ. Вие не щѣхте, вие извършихте една нередовностъ, извършихте едно лошо съставяне на бюджети, извършихте единъ вотъ, безъ да знаете вие какво вотираше. Ако това не ви смущава, продължавайте го, но бѣдете убѣдени, че когато нашиятъ министъръ на финанситѣ отиде да търси пари, тѣзи нѣща хората не ги забравятъ и знаятъ много по-добрѣ, че тази страна тѣй се управлява. Ето и сега идва случай да воти-

раме $\frac{1}{12}$. Добъръ, но отъ кой бюджетъ? Отъ бюджета на 1912 г., който е вотиранъ и приетъ. Ами за тия укази какво знаемъ ние? Нищо не знаемъ. Ние опростихме съ едно одобрение стореното прѣгрѣшение отъ страна на правителството, извиняемо при изключителнитѣ обстоятелства, а сега какво трѣбва да направимъ? Редътъ му е сега на второто четене г. министърътъ на финанситѣ, респективно неговиятъ замѣстникъ, да ни изкара цѣль единъ бюджетопроектъ, който детайлно параграфъ по параграфъ, перо по перо да го гласуваме, да го разберемъ. И това нѣщо да върви въ редъ, та отпослѣ да нѣма нужда отъ допълнителенъ кредитъ за мюфтийствата, който за вчера гласувахме, и който не е прѣдвиденъ въ кредититъ за м. юний, и ще стане нужда да се вотира наново, понеже службитѣ съществуватъ. Азъ започвамъ да губя въра въ желанието ви да работимъ съ редъ, но не мога да се стѣпя да не ви обърна втори пътъ вниманието. Г. г. министритѣ не ще могатъ да се извинятъ само съ навика, който съ придобили, доста неконституционенъ, никакъ не парламентаренъ, че това иска Народното събрание. Не Народното събрание иска това. Народното събрание има едно болшинство, което болшинство дава подкрѣпка на правителството, на министритѣ си. Това искатъ министритѣ, значи безредията искатъ министритѣ, и когато тѣ искатъ безредия ние ще се боримъ съ тѣхъ, а не съ болшинството имъ, което е подчинено тѣмъ. Тѣ нѣматъ никакво право да стоварватъ грѣховетѣ на другиму и да казватъ: „Това върши Народното събрание“. Ние не вършимъ, ние протестираме противъ безредията, а вие ги одобрявате (Сочи дѣсницата) и тѣ ги искатъ (Сочи министритѣ). Ако този пътъ е правъ, дръжте го, но трѣбва да знаете, кждѣ завежда.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които г. г. народни прѣдставители сж за приеането на чл. 1 тѣй, както бѣше прочетенъ отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Чл. 2. Прѣдоставя се на министра на финанситѣ правото да разрешава да се ангажира държавното съкровище въ разходи за вѣществени разноси по-големъ отъ $\frac{1}{12}$ отъ кредититъ за 1913 г., респективно за 1912 г., въ онѣзи случаи, когато прѣдвиденитѣ вѣществени разходи по естеството си, или поради поети чрѣзъ договори задължения или по силата на специални законоположения подлежатъ да бждатъ удовлетворени прѣзъ мѣсецъ юний въ размѣръ по-големъ отъ $\frac{1}{12}$ части.“

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сж за приеането на чл. 2 тѣй, както бѣше прочетенъ отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Секретаръ д-ръ Х. Георгиевъ: (Чете)

„Чл. 3. Разрѣшава се на министритѣ да събиратъ приходитѣ прѣзъ 1914 г. възъ основа на съществуващитѣ закони и правилници.“

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Които отъ г. г. народнитѣ прѣдставители сж за приеането на чл. 3 тѣй, както бѣше прочетенъ отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Приетъ.

Министъръ Ж. Бакаловъ: Моля г. г. народнитѣ прѣдставители да се съгласятъ да се тури на първо мѣсто въ дневния редъ за утрѣ третото четене на този законопроектъ.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Има прѣдложение да се тури утрѣ на първо мѣсто въ дневния редъ третото четене на този законопроектъ.

Които г. г. народни прѣдставители сж за приеането това прѣдложение на г. министра на финанситѣ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието.

Минаваме на слѣдующата точка отъ дневния редъ: продължение дебатитѣ по законопроекта и прѣдложенията за амнистия.

Има думата г. Недѣлко Атанасовъ.

Отъ всички страни: Дайте малко отдишъ, г. прѣседателю.

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Давамъ десетъ минути отдишъ

(Слѣдъ отдишъ)

Прѣседателствующъ д-ръ И. Момчиловъ: (Звъни) Засѣданието продължава. Часътъ е осемъ. Желаетъ ли Народното събрание да се продължи засѣданието, докато свърши рѣчъта си г. Недѣлко Атанасовъ. Ако г. г. народнитѣ прѣдставители желаятъ да се продължи засѣданието, докато свърши оратора г. Недѣлко Атанасовъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Мнозинство) Прието. Засѣданието се продължава до свършване рѣчъта на г. Недѣлко Атанасовъ.

Имате думата, г. Недѣлко Атанасовъ.

Недѣлко Атанасовъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Като скжия врѣмето на парламента, нѣма да се спирамъ да отговарямъ на обиднитѣ думи на г. министъръ Пешева, съ които той окачества нашата парламентарна група. Минавамъ на прѣдмета.

Прѣдъ насъ сж на разглеждане тритѣ прѣдложения за амнистия: едно правителствено, едно наше и едно на тѣснитѣ социалисти. Тѣзи три законопроекта въ своитѣ мотиви иматъ едно общо нѣщо. Въ тритѣ законопроекта се признава, че голѣмо число прѣстѣпления, извършени прѣзъ врѣме на войната, сж диктувани или сж причинени не отъ прѣстѣпната склонност на личността, а сж диктувани повечето отъ външни условия, отъ външни причини, които се изброяватъ въ самитѣ мотиви: отъ негодитѣ, отъ безпоредъка, отъ лишенията и пр. — постояннитѣ сплѣтници на войната. Значи, всички сж съгласни, че болшинството отъ прѣстѣпленията, извършени прѣзъ врѣме на войната, сж продиктувани отъ външни условия. Слѣдователно, отговорността, която има за тия прѣстѣпления, трѣбва да се намали или, по-просто казано, трѣбва да се заличи. Но тѣзи три прѣдложения, ако си приличатъ много въ своитѣ мотиви, тѣ, отъ друга страна, се съществено различаватъ. Докато нашето прѣдложение, подкрѣпено отъ радикалитѣ и широкитѣ социалисти, и прѣдложението на тѣснитѣ социалисти цѣлятъ да амнистиратъ само войницитѣ, долнитѣ чинове отъ армията, то правителственото прѣдложение се коренно различава, именно въ туй отношение, че то амнистира почти всичкитѣ офицери, като приравнява тѣхнитѣ простѣпки заедно съ простѣпките на долнитѣ чинове отъ армията. Забавянето да се внесе самиятъ законопроектъ не може друго-яче да се обясни, освѣнъ съ тази причина.

Г. г. народни прѣдставители! За да разгледаме въ подробности отъ кждѣ произхождатъ причинитѣ, които сж прѣдизвикали разнитѣ прѣстѣпления въ армията, ние трѣбва, прѣди всичко, да видимъ какво пѣщо е армия. Армията е организиранъ народъ. Този организиранъ народъ се ръководи отъ свои началници, отъ свои командующи, отъ пегови началници офицери, отъ пегови командующи офицери. Докато тѣзи командующи сж хора, които издаватъ разумни заповѣди, сж хора, които владѣятъ добръ тази армия, този организиранъ народъ и го уопотрѣбятъ добръ за цѣльта, за която е прѣдначенъ, дотогава тази

армия представлява годеен инструмент за работа. Неговото командване, неговите началници, неговите офицери, дадат ли доказателства, че не са кадърни да изпълняват тази работа, тази армия става непослушна, тя се обръща от армия, от организиран народ в тълпа, а тълпата оттам насетне върши туй, което върши всяка една тълпа. Следователно, за да служи армията на църквата, за която е предназначена, ролята на офицера, на командующия трябва да се изпълнява добре от лицата, на които е поверена тази длъжност. И аз ще си позволя с ред факти именно да докажа, че тази роля офицерството, командването на армията не е изпълнило тъй, както то трябва да я изпълни. Офицерът в армията трябва да се сравни с учителя в училището. Ако един ученик в училището извърши едно престъпление, то учителят, който ще наложи наказанието, преди всичко ще се запита, да-ли за това престъпление аз, неговият учител, не съм ли виновен, да-ли причината за това престъпление не произхожда от мене, и тогаз ще се произнесе за неговото наказание.

(Председателското място заема отново подпредседателят д-р Сава Ивандов)

И тук случаят е идентичен. Преди да се накажат виновните войници по известни престъпления, ние по-напред трябва да подирим вината у техните ръководители, у техните възпитатели, именно у офицерите. Командването на армията, офицерството, трябва да държи сметка във всеки един момент, че този негов възпитаник не може да работи друго-яче, или ще работи дотогаз в този дух, в туй направление, в което то го е възпитавало, докогато заповедта на началника се съгласява с възпитанието и обучението, което този началник е дал на войниките през другото време. Престане ли тази заповед да бъде в единение, в хармония с възпитанието, което е давал, оттам насетне започва дисхармонията, започват и престъпленията. А именно аз туй ще докажа. Тактът на офицерите, личните качества на офицерите са влияли много за появяването на много престъпления, извършени от страна на войниците. Тактичните и добрите офицери са имали винаги послушни и добри войници.

Но какво беше в нашата армия още в началото, как се държаха нашите офицери още в настъпателното движение срещу турците? Още от първия ден нашето офицерство започна да се държи към войника с една неприязненост, да не кажа горделиво.

Х. Г. Попов: Не сте прав.

Н. Атанасов: Ще докажа.

Х. Г. Попов: Добре.

Н. Атанасов: Още от първите дни в армията започна да се прилага прословутото 19 и 6. Ние сме били живи свидетели, когато на третия ден от походите се гътна един войник и по заповед на един подполковник му се удариха 19 и 6. Когато този подполковник гледаше боя и вид, че войникът, предназначен да извърши тази операция, не теглеше добре пръчката, той взима самичък пръчката и каза: „Туй се бие“, и протегна хубаво пръчката, за да личи по мясото на ония войник.

Д. Тошков: За какво беше бит, г. Атанасов? Можем ли да знаем?

Н. Атанасов: Ще ви кажа. — Побойщата в армията са първите искрици за дезорганизацията в

нашата армия. Аз съм свидетел, когато в нашата бригада се наби един войник, защото, като стоял три дена гладен, отишъл и откраднал един хляб от склада на полка.

Нкой от дясницата: Я кажете нещо за клетвата, г. Атанасов.

Н. Атанасов: Когато го уловиха — защото се направи проверка и се вид, че всички войници нямат хляб, а той има — тогава на сжия войник, по заповед на подполковника се теглиха пак 19 и 6. Това 19 и 6 се тегли при с. Тарфа тъкмо тогаз, когато войникът падаха от холера, когато мреха от глад.

Министър генерал Н. Бояджиев: Ако е имало хляб в склада на полка, значи в тая част че е имало хляб. Недейте преувеличава.

Н. Атанасов: Освие побойщата, за дезорганизацията в армията служеше и несправедливият закон, който се прилагаше във време на войната, по отношение заплатите на офицерите и войниците. Ще ни обвините в демагогия, но ние ще си го кажем. Войникът не можеше да гледа тогаз, когато той б повикан да изпълни отечествения си дълг, офицерът, който е повикан също да изпълни своя отечествен дълг, да получава 700 л. заплата, а той 1 л.

Н. Команов: Това е истина, не е никаква демагогия.

Д. Драгиев: Ние ги обвиняваме в паразитизъм.

Н. Атанасов: Но на войника тогаз се каза: „Вие сте причината да ни се дават такива големи заплати, защото вие там създавате законите, вие ги ковете, вие сте направили това“. Е добре, ние сега идем да ви кажем, че този несправедлив закон е създаден от либералите. Той е една от първите причини за дезорганизацията в нашата армия и първият дълг на правителството, след поемането на властта, беше да измени тоя закон.

Министър Х. Попов: Не е от либералите. Савов го създаде, демократите го държаха, други след тях го прилагаха. Можеша да го отменят.

Министър Д. Петков: Аз ще Ви кажа кой го създаде.

Н. Атанасов: Като извор за дезорганизацията на армията е и тилът на армията. От тила на армията, г-да, пристигнаха всички ония язви, всички ония лошотии, всички ония грозотии и неправди, които се вършеха там. Тези неправди веднага започнаха да се критикуват от войниците и те започнаха да се бунтуват и да се бунтуват от тези несправедливости. Какво ставаше в тила? Фаворизацията беше във своята пълна стихия: всичко роднинско, всичко близко на генерали, полковници, подполковници и министри, там беше натикано. За началник на фура беше турен човек, който нмахаха от тази работа; друг турен да пасе полковните овни, трети направен ординарец, кашаварин и пр. Тези неправди не можеше да търпи българският войник. Тилът беше големото зло и от там дойдоха другите злини.

Министър Д. Петков: Тилът е необходимо нещо за армията.

Н. Атанасов: Да, той е необходим, но трябваше да бъде нареден справедливо, г. министре. В тила

трѣбваше да се турятъ нестроевитѣ, трѣбваше да се турятъ хора, които сѣ за тая работа, а на бойната линия трѣбваше да се турятъ всѣки, който е годенъ за тая работа.

Министъръ Д. Петковъ: Факти изнесете.

Н. Георгиевъ: Факти има много: Иванъ Паневъ отъ Свищовъ, Ангелъ Цвѣтковъ и др.

Н. Атанасовъ: Санитарната неуредица е другъ изворъ за дезорганизацията на армията. Войникътъ на Чатаджика протѣгаше ръка за медицинска помощъ, той протѣгаше ръка и на Бунаръ-Хисаръ и на Люле-Бургазъ, но дѣ я тази помощъ, дѣ бѣ наредено да се даде тази помощъ?

Министъръ Д. Петковъ: Питайте другитѣ.

Н. Атанасовъ: Питамъ васъ, питамъ и другитѣ, защото вие сте управлявали България досега, питамъ и г. военния министъръ, който е билъ тогава командующъ на една цѣла дивизия.

Причина за дезорганизацията на армията е и лошото продоволствуване, неуредицата въ интендантството. Г. г. народни прѣдставители! Войникитѣ се караха да носятъ на грѣбъ хлѣбъ въ най-лошото врѣме. Когато студѣтъ бѣше 15—16° подъ нулата, когато нищо не можеше да се покаже навънъ отъ колибката си, тогава войникътъ бѣше заставенъ волно-неволю да отива на 30 километра и да носи хлѣбъ на грѣбъ. Е, оня войникъ не е вече войникъ, той не може да бѣде войникъ, който добръ да изпълнява всички изисквания на дисциплината.

Д. Тошковъ: Тамъ не си правъ.

Н. Атанасовъ: За всички тѣзи неуредици е виновно командването въ армията, включая, разбира се, интендантството, висшето офицерство и правителството, въобще всички, които управляваха тогава държавната машина. Неуредениятъ транспортъ е една отъ тѣзи причини, за да се накара войникътъ да носи самъ на грѣба си хлѣбъ.

Д. Тошковъ: Друго-яче не можеше тамъ.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Моля тишина!

Н. Атанасовъ: Дезорганизацията, г-да, идѣше не само отъ неуредицитѣ въ интендантството, въ командването, но идѣше даже и отъ сѣдилищата, които функционираха тогава. Азъ ще ви изтъкна само единъ фактъ, за да видите какъ този фактъ повлия на негодувание, бунтъ между войникитѣ въ цѣла една бригада. Когато се биехме на Бунаръ-Хисаръ, единъ ротенъ командиръ отъ 46 полкъ, за съжаление професоръ отъ нашия университетъ, близъкъ човѣкъ на народняцитѣ, си загубилъ очилата на бойното поле, счупилъ ги и избѣгва отъ бойната линия, отива въ Лозенградъ да си купува очила. Тоя човѣкъ бѣ подведенъ подъ слѣдствие и сѣдѣ, бѣ сѣденъ, но какво му бѣше осъждането? Да се върне да си вземе ротата да я командува.

Д. Драгиевъ: Да си вземе очилата.

А. Стамболийски: Безъ очила?

Н. Атанасовъ: Безъ очила, защото нѣмало очила въ Лозенградъ. — Когато цѣла една бригада знае позорното бѣство на тоя ротенъ командиръ, то сѣдѣтъ, съставенъ отъ негови близки и фаворити — защото въ сѣдилищата бѣха нагласени сѣ хора

тѣхни приятели и привърженици — освободи този прѣстѣпникъ, който трѣбваше да бѣде застрѣлянъ отъ самитѣ войници. Ако е имало войникъ, който да го забѣлѣжи, когато е бѣгалъ, той е трѣбвало да го застрѣли. Тѣй че тѣзи несправди, които се вършеха въ военнитѣ сѣдилища, внесоха дезорганизация въ нашата армия. Виждате какъ сѣдятъ него, а послѣ азъ ще ви кажа какъ сѣдѣха селянчетата войници, които бѣха направили простѣпки прѣзъ врѣме на бунархисарския бой. Послѣ ще ви кажа пакъ какъ дипломатическата некадърностъ на нашитѣ държавници и малодушието на военнитѣ докараха до протакането на примирието и до прословутитѣ прѣговори. И така ние прѣживѣхме до м. априлий. Да, за протакането на прѣговоритѣ, за всичко туй, което ставаше, и за всичко онова тормозене, което се вършеше — да чака българскиятъ войникъ вашитѣ нескончаеми прѣговори — не малка вина, се казва тукъ, има и личниятъ режимъ, има и най-главниятъ факторъ, главнокомандующиятъ на армията, който се е намѣсвалъ въ работата на дипломацията. За него нѣма да ви приказвамъ, но като факторъ въ страната, и той е виновенъ, и той допринесе много за дезорганизацията въ нашата армия. Дезорганизацията въ армията се сѣеше още и отъ жълтата преса. Прѣзъ врѣме на войната наложиха цензура на всички вѣстници, които можеха да обезпѣдатъ справедливо, безпристрастно военнитѣ дѣйствиа, дипломацията и тактиката на правителството изобщо, а се оставиха да съществуватъ в. в. „Утро“, „Дневникъ“, „Вечерна поща“ и други жълти продажни вѣстници, които се пращаха между войникитѣ не за добро, а да сѣятъ дезорганизация въ армията. И какво пишеше? В. „Вечерна поща“ писа тогава, че ние трѣбва да свалимъ вече минаретата на джамитѣ въ Цариградъ и да издигнемъ фабрични кумини. Това четѣше всѣки войникъ съ възмущение и казваше: „Нѣма ли въ България държавници да турятъ този човѣкъ въ затвора?“, а той днесъ се радва на прѣдставителски мандатъ въ нашия парламентъ. И ако има прѣстѣпници, г-да, които трѣбва да бѣдатъ сѣдени наравно съ най-голѣмитѣ прѣстѣпници въ тая страна, то сѣ редакторитѣ на в. в. „Утро“, „Дневникъ“, „Вечерна поща“ и други жълти вѣстници. И това, за честѣта на парламента, трѣбва да стане.

Всичко, което се вършеше прѣзъ врѣме на войната, идѣше въ своята цѣлостъ да разруши най-висшата добродѣтель на нашия войникъ. И азъ съжалявамъ, че нито нашитѣ държавници, нито нашитѣ генерали, нито нашитѣ офицери можаха да оцѣнятъ тази велика добродѣтель на нашия войникъ — неговото войнишко търпѣние. Тѣ злоупотребиха именно съ това негово търпѣние. Тѣ не можаха да разбератъ тази истина, казана отъ велики умове, че въ търпѣнието е силата, че търпѣнието съсяжда, прави силата навсѣкѣждѣ.

Министъръ Д. Петковъ: Значи, трѣбва да се търпи.

Н. Атанасовъ: Но това войнишко търпѣние тѣ го докараха до нетърпѣние; тѣ прѣлѣха чашата на търпѣнието на войника, а когато имаме нетърпѣние, отъ него има само злини. Ето какво казва Фенелонъ за нетърпѣнието: „Нетърпѣливостъта не спасява отъ никое зло; напротивъ, тя е твърдѣ тежко зло, което прибавяме къмъ другитѣ, за да се съсипе“. И тамъ, именно, е голѣмата прѣстѣпностъ на висшето командване, на нашето офицерство и на нашитѣ държавници, дѣто злоупотребиха съ тази добродѣтель на нашия войникъ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Какво зави- сѣше отъ офицерството по отношение на търпѣнието?

Защо прѣувеличавате? Не Ви прави честъ! Офицеритѣ командуваха, както можеха, частитѣ; но отъ тѣхъ не завиѣшше да се продължи войната.

А. Стамболийски: Той осжда дипломатията.

Н. Атанасовъ: Г. министре! Нашата дипломатия, нашата главна квартира, нашиятъ главнокомандующъ, който стои начело на нашитѣ войски, трѣбва да познаватъ духа, състоянието на войника, трѣбва да знаятъ, докъдѣ може да отиде това войнишко търпѣние; не трѣбваше да злоупотрѣбаватъ съ него, трѣбваше да се донася истинското положение, а нашето офицерство, нашитѣ дивизионни командири, нашитѣ полкови командири заблуждаваха — защото насила ги караха да заблуждаватъ — главната квартира, а главната квартира пъкъ заблуждаваше царя, и така всички се заблуждаваха, че туй търпѣние не е било изчерпано. Тамъ бѣше злото, че тѣ не се доближиха до войника, за да разбератъ това и наврѣме да се прѣкрати.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Това не е вѣрно. Има донесения отъ началницитѣ на частитѣ за състоянието на войницитѣ.

Н. Атанасовъ: Още по-злѣ, г. военний министре, защото, когато сж знаели, че това войнишко търпѣние е изчерпано, тѣ трѣбваше да бързатъ, защото войницитѣ викаха: „Миръ, миръ искаме!“

Министъръ Х. Поповъ: Още въ януарий знаете, какво сж донесли генералитѣ.

Единъ прѣдставителъ отъ лѣвия центъръ: Азъ знаа, че единъ командиръ донесе, че духътъ на армията е отличенъ, когато самиятъ прѣстолна-слѣдникъ го е изобличилъ послѣ.

Н. Атанасовъ: Азъ ще отговоря на г. военния министъръ, че дѣйствително прѣзъ априлий мѣсецъ, когато всѣки день се даваше сѣ ново и ново примирие, че тъкмо тогавъ неговитѣ офицери, нѣкои отъ тѣхъ, злоупотрѣбиха съ туй войнишко търпѣние. Напр., въ единъ полкъ, въ който бѣхъ лично свидѣтель, . . .

Т. Лукановъ: Кой?

Н. Атанасовъ: 18 полкъ, да го кажа. — Тѣкмо тогавъ, когато втори пътъ се даде примирие на 23 априлий, този господинъ, който знаеше настроението, духа на войницитѣ, върви край църквата, дѣто имаше насѣдали, може-би, повече отъ 500 войника, и се спрѣ прѣдъ двама отъ тѣхъ, които не му станаха, и съ всичкото си величие удри единъ шамаръ на одина и още единъ на другия, защото не станали прави и не му отдали честъ. Войницитѣ го хванаха и благодарение на тактичността и умността на полковия командиръ, той не бѣше разкъсанъ. Именно, тактичнитѣ началникъ държи поредъчностъ въ полка, а глупавиятъ докарва злини.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Съ такива понятия, като Вашитѣ, далечъ нѣма да отидемъ.

Н. Атанасовъ: Честъ правѣше на армията нашиятъ командиръ, защото той, именно, бѣше командиръ, който владѣеше всички войници и които, до единъ го слушаха; а такива, които бѣха прѣзрѣни отъ войницитѣ, тѣ бѣха фаворизирани отъ друго мѣсто.

Азъ нѣма да казвамъ за прѣдизвикателството на други офицери въ други полкове; само ще кажа за едно прѣдизвикателство тъкмо тогавъ, ко-

гато духътъ въ армията бѣше разклатенъ. Единъ дружиненъ командиръ въ 49 полкъ заповѣдва въ единъ празниченъ день да нѣма никакви веселія, никаква радостъ, никакви хора, защото умрѣла една ханѣмка.

К. Лулчевъ: И тазъ хубава!

Н. Атанасовъ: Трауръ на дружината, защото умрѣла една ханѣмка! Такава дивотия, такава щуротия може ли, възможно ли е, питамъ азъ?

К. Лулчевъ: Кждѣ?

Н. Атанасовъ: Въ 49 полкъ.

Т. Лукановъ: Кажете му името, да влѣзе въ историята.

Н. Атанасовъ: Ако потрѣбва, ще го кажа. (Глътка)

И. Г. Поповъ: И ние не вѣрваме да е възможно.

Д. Тошковъ: И туй се говори отъ трибуната! Тамъ нѣмаше ханѣмки, прѣди всичко.

Н. Атанасовъ: Тактичнитѣ, умнитѣ полководци държаха и командуваха своитѣ армии добръ, а некадърницитѣ бѣха тия, които разпалиха бунтоветѣ въ армията.

Министъръ Д. Петковъ: Защо говорите, тогава, изобщо противъ офицеритѣ? Значи, има добри офицери, добри командири?

Н. Атанасовъ: Да, да. Азъ ще дойда послѣ да ви кажа, че всички тѣзи обвинения на войницитѣ отъ IX-та дивизия, въ болшинството си се дължатъ на нетактичността, на дивотията на офицеритѣ, които запалили бунтоветѣ въ самитѣ части.

Министъръ Д. Петковъ: Дивотията е на друго мѣсто.

П. Даскаловъ: (Къмъ г. Недѣлка Атанасовъ) Простено Ви е всичко да приказвате, защото не знаете какво приказвате.

Н. Атанасовъ: Прѣзъ априлскитѣ бунтове въ армията, г. г. народни прѣдставители, побързаха да обвинятъ най-вече насъ, земеделцитѣ, че ние сме инициаторитѣ, че ние сме хората, които сме надѣхали така армията, и трѣбваше веднага да прѣтърсятъ нашитѣ писъмца, нашата скромна кореспонденция, и насъ да викатъ при дружиннитѣ и полкови командири. Азъ имахъ честъта, като всички други, да бѣда обвиненъ, и отидохъ съ всичката си скромностъ при дружинния командиръ и си занесохъ цѣлата кореспонденция. И когато прочетоха моитѣ скромни писъмца, получени отъ нашия старъ другаръ Бакаловъ, всички видѣха, че туй, което търсятъ въ насъ, го нѣма, че именно ние сме тѣзи, които поддържаме духа и омиротворяваме армията. И дѣйствително, въ ротитѣ и въ частитѣ, въ които имаше повече сдружени земеделци, тамъ нѣмаше нито бунтове, нито вѣкъ, нито шумъ, а имаше тамъ, кждѣто болшинството бѣха хора отъ други организации, които не сж научени на законностъ, на редъ, които не сж възпитани въ законността и реда въ тази страна.

И. Г. Поповъ: Кои сж тѣ?

А. Димитровъ: Приятелитѣ на Даскалова.

Н. Атанасовъ: Ние имаме смѣлостъта да пишемъ писма за тѣзи бунтове въ армията, за този духъ,

на нашите другари тукъ, и отъ наше име, отъ името на нашите другари, ние имъ казахме — искрено ви го изповѣдвамъ — че ние ще изпълнимъ всичките заповѣди, но съобщете тамъ на началството, на правителството, на генералитѣ, на главната квартира, че колкото по-скоро привършатъ съ всичките тѣзи въпроси, толкова повече ще спечелятъ за България. И когато ние имахме случай да получаваме писма, ние оставахме отпослѣ разочаровани, че тѣзи думи, че тѣзи съвѣти не сж били възприети, ами хората замислили да взематъ и Солунъ, и Битоля и пр. и ни писаха други, че ако въпросътъ е за Кешанъ, Малгара, тѣ сж само градове въ България, но единъ Солунъ, една Битоля — това сж бѣдната силна, диктующа и независима България, и ние по никой начинъ не можемъ да отстъпимъ отъ това положение. Тѣзи писма се получиха посредствено отъ върните приятели на г. Генадиева. И за третата война, и за новите жертви ние държимъ наравно виновни и грѣшни и васъ, като държимъ виновни и грѣшни и онѣзи, които управляваха тогавъ.

П. Даскаловъ: Празни приказки приказвате.

Министъръ Н. Апостоловъ: Празна Мара тжпалъ била.

Н. Атанасовъ: За търпението на войника никой не държеше смѣтка, а само се даваха заповѣди, неразумни и безразсудни. За дезорганизацията въ висша степенъ, и най-вече, се допринесе съ обръщането военния фронтъ изъ единъ пжтъ отъ изтокъ на западъ. И какво бѣше онуй диво и бързо вдигане на армията отъ Чаталджа и пратането ѝ срѣщу Сърбия и Гърция?

Г. Таковъ вчера отъ тукъ каза, че войникътъ трѣбвало на всѣка цѣна и всѣкога да изпълнява заповѣдите на висшето началство. Азъ съмъ билъ войникъ и офицеритѣ сж ми казвали, че има нѣкъдѣ, където войникътъ не трѣбва да изпълнява заповѣдта на своя началникъ.

Х. Г. Поповъ: Г. Атанасовъ! Съжалявамъ, че не сте разбрали добръ урока, който Ви е даденъ.

Министъръ Д. Петковъ: Малко сте го разбрали.

Н. Атанасовъ: Има нѣкъдѣ, и ако туй нѣкъдѣ трѣбваше да се приложи, българската армия, българскиятъ войникъ трѣбваше да го приложи именно спрѣмо заповѣдите за вдигането имъ отъ турската и закарването имъ на сръбската и грѣцката граници.

А. Стамболийски: Трѣбваше да питаме г. Такева, защо детронира князь Александра.

Н. Атанасовъ: Съжалявамъ, че г. Таковъ го нѣма тукъ.

И. Г. Поповъ: Ама сега казвате, защото го нѣма. Вчера защо не го питахте?

Н. Атанасовъ: Цѣлата армия знаеше защо се вдига отъ Чаталджа и се праща къмъ Сърбия и Гърция: защото на всички се четоха телеграмитѣ за мира, но на всички се казваше, че черни облаци висятъ надъ България, на западъ хоризонтътъ е почернѣлъ. И ако трѣба, азъ ще ви докажа, че командиритѣ, ротнитѣ и лугитѣ офицери сж казвали: „Момци, да бѣдемъ на поста си, защото дългътъ всѣки часъ може да ни повика да разбулимъ тѣзи черни облаци, които се вдигатъ на западъ“. И ако трѣбваше въ единъ случай войникътъ да не изпълни една неразумна заповѣдъ, то бѣше да не отива къмъ Сърбия и Гърция.

Отъ дѣсницата: А-а-а!

Х. Чернопѣвъ: Ама че го каза!

Н. Атанасовъ: Но тя го стори, тя отиде, тя стоя, но какъ я прѣнесохте вие, азъ ви питамъ, и какъ стана това прѣнасяне, на него ще се спра. Настъ ни натовариха на желѣзницата, както се товарятъ войници, затова нѣма да се спирамъ. (Прѣречение между Александъръ Димитровъ и Христо Чернопѣвъ)

Прѣдседателствуващъ д-ръ С. Иванчовъ: (Звѣни)

Н. Атанасовъ: Когато се прѣнасяше армията, тогавъ се извърши едно безумно, едно жестоко прѣстѣпление отъ страна на неговото началство. Войникътъ не е сж пусна да си отиде у дома, не го допуснаха да види своите дѣца, своите родители, своята къща, своите ниви. Заповѣдта бѣше такава. И г. Таковъ, когато вчера твърдѣше тукъ, че е имало маса провинени войници, защото сж си отивали по домоветѣ, че имало възбудени противъ тѣхъ дѣла, той лъже. Той говори само за галерията. За тѣзи отклонения нѣма нито едно дѣло заведено. Полковитѣ командири не допуснаха да се възбудятъ дѣла за туй малко отклонение — по домоветѣ си. Но друго стана тогава. Азъ ще ви кажа само 1—2 случки. На гара Левски, когато се прѣнасяше 33 полкъ, отъ него нѣкой си майоръ Кириковъ слѣзе, и когато единъ войникъ се разговаряше съ жена си и дѣцата си, когато майка му плачеше съ слъзи на очи, той съ пашката си го наби по главата, нарука го, напсува го на майка и жена, и го накара насилу да се качи на трена. Това какво нѣщо е?

А. Стамболийски: Трѣбва да се награди съ кръстъ „За храбростъ“ за тая храбростъ.

Н. Атанасовъ: Това дѣяние на този офицеръ какъ можете да окъчествите? Ето, тѣзи сж екземпляритѣ, които запалиха, които създадоха бунтоветѣ и отъ тамъ дезорганизацията.

Д. Драгиевъ: Това е звѣръ, а не човѣкъ.

Н. Атанасовъ: Азъ ще се спра и на другъ единъ още много важенъ фактъ — именно въ този трагизитъ, и то на IX-та дивизия — за да видите, какъ оттамъ насетѣ се прѣдизвикаха, всичките бунтове въ тази дивизия.

Министъръ Д. Петковъ: Транспортъ.

Н. Атанасовъ: Транспортъ го кажете, транзитъ го кажете, както щете. Стоварѣйки се 33 и 34 полкъ на гара Бойчиновци, стовари се и нѣкъдѣ по-на-лѣво 4 и 17 полкове, сѣ отъ сжщата дивизия. Какво става на гара Бойчиновци? Г. подпоручикъ Цоневъ, ротенъ командиръ на 9-та рота — който днесъ се радва на щастие и свобода, който се шири налѣво и надѣсно свободенъ и който даже е назначенъ за воененъ слѣдователъ да изслѣдва прѣстѣпленията на войницитѣ, извършени по този бунтъ — тоя г. подпоручикъ слиза и отива да иска обяснение отъ единъ войникъ, защо е стрѣлялъ прѣвъ врѣме на прѣнасянето на войницитѣ. Постѣпката за стрѣлянето на войника азъ не я одобрявамъ, но тя се диктуваше отъ това, че войникътъ не можеше по другъ начинъ да изкаже своето негодувание, че не го пускатъ да се види съ своите роднини, и той най-послѣ грѣмва въ въздуха. Той отива при него да иска обяснение и започва да го бие съ пашката, да го рита, да го удри, да скача, да го мачка до тогава, докато войникътъ е билъ поваленъ въ безсъзнание. Всичко

туй се гледа отъ 33 и отъ 34 полкове. Е, питамъ ви азъ, търпѣнието не дохожда ли до своя край? Не се ли обръща то въ нетърпѣние? И ето, още прѣзъ нощта въ 2 ч. двата полка се бунтуватъ противъ тоя офицеръ, като идентифициратъ, като сравняватъ и казватъ: „Ето, всичките офицери сж такива“ и започватъ бунтоветъ. Този бунтъ се прѣнася и въ 4 и 17 полкове и се запалва огънятъ. Вървете гасете тогава. Гасенето стана пакъ благодарение на нѣкои тактични и умни офицери, каквито имаше, какъвто бѣше и командирътъ на 33 полкъ, стариятъ полковникъ Чакъровъ.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Защо, тогава, направихте такъвъ позоръ на този командиръ, защо разбунтувахте войниците? Туй не е ли срамъ?

Н. Атанасовъ: Вие хванахте ли този прѣстѣпникъ да го турите на приличното му мѣсто? Днесъ той се ползува отъ свободата, той запали бунтоветъ, той трѣбваше веднага да бѣде отстраненъ отъ частта си, а той стои още.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Защо вие направихте такъвъ голѣмъ позоръ на този добъръ командиръ?

К. Василевъ: Г. министре! Въ Правеще единъ капитанъ отъ генералния щабъ вдига камшика и удря патрула, и за този началникъ нѣма наказание и до днесъ.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Къдѣ е тая благодарностъ отъ войниците на командира на полка; тази ли е благодарността, че командирътъ на полка билъ добъръ и вие да се бунтувате? Затуй, че единъ подпоручикъ ударилъ единъ войникъ, този подпоручикъ щѣше да се накаже примѣрно.

К. Василевъ: Не ме разбрахте, г. министре.

Недѣлчо Георгиевъ: Но когато командирътъ на полка ги покани да трѣгнатъ за сръбската граница, всички единодушно отидоха.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Не е извинение това. Вие търсихте причина и намѣрихте въ това една причина.

К. Василевъ: Азъ ви съобщавамъ, че на 14 май прѣзъ нощта капитанъ Кирпиковъ отъ V-та дивизия нанесе побой на часовая.

Н. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ ви изтъквамъ този фактъ, за да докажа, че правителството съзнателно е отлагало съставянето на своя законопроектъ, за да може по какъвто и да е начинъ да вкара амнистия на провинените офицери прѣзъ врѣме на войната.

И азъ ще отговоря на едно твърдѣние на г. Такева, че не трѣбвало да се амнистиратъ по никой начинъ именно войниците, провинени въ убийство на началниците си. Той ни цитираше единъ такъвъ примѣръ.

Х. Чернопѣевъ: Вие подпалихте бунтоветъ, а сѣрбитѣ не правиха такива нѣща.

А. Димитровъ: (Къмъ г. Чернопѣева) Кокоскаритѣ по шестъ хиляди лири взимаха подкупъ отъ турцитѣ да ги не убиватъ.

Н. Атанасовъ: Че дѣйствително, г-да, много отъ офицеритѣ ставаха нетърпими въ своите части, ви показватъ фактитѣ, които ви изнесохъ. И г. Такевъ, когато твърдѣше, че всѣки войникъ, който е убилъ

началника си, трѣбва да бѣде наказанъ най-строго, той ни приведе единъ примѣръ само отъ 66 и 65 полкове отъ тая сборна дивизия. Дѣйствително 66 и 65 полкове, полкове, които сж събрани отъ колѣ и отъ вѣжжѣ, полкове, въ които нѣмаше нито една рота цѣла, нито една дружина цѣла, около която да се събере, да се комбинира цѣлиятъ полкъ, тамъ станаха най-голѣми изстѣпленія, тамъ стана именно убийство на офицеръ, но съ какво ни гарантира той, че онзи офицеръ, който е билъ убитъ, не е билъ като този примѣръ, който ви посочихъ? Азъ имамъ случай да наблюдавамъ единъ бѣгашъ отъ бойната линия офицеръ, ротенъ командиръ, който командуваше рота и когато неприятелътъ на върха „Царица“ правѣше обхвати да обхване цѣлата бойна линия, тамъ дружинния командиръ изпрати своята връзка да съобщи на ротния командиръ да оттегли ротата си на втората позиция и докато отива връзката тамъ, гледамъ ротния командиръ бѣга прѣзъ 300 и 400 крачки и той вика: „Г. подпоручикъ! Чакай тамъ“ и вика, вика, най-послѣ обръща пушката, но за щастие куршумътъ не го залавя.

А. Димитровъ: За „нещастие“ кажѣ.

Н. Атанасовъ: Отива и лично дава заповѣдь на взводните командири, ротата се вдига и се туря на втората позиция. Войникътъ се връща и донася за случката на дружинния командиръ, а дружинниятъ командиръ казва: „Защо не го застрѣля“, а войникътъ казва: „Не можахъ да го улуча“. И вие този войникъ, който щѣше да убие ротния си командиръ днесъ щѣхте да го турите на подсъдимата скамейка и да искате неговото най-строго наказание, може-би смъртъ, защото щѣше да убие единъ прѣстѣпникъ офицеръ, който дезертира отъ поста си.

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Защото войникътъ не е компетентенъ да прави това, той нѣма право да убие началника си.

К. Василевъ: Ами когато бѣга?

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Законътъ не му позволява това нѣщо.

Отъ лѣвия центъръ: А-а-а!

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Ако войникътъ трѣгнатъ така да убиватъ началниците си, тогава нѣма да имаме армия.

Нѣкой отъ лѣвия центъръ: Само офицеритѣ ли иматъ право да убиватъ войниците?

Министъръ генералъ К. Бояджиевъ: Вие, г-да, за законни постановления говорите тукъ. Това би било беззаконие единъ войникъ да убие началника си. Това е една много лоша поука.

Н. Атанасовъ: Бѣгството на офицеритѣ отъ бойната линия и самонараняването е сжщо главна причина за дезорганизацията на армията. Азъ бихъ желалъ г. Такевъ въ вчерашната статистика да каже: колко офицери има дадени подъ сѣдъ за самонараняване. За жалостъ, или нѣма да има такива офицери, или ако има ще бѣдатъ единъ или двама.

И. Г. Поповъ: А войници?

Н. Атанасовъ: Вѣрно е, че и войникитѣ злоупотребяваха, но тѣ ще получатъ своето наказание, а офицеритѣ нѣма да получатъ наказание, защото сж офицери.

Министър генералъ К. Бояджиевъ: И офицеритѣ ще получатъ наказание. Имаме вече наказани много офицери. (Глътка)

Прѣседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Тишина, г-да.

Н. Атанасовъ: Г. г. народни прѣдставители! Отъ IX-та дивизия има много обвинени — голѣмата маса, половината отъ обвиненитѣ войници сѣ отъ тази дивизия. Войницитѣ на тази дивизия по заповѣди отъ началството, като единъ всички се вдигатъ на прѣдъ къмъ сръбската граница. Шомъ идва заповѣдъ за трѣгване, шомъ имъ се съобщава това отъ командира на полка, всички трѣгватъ, никой не отказва да върви на прѣдъ. И на 23 и 24 юний, ако се не лѣжа въ датитѣ, ние виждаме 33 полкъ за 2½ часа да прѣвземе едно първокласно укрѣпление, като върха „Св. Никола“, и тамъ на върха, слѣдъ сражението, когато се взиматъ сто кола, взиматъ се воллове, взиматъ се шестъ неприятелски топове, тамъ командирѣтъ на полка, стария, уважаемия г. Чакъровъ казва на войницитѣ: „Простено ви е момци за всичко, което сте направили. Вие направихте порано петно, но туй петно вие го измихте съ вашия героизмъ и отъ името на висшето началство, азъ ви прощавамъ“.

Министър генералъ Н. Бояджиевъ: Сждатъ ще вземе това прѣдъ видъ. Той ще уважи неговитѣ думи, както ги уважи и на онзи командиръ отъ 22 полкъ.

Н. Атанасовъ: Но какво виждаме слѣдъ туй? Виждаме безумието на главното командване, безумието на дипломацията. Слѣдъ нѣколко дена се получи заповѣдъ за отстъпление. Слѣдъ като навлизоха 40 километра навжтрѣ, дава се друга заповѣдъ за отстъпление. Тѣзи хора се връщатъ надолу, отиватъ на „Св. Никола“, слизатъ долу, вдигатъ се пакъ на прѣдъ, качватъ се втори пътъ пакъ нагорѣ на върха „Св. Никола“, втори пътъ слизатъ . . .

Х. Бояджиевъ: Не сж върни тѣзи работи. Азъ съмъ билъ тамъ.

И. Кирковъ: Три-четири пъти се разкарваха войницитѣ отъ „Св. Никола“ до Чупрене. Всичко туй омалоощава хората въ най-голѣма степенъ. И ние бѣхме тамъ.

Н. Атанасовъ: Изпълнението на тѣзи заповѣди говорятъ доколко е било висше войнишкото търпѣние, даже да не се изчерпава изобщо. Но по-нататъкъ. Войницитѣ слизатъ долу, влизатъ въ България, и какво виждатъ? Виждатъ въ тила си ромѣнци. Чуваатъ се разни слухове. Всичко туй наново разтърсва душата на войника и той се пита: „За какво вече азъ се бия, когато моятъ домъ, когато моята жена, когато моето сѣмейство е подложено на сквернение, на гавра, на ограбване, на обезчестяване. За кого се бия азъ? Кое е моето отечество, прѣди всичко?“ Не е ли неговиятъ домъ, неговиятъ имотъ и неговото мило. И вече търпѣнието се свършва. Войницитѣ дохождатъ въ отчаяние, слѣдъ отчаянието иде безумие, лудостъ, а вече въ лудото съзнание се вършатъ прѣстѣпления.

И. Г. Поповъ: И прѣдаватъ топове.

А. Димитровъ: И вие заповѣдвате да не стрѣлятъ сръбцу ромѣнитѣ.

Н. Атанасовъ: Именно тогазъ, когато войницитѣ слизатъ, имъ се заповѣдва отъ висшето началство: нѣма да стрѣляте, никой да не стрѣля противъ ро-

мѣнитѣ. Питамъ се азъ: кой е този началникъ, който издава такива безумни заповѣди: сръбцу неприятеля да не стрѣляшъ. Исправенъ войникътъ лице сръбцу лице съ неприятеля, а му казвашъ: не стрѣлай. Е, какво ще прави? Съ юмруци ли ще се бие.

А. Димитровъ: И го сждятъ, че не е употребилъ всички сръдства, за да побѣди.

Н. Атанасовъ: А въ туй врѣме идатъ да го залѣватъ, четатъ му се официални телеграми: „Радвай се, войниче, че твоитѣ другари на югъ взеха Кавала, взеха Драма и нататъкъ, хемъ хемъ ще взематъ Солунъ“. А пъкъ на тѣзи, които сж тамъ, които бѣгатъ отъ Кавала и Драма, казватъ: „Радвайте се, момци, защото нашитѣ армии сж въ тила на сърбитѣ“. Да, съ тѣзи явни лѣжи тѣ всѣхъ дезорганизицията окончателно въ нашата армия. И това отчаяние въ нашата войска докара катастрофата при моста, докара и бунтоветѣ въ другитѣ части на полковетѣ. Всички войници отъ туй врѣме сж подведени за бунтъ по чл. чл. 130 и 160 отъ военно-наказателния законъ. Г-да! Изключватъ се само подбудителитѣ. Но кои сж подбудителитѣ, питамъ ви азъ?

А. Стамболийски: Офицеритѣ.

Н. Атанасовъ: Азъ ви ги казахъ: за подбудители се държатъ всички войници, защото всички затворени и пуснати войници сж подведени по тѣзи членове отъ военно-наказателния законъ, сѣ за подбудители; нѣма нито единъ, който да не е обвиненъ за подбудителство. Но азъ ще ви разправа само единъ характеренъ случай, за да видите, какъвъ подбудителъ е билъ този войникъ. Единъ войникъ отъ сжщия полкъ ималъ честта да получи кръстъ за храбростъ заедно съ фелдфебеля си. Когато се сръбчатъ единъ пътъ съ своя дружининъ командиръ, той казалъ: „Г. майоръ! Фелдфебелятъ на нашата рота не заслужава кръстъ, защото въ сражението на еди-коя дата“ — тукъ сж документитѣ — „вмѣсто да прати войникъ за хлѣбъ на ротата, той отива съ двама войника, донася хлѣбъ, защото тогава щѣше да има атака“. Дружининиятъ командиръ взема подъ внимание това изявление на войника много основателно, повика фелдфебеля и други войници, разпита ги и отнема кръста за храбростъ на фелдфебеля. Тоя фелдфебеля, като знаеше, че само единъ войникъ е, който знае тази работа, и то тозъ, който получилъ кръстъ за храбростъ, веднага го вика, пита го, отивалъ ли е при командира. Войникътъ призналъ, че отивалъ и че се сръбчалъ, и слѣдъ туй му казва: „Азъ ще те науча“. И научването дожда. Става бунтъ и фелдфебелятъ веднага казва: „Този е инициаторътъ на всичкитѣ бунтове въ моята рота“. И днесъ този войникъ стои въ затвора. Ето инициаторитѣ на бунтоветѣ, такива сж повечето, които се държатъ и сж обвинени въ най-тежко прѣстѣпление.

Н. Харлановъ: Тѣй всички ще бждатъ подведени като инициатори.

Н. Атанасовъ: И всички ще бждатъ подведени така и на голѣмото болшинство ще бжде наложено по този начинъ най-строга наказание.

И. Г. Поповъ: Министърътъ ли е виновенъ за туй?

К. Василевъ: Никой не казва, че министърътъ е виновенъ.

Д. Тошковъ: Защо не политате пѣхотинцитѣ, защо заставиха артилериститѣ да прѣдадатъ топовѣтѣ си?

Н. Атанасовъ: Азъ казахъ, че войникътъ, който е дакаранъ до отчаяние, е безуменъ, а безумниятъ не могат да вършатъ умни работи. Тръбва да отговарятъ прѣди всичко тѣзи, които съ извършили по-голямо безумие и които докараха България до това положение. Г. г. народни прѣдставители! Че туй е безумие, че тази дезорганизация се готвише повечето отъ офицери, показватъ изявленията, които съ правилни нѣкои отъ тѣзи офицери прѣдъ самитѣ войници. Тѣ съ хвърлили още тогава випата върху земледѣлцитѣ и работницитѣ-социалисти. Тогазъ г. майоръ Ивановъ отъ този полкъ е казалъ публично прѣдъ войницитѣ: „Азъ на еди-кой си, понеже е земледѣлецъ, ще го науча, ще го туря въ катакомбата“. Такива офицери само катастрофа могат да подготвятъ за нашата държава. Азъ ще ви приведа примѣръ и за сдаването въ плѣнъ какъ стана. Споредъ статистиката на г. Такева, за самоволно сдаване въ плѣнъ въ неприятелски рѣцѣ е подведена една група — точната цифра не помня, но ми се струва, че бѣше повече отъ 4 хиляди души. Тѣ съ подведени подъ ст. ст. 160 и 236 отъ военно-наказателния законъ, но ще ви кажа само за една рота отъ 33 полкъ, която се сдала цѣлата — 13-та рота. Слѣдъ като се завърнала отъ Сърбия, настаняватъ се въ с. Гниловци на квартира. Не се минава много врѣме, дожда съобщение до ротния командиръ, че селото е заобиколено отъ ромѣнитѣ, и г. ротниятъ командиръ, вмѣсто да скочи да събере всичкитѣ си войници и да избѣга съ тѣхъ, събралъ войницитѣ, които били около него, около 30—40 души, вдига се и заминава. Казва на хазяина си да съобщи на всички войници въ селото да се събератъ и да тръгнатъ по пътя за Бистрица и тамъ да ги стигнатъ. Ще се събератъ, ще се строятъ и ще тръгнатъ. Но какво става? Докато се събератъ войницитѣ, докато се строятъ, всички да дойдатъ да тръгнатъ, на край селото намиратъ ромѣнитѣ, връщатъ се да се криятъ, отъ всички страни идатъ ромѣнци, и всички биватъ плѣнени, и тѣзи 70—80 души отъ ротата днесъ съ подведени подъ ст. 160 за сдаване.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Ако е така, ще бждатъ оправдани.

Н. Атанасовъ: Така съ отишли всички, повечето отъ тѣхъ. Но друго. При тази суматоха, която се създаде въ тази дивизия, много отъ войницитѣ бѣха плѣнени отъ ромѣнитѣ и пуснати слѣдъ това, но бояйки се отъ строгостта на военния законъ, като знаатъ хубаво „умнитѣ“ присяди на нашитѣ военни сѣдилища, много отъ тѣхъ не помислиха вече да се върнатъ на бойната линия, не помислиха вече да стоятъ въ своитѣ домове, но емигрираха, избѣгаха въ Ромѣния. Вие имате повече отъ 2 хиляди избѣгали войници, и г. Такевъ, когато вчера говорѣше съ апломбъ, каза: „Нѣма амнистия на тѣзи, които съ тамъ, и на тѣзи, които съ въ Америка — 26 хиляди български синове, синове на майка България, отъ които, може-би, половината щѣха да се биятъ равно съ насъ.“ Азъ развихъ питането по този въпросъ и г. министърътъ знае какво ми отговори. Днесъ, когато става дума за тѣзи хора, азъ се позовавамъ на грамадата заявления въ прощетарната комисия отъ тия войници, които съ искали помощъ и подкрѣпа отъ държавата, за да се завърнатъ. Какъ нашето правителство можа да гласува свѣрхсметенъ кредитъ съ единъ бюджетъ отъ 800.000 л. и да тури само 15.000 л. помощъ за такива да се върнатъ отъ близкитѣ държави въ България, а не тури 1.000.000 л. помощъ свѣрхсметенъ кредитъ и да каже на всички: „Момци, заповѣдайте, границитѣ на България съ отворени за васъ, елате тукъ“ и днесъ никой да нѣмае право да каже, че България е мащеха за тѣхъ. (Ржкоплѣскане отъ лѣвния

центръ) Питамъ г. Такева, кой прокуди тѣзи 20 хиляди души вънъ, въ Америка? Мизерията, нѣмотията, създадена отъ управляющитѣ корупции, отъ которияния режимъ у насъ, въ България. И днесъ ние ви казваме: отворете на тѣзи хора вратитѣ да дойдатъ въ България да докажатъ, че тѣ съ истинскитѣ патриоти, дайте доказателство, че ние не искаме да се изкопаватъ други 40 до 60 хиляди гроба.

Министъръ Д. Петковъ: Вратитѣ съ отворени — да се върнатъ.

Н. Атанасовъ: Г. Такевъ ни каза: „Нѣма амнистия на тѣзи 13 хиляди, нѣма амнистия на тѣзи 26 хиляди, нѣма амнистия на тѣзи 2 хиляди, които съ на Ромѣния!“ Значи, нѣма амнистия на 41 хиляди хора. Да не даваме амнистия на 41 хиляди у насъ, значи ние ще трѣбва да отворимъ още 41 хиляди гроба, ние ще трѣбва да направимъ нещастни още 41 хиляди сѣмейства. И той се позоваваше на духоветѣ — на кои? — на 63 хиляди загинали герои. Да, прѣдъ тѣхнитѣ духове ние благоговѣемъ, но азъ питамъ г. Такева, какво правѣше той, какъ стоѣше прѣдъ духоветѣ на тия 63 хиляди души нещастници българи, които станаха жертва, когато той, заедно съ своята партия, заедно съ личния режимъ, заедно съ царъ Фердинанда копаеше тукъ гробоветѣ имъ съ създаването на чл. 17 отъ нашата конституция? (Ржкоплѣскане отъ лѣвния центръ) И ако г. Такевъ говорѣше за духове, той това го говорѣше не за друго, ами само за галеритѣ, и свѣтотатствувахе съ тѣзи духове. Най-малко морално право имаше той да се позовава на тѣзи духове, защото г. Такевъ знае, че той е единъ отъ авторитѣ на гробоветѣ на тия хора.

Недѣлчо Георгиевъ: Той забрави русенскитѣ духове.

Н. Атанасовъ: Г-да! Г. Такевъ казвахе: „Не амнистия“. Значи, ние трѣбва да извадимъ отъ 41 хиляда къщи още 41 хиляда мъже. Мажитѣ въ къщи е подпората, той е стѣлбътъ на домакинството, той е изворътъ за благо и щастие на дома, въ който стои, и г. Такевъ казва: „Не амнистия“. Това може да говори само единъ, който прави заявление прѣдъ царя за власт. На добъръ му часъ. Но това му заявление ще го доведе тамъ, дѣто го заведе неговата политика по този въпросъ, по който прѣди малко говорѣше тукъ уважаемиятъ нашъ другаръ отъ тѣсенитѣ социалисти — нови катастрофи.

Г-да! Нашата парламентарна група, като разглежда всички причини на бунтоветѣ, на дезорганизацията въ армията, казва, че долнитѣ чинове въ армията въ своето голѣмо болшинство, въ своето абсолютно болшинство съ невинни за тѣзи прѣгрѣшения, които тѣ съ сторили не по своя вина, но затуй, защото съ тѣхъ съ злоупотребили. Затова ние искаме амнистия за долнитѣ чинове.

Но иска се отъ прѣдложението амнистия на офицеритѣ. За амнистия на офицеритѣ азъ, па и моитѣ другари, никога не можемъ да си вдигнемъ ржката, защото прѣди всичко офицерътъ е човѣкътъ, който по своята професия трѣбваше да устои до край на всичкитѣ лишения, несгоди, лошотии на войната; защото, ако войникътъ е повиканъ да изпълни своя дългъ къмъ отечеството, то офицерътъ, освѣнъ че е повиканъ да изпълни своя дългъ къмъ отечеството, но той е повиканъ и да приложи своята професионална дѣйност, своето занятие на офицеръ тѣкмо тогава, за когато той именно цѣлия си животъ посветява, а именно на бойното поле. И затова ние никога не можемъ да си вдигнемъ ржката за една такава амнистия, още повече, че този неговъ трудъ се заплати тройно тогава.

И. х. Ивановъ: Държавата специално за това го храни.

Н. Атанасовъ: По чл. 155, въ свързка съ чл. 161, се амнистиратъ всички бѣгали офицери. Нѣма да ви цитувамъ самия членъ — г. Такевъ доста цитува. Амнистиратъ се всички бѣгащи офицери. Съ това не вѣрвамъ да се съгласи и г. военниятъ министъръ, не вѣрвамъ да вдигне рѣка и народното прѣдставителство за амнистия на бѣгали офицери. Тази амнистия, която е прокарана по чл. чл. 174—179 за офицеритъ, които сж прѣвншавали своята власт въ качеството си на ротни командири, . . .

С. Дойчиновъ: Чл. 174 е изключенъ отъ амнистията. Ми се струва, имате грѣшка.

Н. Атанасовъ: Има го въ законопроекта: ст. ст. 174, 175, 176 и т. н.

С. Дойчиновъ: Изключени сж отъ прѣдложението за амнистия.

Министъръ Х. Поповъ: Амнистия се дава съ изключение на тия.

Н. Атанасовъ: Но съ този пунктъ 2 втора алинея (Чете) „Амнистиратъ се тоже и онѣзи, провинили се по ст. 161, които макаръ и късно, но сж се явили въ частитъ си до 30 юлий 1913 г.“ Тукъ се визиратъ именно офицеритъ, които по тази алинея отъ пунктъ 2 на внесенния законопроектъ ще бждатъ амнистирани. Това сж всички офицери, които сж избѣгали отъ бойната линия и подиръ нѣколко врѣме сж се върнали. Ние не можемъ да си вдигнемъ рѣката за такава амнистия.

Ние не можемъ да си вдигнемъ рѣката за амнистия по чл. 387 отъ общия наказателенъ законъ, защото по този членъ ще се амнистиратъ именно онѣзи офицери и онѣзи хора — да не кажа само офицери — лѣкари и други, които дадоха да се изгорятъ с. с. Софасъ и Калфа-къой.

И. Г. Поповъ: Тамъ сте съгласни съ г. Такева.

Н. Атанасовъ: Не можемъ да вдигнемъ рѣка да амнистираме именно онѣзи лѣкари, които, за да спасятъ армията отъ холерата, дадоха заповѣдъ да се изгорятъ и живитъ холерни, . . .

И. Г. Поповъ: И ние не сме съгласни.

Н. Атанасовъ: . . . отъ които има живи, които възбудиха дѣла противъ лѣкаритъ, за които дѣла азъ не зная още какво е станало.

По чл. 385 отъ общия наказателенъ законъ се цѣли да се амнистиратъ всички грабежи, извършени, може-би, не само отъ офицери, но и отъ хора отъ тилового управление.

Дѣйствително, че не е толкова широка амнистията по този членъ, но когато дойде работата за нѣкой роднина, за нѣкой приятель и т. н., ще го подведемъ подъ този членъ; щомъ е отъ друга партия, ще го туримъ по другъ членъ.

И. Г. Поповъ: У военнитъ нѣма партизанство.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. Атанасовъ! Всичко това можете да го кажете на второ четене.

Н. Атанасовъ: Г-да! Оставямъ подробноститъ и казвамъ: ние за амнистия на граждански лица, за амнистия на офицери не можемъ да вдигнемъ рѣка.

Министъръ Х. Поповъ: Какъ за граждански лица?

И. Г. Поповъ: Ако се случатъ нѣкои войници граждани? Или само за земледѣлцитъ?

Н. Атанасовъ: Искамъ да кажа, по ст. 381 отъ общия наказателенъ законъ, за нанасяне побоища и т. н., ще се амнистиратъ и кметовѣтъ, които въ врѣме на изпълняване на своята длѣжностъ вършеха такива нѣща.

Министъръ Х. Поповъ: Значи, за ст. 236?

Н. Атанасовъ: Направи ни се единъ намекъ отъ г. Такева вчера, че ние само за аларма, за да правимъ шумъ, сме искали амнистия.

А. Стамболийски: За да печелимъ гласове.

Н. Атанасовъ: Да печелимъ гласове най-вече. Е добръ, ние ще кажемъ на г. Такева, па и на всички, които искатъ да знаятъ, защо искаме ние амнистия. Ние, земледѣлството въ България, и работническото съсловие съставляваме 80% отъ това население . . .

Министъръ Д. Петковъ: Нѣмате право да говорите отъ името на всичкото земледѣлско население.

Н. Атанасовъ: Само ние, земледѣлското съсловие, съставляваме 80%. Ние съставляваме грамадна частъ отъ онази армия отъ 630 хиляди човѣка, които бѣха на бойното поле. Тамъ не бѣха допуснати, бѣха привилегировани, да не кажа г. г. гражданитъ, но господата приближаващи се край управляющитъ и висшето офицерство. Ние съставляваме тѣзи 630 хиляди човѣка; ние съставляваме болшинството на онѣзи 63 хиляди човѣка, които се намиратъ въ гробовѣтъ; ние съставляваме болшинството на онѣзи 10 хиляди сакари, които сж недагави, които теглятъ нещастieto отъ войната; ние съставляваме онѣзи 26 хиляди, прокудени въ Америка, . . .

Отъ дѣсницата: А, за това било! (Глъчка)

Н. Атанасовъ: . . . и онѣзи 2 хиляди, прокудени въ Ромъния; ние съставляваме и онѣзи 13 хиляди, които сж тикани и се тикатъ въ затворитъ и дносъ, и затуй, защото ние съставляваме тази грамада, ние идемъ да кажемъ: дайте амнистия, защото това тегло е наше. (Ржкоплѣскане отъ лѣвния центъръ)

Да, г. Такевъ не може да иска амнистия, защото демократитъ никога не сж били въ връзки съ този народъ, защото тѣ сж били въ връзки само съ двореца, и само съ негово желание и съ негово щение сж стояли на властъ, и правятъ заявления прѣдъ него за властъ. И г. Такевъ, съ всичката си — да не кажа голѣма дума — нахалностъ, искаше да хвърли вината за погрома на България върху нашата армия. Не, азъ, съ възмущение отблъсвамъ тѣзи обиди и казвамъ, че армията изпълни достойно своя дългъ, но какво да правимъ, когато нейнитъ началници бѣха безумни, бѣха некадърни да изпълнятъ туй, което имъ прѣдстоеше?

Д. Тошковъ: Началниците изпълниха, но дипломацията не изпълни своя дългъ.

Н. Атанасовъ: И когато ние искахме по-скоро да се тури на дневенъ редъ законопроектътъ за амнистията, ние се ржководѣхме отъ двѣ главни съображения, собствено ние бѣхме притиснати отъ двѣ причини: първо, отъ кошмара за неправдитъ въ нашитъ военни сѣдилища и, второ, отъ произволитъ, които се вършатъ съ затворниците въ разнитъ сѣдилища. Г. Такевъ каза: „Да не сж, казва, дърва нашитъ военни сѣдилища?“ Да, г. Такевъ, не сж дърва, ами да ми позволите — по-голѣма дума да

не кажа — чукани сж, защото фактитъ говорят така. Борба противъ военнитъ сждилища се води отъ 15—20 години. Тази борба се прояви и въ великото Народно събрание. И днесъ тукъ трѣбва да кажемъ, че нашитъ военни сждилища не даватъ истинско правосъдие. Ако тѣ даваха истинско правосъдие, нѣмаше въ Лозенградъ да оправдаятъ единъ бѣгащъ ротенъ командиръ, а да осждятъ на петъ години затворъ единъ простъ редникъ, защото въ ожесточеното сражение на 16, когато турцитъ ни нападнаха съ голѣма сила, когато неговиятъ конь нѣколко пати е падалъ съ сандѣцитъ, той изважда ножа си и отрѣзва колана, за да спаси себе си и коня; войника осждиха на петъ години затворъ, а офицера опростиха, защото е избѣгалъ и изложилъ живота на 200 войника, когато войникътъ е изоставилъ само 2—3 ленти патрони.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Кой е този офицеръ?

Н. Атанасовъ: Д-ръ Кулевъ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Той бѣше началникъ на картечна рота?

Н. Атанасовъ: Той бѣше ротенъ командиръ.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: И искамъ да знаа какъ се вика.

П. Генадиевъ: Д-ръ Кулевъ, професорътъ.

Нѣкой отъ лѣвия центъръ: 10 мѣсеца слѣдъ демобилизацията се викатъ хората въ военнитъ сждилища!

Н. Атанасовъ: Страхътъ отъ нашитъ военни сждилища бѣше съ всичкитъ си лоши послѣдствия въ нашето въображение и ние трѣбваше на всѣка цѣна да реагираме противъ тѣхъ и затуй още въ XVI-то обикновено Народно събрание, наши другари внесоха туй предложение за амнистия. Азъ ще ви докажа именно, какъ сж дѣйствували нашитъ военни сждилища сега, за да видите дѣйствително докъдъ се простира тѣхната нецѣлѣсречностъ.

Съ позволенieto, на г. военния министъръ, собствено съ негово знание, азъ направихъ една анкета въ единъ затворъ само и тамъ намѣрихъ чудесни, потресающи факти.

Нѣкой отъ дѣсницата: Чудесни и потресающи!

Н. Атанасовъ: Прѣди всичко, ще кажа малко за произволитъ на полицията съ виновнитъ войници, за да прѣмина къмъ въпроса за военнитъ сждилища и тѣхното дѣйствие сега.

Прѣзъ врѣме на агитациитъ по изборитъ, съ виновнитъ войници най-вече се злоупотрѣбваше. Щомъ единъ неприятелъ партизанинъ на правителството се прояви повѣче, било въ агитациитъ, било въ друго, той веднага биваше обвиненъ като бунтовникъ въ армията или че се прѣдалъ на ромѣнциитъ, и се докарва отъ стражари при околийския началникъ, който го изпраща въ участъка. Така стана при първитъ избори въ Никополската, Плевенската и Свищовската околии. Г. околийскиятъ началникъ на Свищовската околия взема прѣдседателя на дружбата въ с. Кара-исенъ и прѣдседателя на радикалната група и ги закарва съ своитъ стражари не въ Свищовъ, а въ Севлиево, при околийския началникъ, защото били отъ 9-и артилерийски полкъ. Севлиевскиятъ околийски началникъ ги държи 1—2 дена и ги праща при батареиния ко-

мандиръ, понеже тѣ казватъ: „Г. началникъ! Ако сме направили прѣстѣпление, пратете ни при военнитъ власти, пратете ни при нашия батареинъ командиръ, той да ни подведе подъ сждебно дирено, както се слѣдва, споредъ военно-наказателния законъ“. Пращатъ ги при батареиния командиръ. И какво става? Той, очуденъ, ги пита: „Кой ви праща тукъ?“ — „Околийскиятъ началникъ“, казватъ. Ето произволитъ, които се вършеха съ тѣзи хора.

Въ мое присѣствие, прѣзъ януарий, къмъ 27, ми се струва, се вдигнаха отъ с. Орѣнъ 17 момчета. Защо? Защото тѣ имали нещастieto, заедно съ другитъ войници, въ врѣме на суматохата, да се върнатъ у дома си, и слѣдъ туй да отидатъ пакъ на бойното поле. Тѣхъ ги има записани въ общината. Дохожда околийскиятъ началникъ — това село е опозиционно, тамъ получихме около 200 гласа, а правителството получи 30—40 гласа — и казва на кмета: „Нѣма ли тукъ да намѣримъ нѣщо?“ — „Има, г. началникъ, единъ списъкъ“. — „Дайте този списъкъ“. Даватъ списъка, закарватъ тѣзи 17 момчета въ участъка, даватъ ги въ рѣцѣтъ на военния слѣдователъ и сега сж подсждимни, защото се сдали самички въ рѣцѣтъ на неприятеля. Само тѣзи два факта ви изнасямъ за играта на административната властъ съ подсждимитъ войници.

По тѣхната участъ въ затворитъ, г-да, е много лоша. Полицейскитъ затвори, ареститъ, дѣто стоятъ тѣзи войници сж оградени съ китайски стѣни. Мжчно може да влѣзе човѣкъ тамъ, мжчно може да отиде тѣхенъ близъкъ, жена, майка или баща на единъ провиненъ войникъ. Тѣ трѣбва да минатъ прѣзъ 99 митарства — китайска стѣна. Отивамъ при слѣдователи, той казва: „Не е моя работа, азъ не мога да пушамъ при виновнитъ“. Отивамъ при околийския началникъ, който заведва караула, той казва: „Не е моя работа, ще трѣбва да отидешъ при командира на полка“. Отивамъ при командира на полка, той казва: „Неотговарямъ за тая работа. Ще търсишъ по-голѣмо началство“. Най-послѣ намѣрихъ бригадни командиръ, и той ми даде разрѣшение.

Министъръ генералъ Н. Бояджиевъ: Сѣ пакъ Ви дадоха разрѣшение.

Н. Атанасовъ: Разбира се, даватъ ми разрѣшение да влѣза: азъ отидохъ не като частно лице, а като официално, като народенъ прѣдставителъ, да надгледна само, да видя какво става вътрѣ, и най-послѣ, слѣдъ 5—6 часа лутане ту на тази, ту на онази капия, можахъ да влѣза. Питамъ: какъ ще отиде една майка да занесе една риза на своя синъ?

И. Г. Поповъ: По-лесно ще я пуснатъ, тя не прави политика.

Н. Атанасовъ: Грозно е, г-да, положението на нашитъ затворени войници въ всички затвори! Просто нѣма думи, съ които да се опише. Въ горния етажъ на едно помѣщение двуетажно, старо, каменно, има двѣ стаи; въ едната стая, широка 4 м., дълга 7 м., висока 2½ м., сж натѣпкани, като свини го кажете, като сардели го кажете — както щете го кажете — 37 човѣка!

А. Стамболийски: Виновни и невиновни.

Н. Атанасовъ: Смѣтайте, г-да! Това сж хора, между които, може-би, ще има съвѣстъ невинни, но и тѣ сж подложени на тази инквизиция. Питамъ азъ г. министра на войната, героитъ на Св. Никола, героитъ на Чаталджа за тая участъ ли сж?

Министъръ Д. Петковъ: Недѣйте нарича герои онѣзи, които сж бѣгали, защото е срамота.

Н. Атанасовъ: Да, герои сж, защото тѣ сж именно онѣзи, за които г. Геннадиевъ говорѣше, че сж бѣлитѣ кожухчета лежали по сѣнговетѣ — свищовцитѣ.

Министъръ Д. Петковъ: Тѣ сж въ кѣщи, а прѣстѣпниците сж въ затвора.

Н. Атанасовъ: Въ другитѣ двѣ стаи, още по-малки — 4 м. на 4 м. — има по 18 войника. Тамъ никога не е метено, никога не е мито, не е мазано, никаква постелка, никаква завивка. Това не е лѣжа. Идете вижте, и сега е тѣй.

М. Турлаковъ: Вѣроятно, и никакво прѣобличане не става.

Н. Атанасовъ: Да, никакво прѣобличане; въпнки, нечистотии, мизерия — то е ужасно!

А. Стамболийски: Да-ли има такава обстановка за офицери нѣкъдѣ въ България?

И. Г. Поповъ: Кѣдѣ въ кой градъ сж затворени, г. Атанасовъ?

Н. Атанасовъ: Г-да! Най-голѣмитѣ прѣстѣпници, които сж осѣдени на доживотенъ затворъ, не се третираатъ тѣй, както се третиратъ провиненитѣ войници за различни прѣстѣпления. Отъ това лошо третиране се е възмутилъ стариятъ полковникъ Чакровъ. Той ми каза: „Съ сълзи на очи излѣзохъ отъ този затворъ и послѣ написахъ едно писмо до русенския воененъ прокуроръ“. Азъ ще ви прочета извадки отъ неговото писмо — № 3.078. Той пише така: (Чете) „70 запасни провинени войници живѣятъ въ двѣ стаи — по-рано живѣяли въ двѣ стаи, въ една по-голѣма и друга по-малка, а не въ три — въ твърдѣ неблагоприятна обстановка. Твърдѣ е възможно, да се появѣтъ нѣкои епидемически болести“. Г. командирѣтъ на полка моли за бързи разпоредби и досега чака за бързи разпоредби отъ военния прокуроръ. И азъ настояхъ прѣдъ генерала на два пѣти за бързи разпоредби, и тѣзи бързи разпоредби, може-би, сж пратени отъ тукъ, но тамъ не сж послѣдвали; и днесъ тѣзи хора стоятъ въ сѣщитѣ тѣзи стаи. И думитѣ на полковника наскоро се сбѣдватъ — дѣйствително се появѣватъ епидемии; едната стая става вече гробница, започватъ да мратъ: намѣрихъ единъ умрѣлъ, трима изпратени въ болницата, а за други двама болни нѣма никаква медицинска помощ, никакво отдѣляне отъ стаята; чакъ когато нѣкой падне тежко, тогава го взематъ на носилка и го занасятъ въ болницата. Това ли заслужаватъ героитѣ на България?

Министъръ Д. Петковъ: Тѣ не сж никакви герои.

Н. Атанасовъ: Г-да! Сега ще се поспра да ви кажа какъ се водятъ слѣдствията отъ тѣзи сѣдилица. Слѣдствията се водятъ оригинално. Споредъ изповѣдта на бригадниа командиръ и на други, провинени отъ тази бригада има повече отъ 2 хиляди души. Провиненитѣ сж изпращани най-напрѣдъ при майоръ Григориева. Тѣ дохождатъ при него, той поработва по поработва, разслѣдва всичко 18 провинени, и като вижда купъ обвинения, по които сж задържани повече отъ 2 хиляди души, като намира, че сж извършени много тежки прѣстѣпления — защото никому не е позволено да говори туй, което е трѣбвало да се каже; всѣки, който е заговорѣлъ: „Имахме заповѣдъ да не стрѣляме“, или „Ротниятъ командиръ това направи“, или „Еди-кой си подпо-

ручникъ това направи“, е бивалъ нагрубѣванъ и не му се е позволявало да каже нищо — съставя 18 прѣписки и оставя тѣзи хора тамъ безъ да имъ опрѣдѣли гаранции, като ги подвежда подъ ст. ст. 130 и 160 отъ военно-наказателния законъ и казва: „Бунтовници сж, сами сж се прѣдали“. Отива си тоя господинъ и командирѣтъ на полка се чуди какво да прави. Съобщава на военния прокуроръ. Военниятъ прокуроръ веднага дава разпорѣждане: „Г. командире! Назначете всичкитѣ си офицери за слѣдователи“. И азъ нося единъ списъкъ на слѣдователитѣ: подпоручикъ Манджаровъ, майоръ Шиковъ, майоръ Филиповъ, майоръ Георгиевъ, майоръ Петковъ, поручикъ Пенковъ, подпоручикъ Качевъ, подпоручикъ Стояновъ, подпоручикъ Стойновъ, капитанъ Кочевъ и т. н. — всички офицери отъ тази бригада сж назначени за слѣдователи.

А. Стамболийски: И сѣ още не могатъ да разгледатъ дѣлата!

Н. Атанасовъ: И дѣлата още не сж привѣршени. Между тия слѣдователи, г-да, отъ които нито единъ нѣма юридически познания, има двама подпоручици, произведени такива отъ подофицери, които не само че не могатъ да разбератъ военно-наказателния законъ, ами съмнѣвамъ се, да-ли могатъ да го прочетатъ до края. И въ рѣшитѣ на тия хора е повѣрена сѣдбата, може-би, на онѣзи нещастни хора! Трудили се, изслѣдвали и какво се оказва? Оказва се дѣйствително, че въ по-долнитѣ чинове, г-да, е имало милостъ и състрадание къмъ невиннитѣ хора. Почти всички слѣдователи по-долни чинове сж пушали подъ гаранция и подъ разписка провиненитѣ войници. Въ този списъкъ имаме единъ поручикъ и четирма подпоручици; той не е плененъ, азъ не взехъ всичкитѣ имена. Г. г. майоритѣ и г. капитанѣтъ били много жестоки, вземали гаранция по 2—3.000 л., а ако гаранцията е имотна, бива двойно — 6.000 л., и тогава ги пушали. Щомъ нѣкой войникъ посочвалъ за свидѣтели войници, докарвали ги, обвинявали и тѣхъ, и тѣхъ задържвали и докарвали работата до тамъ, че провиненитѣ войници не смѣяли да посочатъ за свидѣтели тѣхнитѣ другари отъ страхъ да не ги направятъ нещастни, да теглятъ заедно съ тѣхъ.

И. Кирковъ: Военно правосѣдие!

Н. Атанасовъ: Това не е правосѣдие, г. Кирковъ, това е отмѣщение на селскитѣ маси, защото въ тѣзи затвори азъ не видѣхъ нито единъ гражданинъ оставенъ тамъ. Повече отъ дѣсетѣ души обвиняеми днесъ тамъ сж селяни. Туй е именно отмѣщението къмъ селянитѣ — тѣзи, които съставляваха армията и на които вие трѣбва да издигнете паметникъ, заради тѣхното геройство прѣзъ врѣме на войната.

А. Стамболийски: В. „Балканска трибуна“ пише, че прѣзъ врѣме на съюзнишката война, всички граждани не били въ строя, а били по болницитѣ — протезирани били.

Н. Атанасовъ: Начинѣтъ, по който се водятъ слѣдствията, постоянно пълни затворитѣ, всѣкидневно се привличатъ хора подъ сѣдъ и слѣдствие. Така се привличатъ обвиняеми въ свищовския затворъ, въ плѣвенския, никопошкия и всѣкидневно цифрата 13 хиляди се увеличава и може да стигне 14—15 хиляди души.

Като изтъкнахъ този начинъ на водене слѣдствията, азъ не мога да не отбѣлѣжа и обиритѣ, които ставатъ съ войницитѣ въ тѣзи затвори. Най-скандалното, най-възмутителното е, че правителствени хора отиватъ да обиратъ именно тѣзи нещастници.

Г. Кирковъ: Да ги освободятъ.

Н. Атанасовъ: Да ги освободятъ съ цѣль да ги обратятъ. И въ туй направление най-ревностенъ се яви стариятъ стамболовистъ, г. Тодоръ Божиновъ, близъкъ другаръ на уважаемия г. Александъръ Станчевъ, свищовски избраникъ.

В. Кознички: Сигурно трѣбва да е лъжа това.

Н. Атанасовъ: Какъ става тая работа? Прѣдъ ноемврийскитѣ избори още този господинъ се научава за разпореждането на Военното министерство до военнитѣ свѣдovatели, че всички провинени трѣбва непрѣмѣнно да се разслѣдватъ и да се пуснатъ, по възможность всички, подъ гаранция или подъ подписка. Като се научава за тази прѣписка Тодоръ Божиновъ, научава и рѣшението на слѣдователитѣ, даже поименно узнава кои хора ще бѣдатъ пуснати, отива въ затвора и имъ казва: „Ако ми платите по 100 л., азъ ще изходатайствувамъ да ви пуснатъ подъ гаранция и слѣдъ туй ще ви издѣйствувамъ амнистия“.

К. Василевъ: Ето патриотъ човѣкъ! (Смѣхъ въ лѣвия центръ).

Н. Атанасовъ: Но за този свой патриотизмъ, другарю Василевъ, той поискалъ непрѣмѣнно да му се плати по 100 л.

К. Василевъ: Е, не може иначе — промишленъ трудъ!

Н. Атанасовъ: Казалъ имъ сжщо: „Ще ви пусна, ама ще гласоподавате за нашата листа“. — „Е, и за вашата листа ще гласоподаваме“ — какво ще правятъ, за да намѣрятъ свобода ще гласоподаватъ!

П. Генадиевъ: Анонимно хвърляте обвинения срѣщу човѣка!

Н. Атанасовъ: Г. Генадиевъ! Азъ излизамъ съ имена, ще ви покажа и хората, които сж обрани. Обрани сж: (Чете) „Горанъ Цветковъ — 40 л., Пеню Минковъ Пѣевъ — 40 л., Рецо Илиевъ — 40 л., Петко Из. Павловъ — 40 л., Лазаръ Илиевъ — 20 л., Липко Ивановъ — 20 л., Христо А. Каралашевъ — 40 л., Стоянъ Стояновъ — 40 л., Юрданъ Пасевъ — 40 л., Якимъ Митевъ — 40 л., Цони Петковъ — 20 л., Илия Ангеловъ — 40 л., Иванъ А. Ламбревъ — 40 л., Андрѣя Данковъ — 40 л., Ламби Великовъ — 40 л., покойниятъ Русланъ Пеневъ — 40 л., Иосифъ Рафаилъ Босилковъ — 40 л., Иосифъ С. Боневъ — 40 л., Иосифъ П. Ганевъ — 40 л., Иванъ Симеоновъ — 40 л., Петъръ Р. Бандаловъ — 40 л., Андрѣй Ч. Митевъ — 40 л., Иосифъ П. Маневъ — 40 л., Иванъ М. Януаровъ — 40 л., Карли Сипириновъ — 40 л., Иванъ Молловъ — 40 л., Блажо Моряновъ — 40 л. и Муштафа Ослановъ — 40 л.“ Искате ли още да ви чета? (Глъчка)

Д. Тошковъ: Нѣмашъ повече.

Х. Г. Поповъ: Лъжа е.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: (Звъни) Моля тишина, г-да.

Н. Атанасовъ: Азъ, за честъта на парламента, за честъта на всички тукъ, моля съдѣйствието на г. военния министъръ, понеже тѣзи хора сж въ за-

тора, да повдигне углавно прѣслѣждане противъ този адвокатъ, Тодоръ Божиновъ, който обра хората, като имъ обѣщаваше, че ще ги пусне, когато той знаеше, че не може да ги пусне, че само военниятъ слѣдователъ може да ги пусне. Азъ моля г. военния министъръ да даде подкрѣпа да хванемъ този прѣстѣпникъ и да вкараме него въ затвора. (Възражение отъ дѣсницата) Азъ не съмъ манкиралъ отъ своя дългъ, азъ съмъ се билъ на Бунаръ-Хисаръ; като редникъ, азъ съмъ участвувалъ въ повече отъ 20 сражения, и г. военниятъ министъръ знае какво съмъ получилъ за тази моя дѣйность като войникъ.

П. Генадиевъ: И ние виждаме какво приказвате тукъ.

Н. Атанасовъ: Това става, г-да, въ военнитѣ сждилица, това се върши отъ партизани, отъ органи на правителството. Виждамъ, че вие станахте неотрѣпливи да слушате и затуй ще прѣкрати своята рѣчь.

Д. Тошковъ и други: Много добръ ще направите.

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Ивановъ: Моля тишина, г-да.

Н. Атанасовъ: Ние всички тукъ не трѣбва да ставаме съдружници, съратници на новото убийство на 41 хиляди човѣка, за което г. Takeвъ пледираше отъ тукъ; всички ние трѣбва да отхвърлимъ съ възмущение тѣзи негови думи и да се проникнемъ добръ именно отъ истински разбранитѣ интереси на нашето отечество и съ здравия си разумъ да дадемъ най-правилно разрѣшение на този въпросъ. Когато причинитѣ за тази дезорганизация, за тѣзи безредии въ армията, за всичко станало, не лежатъ въ самитѣ войници, които се обвиняватъ въ тѣзи прѣстѣпления, а въ прѣмото началство, въ главното командуване, въ главнокомандующия, въ държавницѣ, които сж ръководили държавнитѣ сждбини, ние не можемъ да вдигнемъ ръка и да нанесемъ туй убийство, което г. Takeвъ иска да нанесе. И хайката противъ войницитѣ, която се създаде въ послѣдствие слѣдъ демобилизацията, бѣше именно хайка, която цѣлѣше да отвлѣче вниманието на обществото отъ прѣмитѣ виновници и да каже, че войникътъ е виновникъ за нещастieto на България, за погрома на нашето отечество. Ние, г. г. народни прѣдставители, сме господаритѣ на тая страна, ние прѣдставяваме цѣлия народъ; ако парламентътъ тукъ признае нуждата отъ амнистия и ние я дадемъ, то тази амнистия, която ще дадемъ нѣма да докара дезорганизация, защото народътъ я иска, той я утвърдява, той ще бѣде готовъ съ своята сила, съ своята сплотеность и въ бѣдѣше. когато интереситѣ на отечеството го повикатъ, да бѣде на поста си.

И. Кирковъ: И тя се дава на войници, които 11 мѣсеца сж се били въ окопитѣ.

Г. Кирковъ: Вие туряте онѣзи, които иматъ кариера, жалване.

П. Генадиевъ: Защо обвинявате хората?

Н. Атанасовъ: Всички, г-да, желаемъ да има редъ и спокойствие въ тая страна, всички искаме умиротворение. Е добръ, нѣма умиротворение безъ забравяне. А забравянето — това е амнистията. Тогава да гласуваме всички за амнистията! (Ръкоплѣскане отъ лѣвия центръ)

Прѣдседателствующъ д-ръ С. Иванчовъ: Г. г. народни прѣдставители! Съгласно правилника, ще имаме засѣдание утрѣ.

Въ това засѣдание, споредъ рѣшението, което взехте прѣди малко, на първо мѣсто отъ дневния редъ ще туримъ: трето четене законопроекта за разрѣшение кредити за м. юний отъ 1914 г. по ре-

довния и извънредния бюджети и по бюджетитѣ на фондоветѣ, а слѣдъ туй ще се занимаемъ изключително съ питаніята и запитванията, отправени къмъ г. г. министритѣ.

Вдигамъ засѣданието.

(Вдигнато въ 9 ч. 40 м. вечерята)

Прѣдседателъ: Д-ръ Д. К. Вачовъ.

Подпрѣдседатели: { Д-ръ С. Иванчовъ.
Д-ръ И. Момчиловъ.

Секретаръ: Д-ръ Х. Георгиевъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.